

78 p

könyv
könyvtár
könyvtáros

1994
július

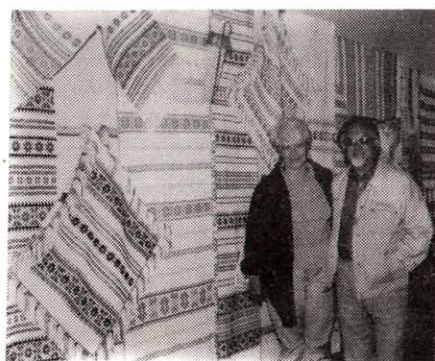

**Beregszász, konferencia
Kiss István, Füzési Magda,
Dalmay Árpád, Ortutay Zsuzsa**

**Képek
a kárpátaljai könyvtárostalálkozósról
Cikkünket lásd a 47. oldalon
(Arnóth Károly
és Nemes Erzsébet felvételei)**

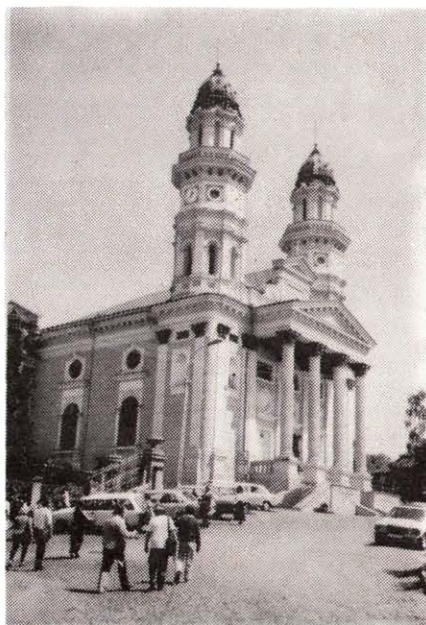

**Munkács, vár
Nagybereg, könyvtár**

Beregszász, Petőfi szobor

Ungvár, katolikus templom

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

1994. július

Tartalom

Bereczky László – Vajda Kornél: Az OSZK „régebbi minden pártnál és kormánynál és nyilván mindegyiket túl is fogja élni”. Beszélgetés Poprády Gézával , az OSZK főigazgatójával	3
<i>Könyvtárpolitika</i>	
Az MKÉ elnökségének véleménye a Középtávú képzési koncepcióról (<i>Dr. Horváth Tibor, Biczák Péter</i>)	12
A Könyvtári és Informatikai Kamara véleménye a Középtávú képzési koncepció c. dokumentumról (<i>Zalainé Kovács Éva</i>)	16
Mikulás Gábor: Hozzászólás a középtávú képzési koncepcióhoz	17
Mader Béla: Felsőoktatási könyvtárak fejlesztése projekt. Könyvtári automatizálás (elektronizációs) alprojekt	20
<i>Konferenciák</i>	
Papp István: Ismét Strasbourgban	31
Lukáts János: Tanácskozás a hazai németek könyvtári helyzetéről	33
<i>Perszonália</i>	
Végh Ferenc: „A múltat tiszteld a jelenben és tartsd a jövőnek!” Beszélgetés a 80 éves Móra Lászlóval	40
A Nemzeti Kulturális Alap Könyvtári Szakmai Kollégiumának pályázati felhívása	45
<i>Extra Hungariam</i>	
Nemes Erzsébet: Nyelvehagyott-e? Magyar könyvtárosok találkozója Kárpátalján	47
Lőrincz Livia: Optimista hitünk éltet	52
Weinrauch Katalin: A könyvellátás gyakorlatilag megszűnt	56
Nagy Attila: Töredék Kárpátaljáról	60
<i>Könyv és Nevelés</i>	
Dr. Tóth Gyula: Iskolai könyvtári esélyek	62
Pogány György: Magyar Könyvészet 1921–1944	66
Hírlevél a Magyar Könyvtárosok Egyesülete tagjaihoz	69
Lapunk e számában Jenglbarjan Mamikon a Konzum Bank által rendezett kiállításának anyagából válogattunk	

From the contents

- Discussion with Géza Poprády, the new director-general of the National Széchényi Library (3);
Views on the middle-range concept of library education (Association of Hungarian Libraries, Chamber of Libraries and Information Institutes etc.) (12);
Béla Mader: The development project of academic libraries (20);
János Lukáts: Symposium on the library provision to Germans living in Hungary (33).

Cikkeink szerzői

Bereczky László, a 3K főszerkesztője; *Lőrincz Lívia*, a Beregszászi Könyvtárhálózat igazgatója; *Lukáts János*, az OIK munkatársa; *Mader Béla*, a JATE Központi Könyvtára főigazgatója; *Mikulás Gábor*, a Kecskeméti Tanárképző Főiskola Könyvtárának munkatársa; *Nagy Attila*, az OSZK KMK osztályvezetője; *Nemes Erzsébet*, az OSZK munkatársa; *Papp István*, az FSZEK főigazgató-helyettese; *Pogány György*, az ELTE TFK adjunktusa; *Tóth Gyula*, a BDTF tanszékvezető professzora; *Vajda Kornél*, a 3K munkatársa; *Végh Ferenc*, a BME ny. tudományos titkára; *Weinrauch Katalin*, a Beregszászi Városi Gyermekkönyvtár vezetője

Szerkesztőbizottság:

Tóthné Környei Márta elnök
Domsa Károlyné, Maurer Péter,
Poprády Géza, Sóron László

A szerkesztőség tagjai:

Bereczky László főszerkesztő
Bajai Mária tervezőszerkesztő
Vajda Kornél olvasószerkesztő

A szerkesztőség címe: 1054 Bp., Hold u. 6. – Telefon: 153-3763

Közreadja: a Könyvtári és Informatikai Kamara, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, a Művelődési és Oktatási Minisztérium, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, az Országos Széchényi Könyvtár

Felelős kiadó: **Poprády Géza**, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója

Készült az OSZK Nyomdaüzemében

Felelős vezető: **Burány Tamás**

Terjedelem: 6,7 A/5 kiadói fv. Munkaszám: 94.202

Lapunk megjelenéséhez támogatást kaptunk a Nemzeti Kulturális Alaptól

Terjeszti az Országos Széchényi Könyvtár

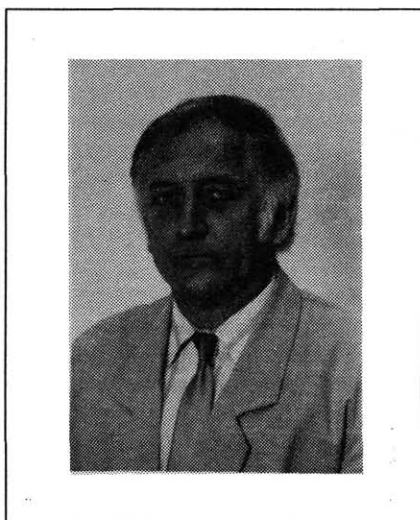
Előfizetési díj 1 évre 1488, 1/2 évre 744 forint. Egy szám ára 124 forint

HU-ISSN 1216-6804

Az OSZK „régebbi minden pártnál és kormánynál és nyilván mindegyiket túl is fogja élni”

Beszélgetés Poprády Gézával, az OSZK főigazgatójával

Amint arról – legeslegkésőbb a 3K májusi számából – mindenki értesülhetett, 1994. május 1-je óta „habemus papam”, van kinevezett főigazgatója az Országos Széchényi Könyvtárnak. Poprády Gézát ugyan kicsiny szakmánk valószínűleg minden képviselője személyesen is ismeri (hajdan-korból műszaki könyvtáros kollégái, később az MKE minden-rendű tagjai, még később az állományvédelemmel ilyen-olyan kapcsolatba kerülők, legeslegkésőbb az OSZK-ban előfordulók, az OSZK-val szakmai nexusban állók – és ki nem ilyen?), mégis, sőt méginkább igyekeztünk őt szóra bírni.

– Mélyen tisztelt főigazgató úr, kedves Géza! Jelen voltunk, amikor egy házi ünnepség keretében megkaptad az OSZK egyik legszerényebb oklevelét, a 10 éves törzsgárda-tagságról szóló dokumentumot. (Ha jól emlékszünk, 1000 forintos könyvtalvánnyal és három nap jutalomszabadsággal jár a dolog, ez valamiféle OSZK-óvodának számít, hiszen nem kevesen vannak 20, 25, sőt 30 évesek is.) Szóval tíz éve vagy az OSZK-ban, tízévesként lettél annak első embere, ahogy a szakma általában megfogalmazza-meghatározza, a No 1-es magyar könyvtáros. Hogyan lettél ezé? Mi voltál, mit csináltál, mielőtt az OSZK-ba kerültél volna?

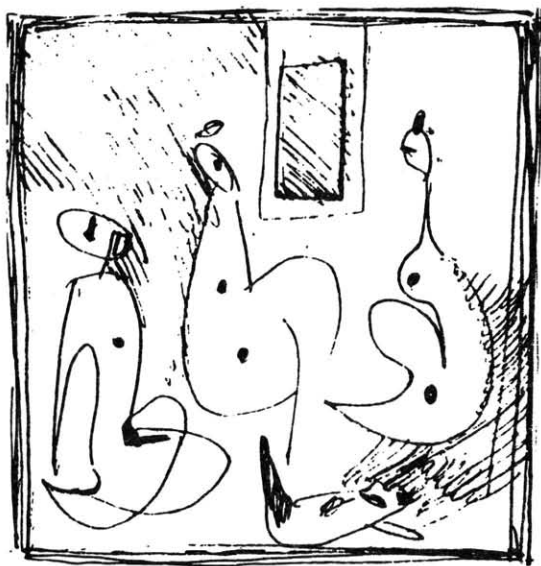
– 1963-ban végeztem a bölcsészkaron, magyar-könyvtár szakon, de már 1962-től az Építési Tájékoztatási Központban dolgoztam. Ott töltöttem a kötelező könyvtári gyakorlatot, ráadásul teljesen szabálytalanul, mert munkakönyvvél, fizetésért „gyakoroltam”. Az ÉTK volt hát az első munkahelyem, mintegy másfél évig voltam ott, aztán kerültem az Építőanyagipari Központi Kutatóintézetbe, később Szilikátipari Központi Kutató és Tervezőintézeté alakult, ahol csaknem húsz évig dolgoztam. Először mint a könyvtár, később mint a dokumentációs és reprográfiai osztály vezetője. Onnan kerültem aztán a Széchényi Könyvtárba.

– Hogyan, miért kerültél az OSZK-ba? Akkor, tíz évvel ezelőtt mik voltak a terveid, hogyan képzelted a jövődet?

– Az OSZK-ba az Állományvédelmi Főosztály vezetőhelyetteseként kerültem, *Óvári Sándor* hívására, aki – betöltvén a nyugdíjkorhatárt – úgy gondolta, hogy még három-négy évig dolgozik, aztán ráhagyja a főosztályt. Ezért aztán nagyon meglepett, amikor, idekerülvén, alig fél év múlva *Óvári Sándor* nyugdíjba ment és én az Állományvédelmi Főosztály vezetője lettem. Ilyenként én voltam felelős a Várba való költözés idején a gépek, technikai berendezések felköltöztetéséért, a könyvkötő berendezésekért és az adréma-lemezekért is. Akkoriban szokás volt, hogy a vezető beosztású munkatársakkal hivatalból elbeszélgettek a pártvezetés tagjai. Engem is megkérdeztek, hogy mik a terveim. Akkor azt nyilatkoztam, hogy én a magam számára abszolút kielégítőnek tartom az Állományvédelmi Főosztály vezetését. Nem udvariasságból mondtam. Úgy éreztem és ma is úgy érzem, hogy csodálatos dolog azon dolgozni, hogy a nemzeti könyvtár állománya örök időkre megmaradjon. És ha a sors úgy is hozta – amikor *Hegedűs Péter* főigazgató-helyettes Amerikába került a Világbank könyvtárának az élére, *Juhász Gyula* főigazgató felkért az egyik főigazgatóhelyettesi poszt betöltésére –, hogy félig-meddig ott kellett hagynom az állományvédelmet (félig-meddig, mert ma is én vagyok a főosztályvezető), azt azért igaznak érzem, hogy a nemzeti könyvtár állományvédelmével foglalkozni az valóban kiemelten szép feladat. És igaz, hogy főosztályvezetőként kaptam olyan levelet is, amelyet az Állományvédelmi Főosztálynak címeztek, de azért ez egy nagyon szelíd, még a könyvtárosságon belül is szelíd és szép szakma. Fontosságáról még beszélnék a későbbiekben. Nevezetesen egy alapvető ellentmondásról, a működő könyvtár és az állományvédelem ellentmondásáról.

– *E tíz év egy jó részét magas beosztásban, főosztályvezetőként, később főigazgató-helyettesként töltötte. Volt rálátásod az OSZK-ra is, a magyar könyvtárügy egészére is. Milyennek találtad a helyzetet? Milyen kép tárult eléd? Milyen volt az OSZK és mit gondoltál, mit lehet vele, belőle csinálni?*

– Az OSZK-ba kerülve találkoztam először költségvetési intézménnyel. Addig vállalati fegyelemhez szoktam. Ott az igazgató eldöntötte, hogy mit lehet csinálni, ki milyen „keretből” gazdálkodhat. Az OSZK-ba kerülve először úgy éreztem, hogy a Széchényi Könyvtár a Gazdasági Igazgatóság könyvtára. Meghökkenve néztem, hogy mennyire merev szervezet. Nem szakmai, hanem hivatali szempontból. Nagyon költségvetési volt. Szinte elképesztően az. De kicsit arisztokratikus intézménynek is láttam az OSZK-t. Úgy tűnt, hogy – enyhén szólva – nincs túl jó kapcsolatban a szakmával. Nem kifejezetten ellenséges vele szemben, de nagyon is elzárkózó. A többi könyvtár pedig ezt elfogadta, tudomásul vette. Csak példaként említem, hogy én például lelkes MKE tag voltam amikor az OSZK-ba kerültem, ám az egyesület éppen nem örvendett valami nagy népszerűségnek az OSZK-n belül. A vándorgyűléseken alig-alig lehetett OSZK-st látni. *Kovács Ilona* és *Somkuti Gabi* jelentették az OSZK vezetői részéről az üdítő kivételt. Amikor az OSZK a Várba került, ez egy külön téma, lehetőség nyílt arra, hogy az egyesület és a kamara itt tartsa rendezvényeit. Ez is mód volt a közeledésre. A Vár részint azt jelentette, hogy jobb körülmények közé került az OSZK, részint azt, hogy messze eltávolodott az egyetemektől és az olvasóktól, valahogy a világon kívülre került. Néha az volt az érzésünk, hogy több könyvtáros van az épületben, mint olvasó. Nehezen jöttek ide pl. az egyetemisták, persze azért is, mert a liftért – minden esetben, föl vagy le – 5 forintot kellett fizetniük. És persze óriási mértékben megnőtt az olvasóhelyek száma, a po-

tenciális forgalom lehetősége. Ehhez képest üresek voltak a termek. Juhász Gyula azután – látva a helyzetet, bevezette, hogy az olvasójegyek egyúttal „lift-bérlésnek” is számít, hogy jöhetnek, beiratkozhatnak a gimnazisták is (16 évestől) stb. Így aztán kezdtek megtelni a könyvtár nagy olvasótermei, olyanmennyire, hogy két éve vissza kellett térni a 18 éves korhatárhoz. Vizsgaidőszakban így is helyproblémáink vannak.

De lejátszódott közben a könyvtárban egy generációs váltás is. Fiatal főosztályvezetők kerültek a régiek helyére, ők pedig frissebb szemléletet hoztak. Érezték ők is persze a nemzeti könyvtár iránti felelősséget, eszükbe sem jutott az OSZK-ból valamiféle közművelődési könyvtárat csinálni, de határozottan bele szerették volna vinni az OSZK-t a könyvtári közéletbe. (Csak zárójelben jegyezném meg, hogy amikor főosztályvezető lettem, én voltam a második legfiatalabb. Most a legidősebb lennék.) És persze változott a „közszellem” is. Én magam két olyan könyvtárostól tanultam nagyon sokat, akik a „másik oldalról” jöttek. A felhasználók oldaláról. *Kovács Zoltán*, a Veszprémi Egyetemi Könyvtár főigazgatója vegyész-oktató, adjunktus volt, tőle is a szolgáltató-típusú hozzáállást tanulhattam. És *Juhász Gyula* sem könyvtárosként került az OSZK élére. Történész, kutató, tudós volt, és talán éppen ezért vette olyan komolyan a könyvtár szolgáltató-szolgáltató szerepét. És ez nagyon sokat változtatott az OSZK-n. Mindig *Kovács Máté* jut erről eszembe, aki első óráin azzal kezdte: a könyvtár három dologból áll: rendezett könyvvállományból, könyvtárosból és olvasóból. E három nélkül nem lehet könyvtárról beszélni. Szóval szolgáltatót kell, az olvasóra kell figyelni. Juhász Gyula idején ebben az irányban változott pozitív irányban a könyvtár.

– *Megpályáztad a főigazgatói posztot, el is nyerted, ám sokan úgy tudják, csak félszívvvel tetted ezt. Erkölcsei okokból, azért, mert úgy vélted, ha elvállaltad az mb. főigazgatóst, etikátlan lenne nem pályázni. Milyen érzés volt megnyerni a pályázatot?*

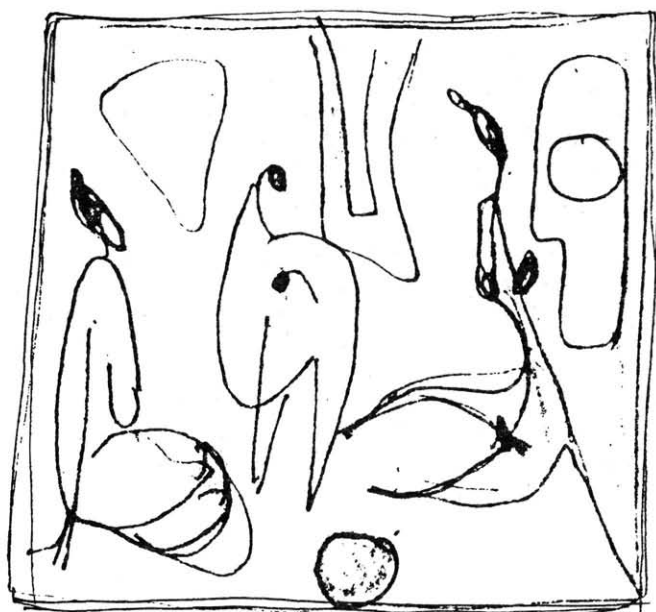
– Nem gondoltam, hogy meg kellene pályáznom. Sőt. Eléggé mereven el-

lenálltam minden „kísértésnek”. Úgy gondoltam, vannak sokkal alkalmasabb emberek. Fől sem merült bennem, hogy pályáznom kellene. Két dolog azonban meggondolásra késztetett. Az egyik, hogy főigazgató-helyettesként láttam, mi minden van, amit egy kívülálló nem tudhat. Rengeteg részletkérdés megoldásával is jár egy ilyen funkció. Mire valaki megismerkedik mindennel, igen sok idő telik el. Mire valaki abba a helyzetbe kerül, hogy megalapozott döntéseket hozhat, értékes hónapok múlhatnak el. Én birtokában voltam az információnak, régóta és belülről ismertem az OSZK-t. Úgy gondoltam hát, hogy ilyen szempontból az intézménynek is érdeke, ha vállalkozom a főigazgatói poszt betöltésére, ha megpályázom azt. Hadd mondjam el ennek kapcsán, hogy az idők során egyre határozottabb meggyőződésemmé vált, hogy az OSZK nem egyszerűen az egyik legfontosabb kulturális intézménye az országnak, hanem általában is az egyik legfontosabb intézménye. A nemzet emlékezete, az ország naplója, identitástudatunk egyik – dokumentált – alapja. Ilyen szempontból kormányok és pártok felett áll. Régebbi minden pártnál és kormányánál és nyilván mindegyiket túl is fogja élni. A nemzeti könyvtárat úgy kell felfogni mint egy örök intézményt. Ebből pedig az is következik, hogy nem visel el semmiféle átmenetiséget, nem szabad megengedni, hogy átmeneti, ideiglenes állapotokba kerüljön. A másik megmondolás valóban etikai jellegű volt. Ha vállaltam az mb. főigazgatóságot, akkor nyilvánvalóan elismertem, hogy alkalmasnak tartom magam a nemzeti könyvtár vezetésére. Erkölcsi okokból is „illet” hát pályáznom. Volt ugyan korábban egy olyan elképzelés, hogy ismét valaki tudós kerül az OSZK élére. Mellette természetesen vállaltam volna a főigazgató-helyettesiséget, de hát a dolgok másképp alakultak.

Hogy milyen érzés volt megnyerni a pályázatot? Jó érzés volt. Megható, felemelő érzés. De persze nyomasztó is. Éreztem, nagyonis éreztem az iszonyú felelősséget. Jobban, erősebben, mint korábban, az mb. ideje alatt. Más megbízottként dolgozni és egészen más, ha az ember öt egész évre teljes felelősséggel tartozik a nemzeti könyvtárért. Ezt a felelősséget még fokozza, hogy könyvtáros vagyok, könyvtárosként kerültem az OSZK élére. Sokan örültek ennek, de én csak annál jobban érzem, hogy meg kell mutatni, mit tud, mire képes egy könyvtáros ezen a poszton. A szakma elsősorban erre lesz majd kíváncsi. Ezt is meg fogja ítélni, amikor öt év múlva mérlegre teszi ténykedésemet. És ez persze további kérdéseket is felvet. Mert könyvtárosként aztán igazán azon kell dolgoznom, hogy a nemzeti könyvtárnak egyre nagyobb hatása legyen a többi könyvtárra. Hogy teljes mértékben beépüljön a könyvtári rendszerbe. Ez pedig elsősorban annak a függvénye, hogy hogyan szolgáltató a többi könyvtárnak. E szolgáltatások pedig elsősorban a gépesítés függvényei. A szakma öt év múlva azt is meg fogja ítélni, hogy az OSZK mit nyújtott a többi könyvtárnak, az egész könyvtárügynek.

– *A pályázatban is nyilván el kellett mondanod, azóta számos interjúban, nyilatkozatban is válaszolni kellett a kérdésre: mik a terveid, mit tartasz a legfontosabb, legsürgősebb, valamint a legtávlatosabb lépéseknek. Eddig napilapoknak (Magyar Nemzet, Népszabadság), a tévének stb. nyilatkoztál. Szükségszerűen közérthetően, a laikusok számára is felfoghatóan. Hogyan válaszolnád meg a kérdést a szakmának?*

– Nem hiszem, hogy másként kell nyilatkozni a szakmának, mint a „laikusoknak”. Hadd mondjak egy példát műszaki könyvtáros koromból. A legnépszerűbb műszaki könyvek közé tartoztak a *Pattantys Ábrahám Géza* által

írt egyetemi tankönyvek, amelyeket azonban bölcsész létére is akárki megérthetett, noha műszakiaknak szóltak. Ha valaki világosan fogalmaz, akkor szinte mindegy, hogy laikusoknak vagy hozzáértőknek szól. Persze vannak szakmai kérdések, amelyeket a kívülállóknak jobban meg kell magyarázni. Dehát itt éppen fordított a helyzet. A pályázatomban nyolc pontban próbáltam felvázolni a teendőket. Ezek a következők: az állomány kérdése, a feltárás kérdése, a központi szolgáltatások kérdése, a működő tudományos nagykönyvtár problémája, a kutatások kérdése, a technikai fejlesztés kérdése, a szervezeti kérdések, végül a nemzeti könyvtárnak a főhatósággal kapcsolatos kötelezettségei. E nyolc témakörrel kapcsolatban kifejtettem az elképzeléseimet egy, a KIK előtt tartott előadásomban, ennek cikkésített változata a *Könyvtári Figyelő*ben fog megjelenni. Most csak néhány kérdést emelnék ki.

Mindenekelőtt azt, hogy belső rendteremtésre van szükség. A pályázatban is szóltam arról, hogy jelenleg elsősorban technokrata vezetőre van szüksége az OSZK-nak. Ha szolgáltatni akarunk, ha gépesíteni akarunk, ha a tudományos kutatást akarjuk támogatni stb., akkor elsősorban belső biztonságra, belső rendre van szükség. Elnézést a kifejezésért, de úgy kell működnie a könyvtárnak, mint egy verkleinek. Az OSZK-ban sok minden nem működött, ma sem működik akadálytalanul, nyögés, csikorgás, zavar nélkül. Sok mindentől „ügy” keletkezik, amiből egyáltalán nem kellene ügynek lennie. Nehézkesen intéződik el pl. olyan apróság is, mint mondjuk egy ceruzahegyező igénylése. Hónapos ügy lehet belőle, minimum osztályvezetői szinten kell foglalkozni a dologgal. Vagy az osztályok közötti kapcsolatok. Hetek is elmúlhatnak, amíg egy-egy feljegyzésre választ kap az illetékes osztály. Kérdés, kell-e egyáltalán feljegyzés, írásbeliség minden alkalommal. De ha kell, akkor

sem feltétlenül szükséges kivárni a választ. Át lehet menni az adott osztályra, fel lehet emelni a telefonkagylót. Arra van szükség, hogy a bürokrácia a minimumra szoruljon, ezen belül azonban, hisz a bürokráciának, a hivatali rendnek is megvannak a pozitívumai, simán kell mennie mindennek. Csak akkor foglalkozhat ki-ki az érdemi, az igazi szakmai feladataival, ha erre megmarad az ideje, ha ebben nem akadályozzák az „ügyek”, a fölösleges bizonyalmak, a gépezet működési zavarai.

Jelenleg a legnagyobb problémáink a köteleespéldány szolgáltatással kapcsolatosak. A nemzeti könyvtár feladatainak nagy része a köteleespéldányokra épül, minden munkájának, szolgáltatásának stb. alapja az, hogy beérkezzenek a köteleespéldányok. Nos itt most óriási a baj. Mindenki természetesnek veszi, és annak is kell vennie, hogy a nemzeti könyvtárban megtalálható minden Magyarországon megjelent mű. Sajnos elképzelhető, hogy tíz-húsz, vagy ötven év múlva nem lesz megtalálható minden, ami ebben az öt évben megjelent. Nem, mert egyszerűen nem kapunk meg mindent. Nem is tudunk minderről. Ha nem lesz köteleespéldány törvény, vagy legalább rendelet néhány hónapon belül, akkor – tekintettel az ügy óriási horderejére – nekünk kell lépni, méghozzá úgy, hogy érvényes rendelkezéseket sértünk meg. Szemben a ma kötelező 16 példányos köteleespéldány-sorral, három vagy öt példányt fogunk kérni a kiadóktól. Mert évek múlva nem azt fogják számonkérni az OSZK-tól, hogy mi lett a gyakorlatilag ingyenes könyveléssel, hanem azt, hogy hiánytalan-e a gyűjteménye. Mert hisz a 16 példányos köteleespéldány-sor nyilván az ingyenes könyvelés egy formája. Akik ettől elesnek, valószínűleg fájjalják majd. De ezeknek a könyvtáraknak is hasznukra válik, ha a nemzeti könyvtár révén legalább tudomást szerezhetnek a művekről, mert jelenleg még ez sem áll fenn. És persze nemcsak könyvekről van szó. Az elmúlt öt év változásait, mozgásait a könyveknél is jobban tükrözik a lapok, folyóiratok, aprónyomatványok stb. Micsoda kortörténeti forrást jelentenek például a gombamód szaporodó kis helyi lapok.

A másik hatalmas volumenű kérdés a feldolgozásé. Nemcsak be kell gyűjtenünk minden publikációt, de ezek gyors feldolgozására is alapvető szükség van. Az ezen alapuló szolgáltatás teheti lehetővé, hogy ne kényszerüljön néhány száz, néhány ezer könyvtár arra, hogy külön-külön feldolgozza, katalógizálja a magyarországi könyveket, vagy hosszú időn keresztül arra várakozzon, hogy a Könyvtárellátótól megkapja őket. Reményeim szerint még ebben az évben megoldjuk a számítógépes adatbázisokból való letölthetőséget. A frissen megjelent könyvek leírásai szalagon vagy floppy elérhetőek lesznek. A megelőző időszak művei, 1976-ig visszamenően, néhány héten belül elérhetőek lesznek CD-ROM-on.

Persze nem csak a saját állományunk feldolgozásáért vagyunk felelősek. Alapvető szükség van a könyvek és folyóiratok központi katalógusára. A periodikumokkal e téren lényegesen jobban állunk, hisz működik az NPA. A könyvekről csak cédulakatalógusunk van. Ennek géprevittele két módon képzelhető el. Vagy az NPA-val analóg módon, ehhez azonban hatalmas összegekre van szükség. Költségvetésből semmiképp sem oldható meg. Legfeljebb világbanki hitelkeretből lenne megteremthető. A másik megoldás pedig az lenne, hogy a nagykönyvtárak, elsősorban az egyetemi könyvtárak viszik gépre külföldi anyagaikat, és együttesen építünk ki adatbázist. De persze ehhez is sok pénz kell.

– *Beszélgetésünk elején szóltál egy ellentmondásról, egy igen érdekes feszültségről. Megígérted, hogy később visszatérsz rá.*

– Igen. A működő könyvtár és az állományvédelem ellentmondásáról beszéltem. A nemzeti könyvtár esetében ez egy alapvető ellentmondás, alapvető feszültség. Szóltam róla, hogy bennem magamban is megvolt ez a feszültség. Egyrészt, mint műszaki könyvtáros, mint egy vállalati könyvtárból érkezett szakember, eleve és fenntartás nélkül szolgáltatáscentrikus beállítódású voltam. Ugyanakkor az állományvédelemért voltam felelős. Az állományt használni is, védeni is kell egyszerre. Kivált a nemzeti könyvtárban, amely egyrészt ugye egy működő, szolgáltató, hatalmas tudományos könyvtár, amelynek a hungarikumok gyűjtésén, feltárásán túl szakkönyvtári feladatai is vannak, hiszen szakkönyvtára, vezető szakkönyvtára a magyar irodalom- és történettudományak. De könyvmúzeum is, az örökkévalóság számára kell megőriznie a magyar könyvtermést, dokumentumállományt. Nos, ha használjuk az állományt, akkor az elkopik, ha őrizzük, akkor nem használhatjuk. Ha a jövő generációk számára és kedvéért lemondunk a használatról, akkor megszűnünk könyvtár lenni, és különben is legfeljebb azt érzük el, hogy majd az eljövendő generációk teszik majd tönkre az állományt. Ennek az ellentmondásnak nincs megoldása. Legfeljebb olyasféle, mint amilyenről az igazsággal kapcsolatban a marxista órákon hallhattunk. Csak közelíteni lehet, a végtelenségig az igazsághoz, azt elérni nem. Mert nem megoldás, hogy a kötelempéldányok egyikét rendelkezésre bocsátjuk, a másikat múzeumi példánynak tekintjük. Egyrészt nincs mindenből kettő. Másrészt a raktáraink sem olyanok, nem olyanok bennük a klimatikus viszonyok, hogy nyugodtak lehetnének, ami odakerül, az megmarad. A legtöbb könyv papírlapja sem olyan, hogy örökké eltartana. Szóval van e téren gond és probléma elegendő.

A nagy nyugati könyvtárakban ma már legalább annyit költenek állományvédelemre, mint állománygyarapításra. Lényegében nálunk is ez a helyzet. Az idén huszonnyolc millió forintunk van állománygyarapításra. Ennyit kell költenünk állományvédelemre is, lehet, hogy még többet is. Az emberek olvasóink eleinte nemigen kedvelték a mikrofilmeket. Lassan megszokták őket. Kelltek is, hiszen számos lapot csak mikrofilmen olvashattak. A mikrofilm-olvasóban 14-16 helyünk van, jószerivel mindig foglalt a terem. Dehát a mikrofilm ma már teljesen hagyományos hordozónak számít. Sokak szerint már nem mikrofilmmel kell pótolni az eredeti példányokat, hanem elektronikus információhordozókkal. Vannak lemezek, amelyeknek az életkorát száz évre becsülik, szemben a legtöbb mai lemez 15-20 évével.

Nem tartozik szorosan az állományvédelemhez, de itt említenék meg egy másik ellentmondást. Az *OSZK Híradó*ban most jelent meg egy levélváltás egy Németországba szakadt hazánkfiával, egy bonni professzorral. Ő azt nehezményezi, hogy az OSZK-ból diákkönyvtár lett. A kutatókat kiszorítják – szerinte – az egyetemisták. Én azt hiszem, hogy nincs igaza a professzor úrnak. Nincs igazuk azoknak, akik kitiltanák az egyetemistákat az OSZK-ból. Ha hangoskodnak, ha zavarják a kutatókat, figyelmeztetni kell őket, megkérni, legyenek csendben, ne tegyék a lábukat az asztalra stb. De kell, hogy nyitva legyen előttük (is) az OSZK, hogy azt korlátozás nélkül használhassák. Persze tennünk kell valamit a kutatók „védelmében” is. Az augusztusi zárvatartás alkalmával kutatófülkéket fogunk kialakítani számukra, olyanokat, amelyben zavartalanul dolgozhatnak, olyan zárható polcrészekkel, amelyekben jegyzeteiket stb. tarthatják. Dehát nem minden kutató „fél” a fiataloktól.

Meg hát sok a fiatal kutató is. Én különben is nagyon szeretem az egyetemistákat, igen kedves társaság. Órákat elvárnak vizsgaidőszakban a lépcsőn, türelmesen tanulgatva.

– *Az OSZK első az egyenlők közt. Munkájával, szolgáltatásaival, fényes szakembergárdájával nagy hatást gyakorol minden más hazai könyvtárra. Szóltál róla, hogy elszigeteltsége, valahai kívül- és fölülállása oldódóban van, jószerint meg is szűnt. Milyen elképzeléseid vannak ezzel kapcsolatban, hogyan képeled a további lépéseket?*

Egy miskolci előadásomban azt mondtam, az lenne az igazi, ha az OSZK-t nem azért tekintenék az ország első könyvtárának, mert ő a nemzeti könyvtár, hanem elsősorban azért, mert a legjobban működő könyvtár, az a könyvtár, amely nemcsak olvasói kedvéért, de az összes többi könyvtárért is dolgozik. Beszéltünk a különböző szolgáltatásokról. Persze ennél többre van szükség. Igaz, a vári elhelyezés sugall valami elzárkózást, de hát éppen ez tette lehetővé az egyesületi és a kamarai rendezvények OSZK-ban való megtartását, ami lényeges része volt a nyitásnak. De jók az OSZK munkakapcsolatai is a szakmával. Szakembereinket személy szerint is szoros szálak fűzik más könyvtárak szakembereihez. Igaz, e téren is lenne javítanivaló. Sokan vélik úgy az OSZK-ban, hogy csak a tökéletes, kész munkával lehet, szabad kilépni a nyilvánosság, a szakma elé. Van ebben valami szép és dicséretes is, de hát az az igazság, hogy a gondokat is meg kellene osztani a szakmával. Nehézségeinket, hibáinkat is vállalnunk kell. Tudják azt minden könyvtárban, hisz ők is hasonló gondokkal küzdenek, hogy a dolgok nem mennek simán szinte sohasem. Nem fehér és fekete a világ, a színek egymásba játszanak.

Szóval nyitottnak kell lenni a szakma felé, kommunikálni kell vele. Erre nézvést van is egy elképzelésem. Minden évben valamikor tavasszal, amikor már lezajlottak az éves beszámolók, tartani fogunk egy OSZK-napot a szakma számára. Meghívunk annyi könyvtárost, ahányan beférnek a nagy előadótermünkbe, és elmondhatjuk eredményeinket, terveinket, elképzeléseinket és persze meghallgatjuk a szakma véleményét, elvárásait, igényeit. Mert tanulnunk kell. És tisztában kell lennünk azzal is, mit várnak tőlünk, hol látnak minket és merrefelé szeretnék ha mennénk. Persze érdemes lenne egy másik nyílt napot is tartani. Az olvasók, a használók, a kutatók számára.

– *Teljesen belügynek tűnik, de sokakat érdekel: milyenek az OSZK kapcsolatai más nemzeti könyvtárakkal? Hogyan áll, mi a helye az OSZK-nak a nemzetközi mezőnyben?*

– Elég jók a kapcsolataink más nemzeti könyvtárakkal. 1990 óta, mióta Magyarország tagja az Európa Tanácsnak, az OSZK is tagja az Európa Tanácshoz tartozó nemzeti könyvtárak konferenciájának. Ez a konferencia évente egyszer ül össze. Itt, ha mást nem, információkat cserélünk, az éves beszámolókat kölcsönösen megküldjük egymásnak, és így lemérhető az is, ki ki hol tart. Egy olyan méretű könyvtár, mint az OSZK, nyugaton 60-70 százaléknyi emberrel működik, mint mi. Más keleti országokban talán még rosszabb a helyzet. Persze a nyugatiaknak nemcsak sokkal kevesebb az emberük, a pénzük is sokkal több. Persze nem állásokra van ez a pénz, hanem beszerzésre, gépekre, fejlesztésre. Sokszor fölmerült a kérdés, mivel segíthetnének bennünket. Nemigen tudunk mit mondani. A legjobb az lenne, ha pénzt adnának. De hát azt nem kérhetjük. Én tettem egy olyan javaslatot, hogy hozzanak létre egy alapot, amiből szakemberek részvételét lehetne fi-

nanszírozni fontos szakmai konferenciákon. A javaslatot elfogadták, de aztán valahogy elaludt az ügy. Azt azért el kell mondanom, hogy szakmailag nem érzem elmaradásunkat a nyugathoz képest. Az ő szakembereik nem sokkal, vagy egyáltalán nem jobbak, mint a mieink. A feltételeik jobbak. Sokkal.

Arról külön szólnék, hogy a szomszédos országok nemzeti könyvtáraival kitűnőek a kapcsolataink. Újabban még a románok is javultak. Szükség is van erre, mert mindenütt rengeteg a hungarikum. Ezeket kutatni, mikrofilm-re venni stb. alapvető érdekünk-feladatunk.

– *Sajátos intézmény az OSZK-n belül a KMK. Kívülről, messziről nézve, mintha problémák lennének vele, mintha helyét, identitását keresné, mintha legitimitációs válságai lennének. Igaz ez? Mi a helyzet a KMK-val? Neked mi a véleményed róla?*

– A szakmai főhatóság segítése is feladata a nemzeti könyvtárnak. Erre predestinált szervezet a KMK. Igen fontos lenne megtudni, hogy a szakma milyen követelményeket támaszt vele szemben. Ennek kipuhítására indult is egy éve egy vizsgálat, amely azonban nem fejeződött be. Az egyesület elnöksége már elhatározta, hogy vitára bocsátja a kérdést, remélem a KIK is tervez valami hasonlót. Hiszen a KMK-nak mindenekelőtt azt kell elvégeznie, azt kell nyújtania, amit a szakma vár tőle. Az bizonyos, hogy a Könyvtártudományi Szakkönyvtár tevékenysége nem kérdőjelezhető meg. Kiválóan működő szervezet, alapvető fontosságú intézmény. Nem kérdéses a KMK oktatási tevékenysége sem. Más kérdés, hogy a ma ott folyó oktatás helyett másra, más típusúra lenne szükség. Dehát ezt épp a 3K-ban most nem kell elmondanom. Nagy szükség van megítélésem szerint a KMK-ban folyó kutatásokra is. Talán ezek látó- és témakörét kellene kibővíteni, az olvasásszociológián kívül egyéb vizsgálatokat is kellene végezni. Negyedikként azt említeném, hogy szakmánk félelmetes gyorsasággal változik, fejlődik. A KMK-nak ezekre a változásokra is fel kell készülnie, ezekkel kapcsolatos feladatai is lennének. Annak nagyon örülök, hogy a főhatóság érdeklődése az utóbbi időkben jelentősen megnőtt a KMK iránt. Szép számmal ad feladatokat neki.

*

– *Mélyen tisztelt főigazgató úr, kedves Géza! Szerettünk volna slusszként néhány egészen személyes kérdést föltenni Neked. Nem hártottad el őket, bár szükségességükről sem voltál meggyőződve. Válaszoltál nekünk olvasmányaidat firtató, hobbijaidat illető, úszásaidra stb. vonatkozó kérdéseinkre, ám válaszaid olyannyira szerények, olyannyira visszafogottak voltak, hogy nem használhatjuk őket slusszpoénként. Önző okokból is azt kívánjuk hát, hogy a főigazgató ne nyelje el teljesen Poprády Gézát, a telkén is dolgozni szerető, a Lukácsba minden reggel eljáró, szenvedélyesen olvasó embert és elitértelmiségit. Köszönjük a beszélgetést.*

Bereczky László – Vajda Kornél

Az MKE elnökségének véleménye a Középtávú képzési koncepcióról

Levél Sóron Lászlónak

Tisztelt Osztályvezető Úr!

117 391/94/XXVII. számú, 1994. március 25-én kelt levelének megfelelően az MKE elnöksége – részben elnökségi tagok írásos észrevétele alapján – 1994. április 28-án, majd az MKE tanácsa széleskörűen meghirdetett anketon vitatta meg 1994. május 5-én az OSZK-KMK által készített képzési koncepciót. Mindemellett az MKE elnöksége úgy véli, hogy még további más szakmai fórumokon is célszerű a témát megvitatni, s jó lenne a nézetek egyeztetésére felhasználni a KLTE 1994. október 25-26-ra tervezett, „A könyvtárosképzés helyzete és fejlődési irányai Magyarországon” c. konferenciáját is.

Az MKE fórumain eddig kialakult vélemények az alábbiakban foglalhatók össze:

1. Az iskolarendszerű könyvtárosképzés 45 éves története egyúttal a szakmával folytatott viták története, mely fakad a kölcsönös tájékozatlanságból is, de legfőképpen abból, hogy a képesítési és besorolási előírások és a képzés sokszor nem voltak és ma sincsenek szinkronban; a jogszabályok a szakmát értékelték le, pl. akkor, amikor az eredetileg középfokú népművelő-könyvtárosképzést, vagy a tiszteletdíjasok képzésére bevezetett – önálló diplomát nem adó – tanítói szakkollégiumot felsőfokú diplomaként ismerték el utólag (2/1980. KM. sz. rendelet), legújabban az asszisztensképzést igyekeztek ugyanígy kezelni. Az MKE-nek az a véleménye, hogy ha valami rossz vagy hiányzik, akkor nem másikat kell kifejleszteni helyette, hanem ki kell javítani, vagy pótolni kell. Itt lenne az ideje a felgyülemlett ellentmondások kiküszöbölésének.

2. Az MKE szerint a könyvtárosképzés és továbbképzés a szakma és a képző intézmények közös ügye. Ezért kifogásolja, hogy a vitaanyag az utóbbiak megkérdezése nélkül készült; továbbá egyfelől a helyzetfeltárás elmulasztásával (nem ismerjük a könyvtárakban dolgozók képesítettségi helyzetét és az intézmények távlatos elvárásait, de ugyanígy nem mérte fel az anyag a képző intézmények kapacitását, az elmúlt évek fejlesztéseit), másfelől figyelmen kívül hagyta a felsőoktatási intézmények törvényben biztosított szuverenitását, s a megvalósíthatatlanra helyezte a hangsúlyt: ti. egyfelől felsőoktatás előtti szakaszt próbált bevinni a felsőoktatásba, másrészt (szerintünk) az iskolarendszerű és az iskolán kívüli képzés nem kapcsolható össze, közöttük átjárhatóság nem alakítható ki, olyan álprobléma, amellyel nem érdemes foglalkozni.

Úgy gondoljuk, hogy a szakma fejlesztési programja nélkül a könyvtárosképzés és továbbképzés programja sem készíthető el. Ezért azt javasoljuk, hogy az októberi debreceni tanácskozásig készíttessen az MKM tanulmányokat a könyvtárügy fejlesztési irányairól, különös tekintettel ennek sze-

mélyi tényezőiről és konzekvenciáiról; készítsen felmérést a könyvtárakban dolgozók képesítettségi helyzetéről és a távlatosan várható igényekről. Cél-szerűnek látszanék a szakma és a képző intézmények között évente rendszeres egyeztetést tartani a következő évi beiskolázási létszámok, képzési- és továbbképzési irányok ügyében. Ezeket az akciókat az MKE készséggel támogatja, annál is inkább, mivel így az intézmények is megalapozottabban tervezhetnek.

3. Az MKE álláspontja, hogy az alapképesítést távlatosan és lehetőleg nem a munkahelyen kell megszerezni, s az alapképzést, de bizonyos posztgraduális és kiegészítő képzési formákat az iskolarendszerben kell megoldani. Ha ez valamiért akadozik, akkor nem pótló kurzusokat kell létrehozni, hanem a főiskolákat, egyetemeket kell megerősíteni, alkalmassá tenni. Az a véleményünk, hogy nem a képzőhelyek számát kell megszorítani, hanem a meglévőket megerősítve alkalmassá tenni az elvárt szakemberutánpótlás kiképzésére, amelybe immár nem csak a könyvtárak tartoznak, hiszen már nemcsak könyvtárosokat kell képeznünk, hanem információs szakembereket az információs társadalomnak.

Az MKE elnöksége hibásnak tartja, hogy sokszor a szükséges személyi, tárgyi és infrastrukturális feltételek hiányában indították és indítanak képzést főiskolákon (pl. Jászberény, újabban Kaposvár, Baja stb.), ezért az a véleménye, hogy nemcsak fejleszteni, de ezeket visszafejleszteni, sőt leállítani is szükséges. Ezért az MKE kezdeményezi a képzőhelyek szakmai akkreditációjának mielőbbi elvégzését, s a szükséges feltételek megvizsgálását. (Természetesen meghatározandók a feltételek paraméterei!)

Legújabbban még veszélyesebb és megalapozatlan fejlemények tapasztalhatók az iskolai könyvtárak személyi gondjai ügyében. Az átmeneti gondok megoldásában itt is és más könyvtártípusokban is 2-5 éves külön programot célszerű a képző intézményekkel közösen készíteni.

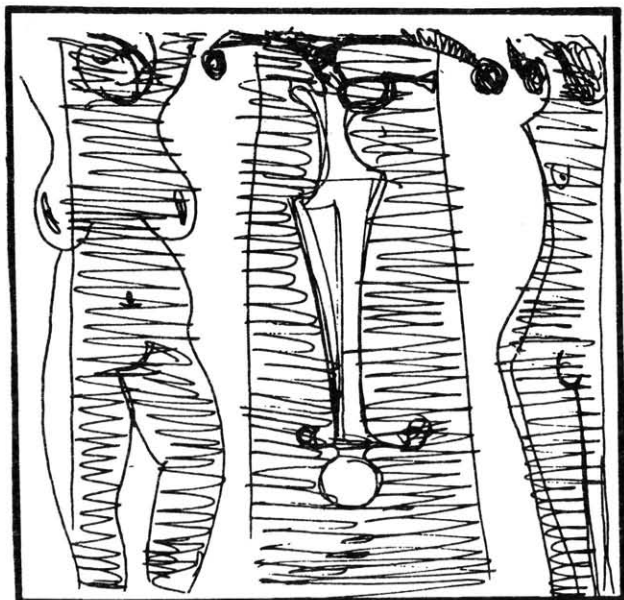
4. A könyvtárosképzés struktúrája másfél-két évtizede kialakult és adottnak tekinthető: diplomás könyvtárosok képzése egyetemen és főiskolán történik, illetve könyvtári segéderők képzése (könyvtárkezelő, asszisztens) könyvtárakban, s ez utóbbi képzés jellegében és tartalmában más, közöttük átjárhatóság nem építhető ki.

A könyvtárosképzés felsőoktatási intézményeiben az alapképzést nyújtó és szükséges kurzusok jelenleg is működnek (pl. a másoddiplomás képzésben van szabad kapacitás is), s van lehetőség a kiegészítő és posztgraduális képzésre is. (A mennyiség a valós igények és intézményen belüli alku kérdése.)

Rendszert a képzésnek és továbbképzésnek kell alkotnia: mivel az alapképzés nem irányul sem könyvtártípusra, sem munkakörre, ezért a szakosítást a továbbképzésnek (ún. master, vagy magister fokozat), illetve a tudományos továbbképzésnek (PhD) kell megoldania. Ezeknek a végiggondolása ma nagyon aktuális. Hiányzik viszont ez utóbbiak besorolási elismerésének jogi rendezése, pótlandó. (A 17/1990. KM. rendelet könyvtári része rossz, új szükséges helyette.)

Leszögezzük, hogy a könyvtárakban vannak olyan munkakörök, melyek nem igényelnek diplomás szakembereket, ezért kiegészítő munkakörök (asszisztens, könyvtárkezelő, technikus) képzése szükséges, de ebből a célból, s nem mást pótolandó, vagy továbbtanulást előkészítő célzattal.

Az asszisztensképzés eddigi formáját ezért azonnal meg kell szüntetni, s a munkakör jellegének megfelelő új tartalommal és időtartammal (1-2 év)

kell a KMK keretében továbbfolytatni. Ez legyen a KMK feladata, továbbá olyan céltanfolyamok szervezése, amelyet eddig is elismerten végzett, s aktuális könyvtárügyi feladatok megoldása végett folytatott. (Az megfontolandó, hogy a KLTE kihelyezett tagozataként folytatott alapképzés az OSZK-ban további kihelyezett tagozatokkal bővíthető-e és szükséges-e.)

A tanítóképzős szakkollégiumok az előbb leírt rendszerben idegen testnek számítanak, de nem egyértelmű szerepet töltenek be a gyermek- és iskolai könyvtáros szakember-igények kielégítésében sem, ezért azonnali megszüntetésük indokolt.

Megjegyezzük, hogy különbséget kell tenni a tanítóképzős könyvtári szakkollégium és a tanító-könyvtár szakos képzés között. Ez utóbbi lehet indokolt, de vizsgálni kell, hogy az érintett intézményekben adottak-e a feltételek a szakos képzéshez, ennek hiányában azonnali megszüntetésük kezdeményezése indokolt.

Az egész tanítóképzős képzés újra gondolandó a tanítóképzés új fejlesztési koncepciója jegyében. A tanítóképzőkben dolgozó könyvtáros oktatók további sorsát természetesen meg kell oldani (esetleg a pedagógusképzésben több könyvtári-informatikai, illetve könyvtárpedagógiai ismeretek oktatásával azt erősíthetnék a továbbiakban).

A könyvtárosképzés szerkezetéhez tartozik a kétszakosság igénye, de ez megoldható más diploma könyvtári kiegészítésével, illetve könyvtári diploma más szaktudománybéli kiegészítésével, sőt más felsőoktatási intézmények is elvileg bekapcsolhatók könyvtári-informatikai tanszékek létesítése nélkül, megfelelő modulok egybeépítésével. Ezt az igényt ugyancsak egy árnyalt képesítési-besorolási jogszabály tisztázhatja, s flymódon akár kimondható, hogy a nappali képzésben (egyetem) csak kétszakosként adható ki a diploma. De

nem zárható ki egy más szemléletű, egyszakos főiskolai képzés sem külföldi példák nyomán.

5. Korunkban a képzés tartalmának és módszereinek fejlesztése állandó feladattá vált, s ezt a képző intézmények az utóbbi évtizedben meg is tették, s ennek során felhasználták a nyugat-európai tapasztalatokat is (két- és többoldalú kapcsolatok külföldi partnerintézményekkel, EUCLID, TEMPUS, újabban BOBCATSSS keretében stb.). Kétségteljesen vannak és mindig is lesznek viták arról, hogy az alaptudományok közül melyek és milyen mélységben, közelítésben kívánkoznak ide, mi legyen a klasszikus ismeretek arányával, vitás a történeti stúdiumok tartalma és aránya, tisztázásra szorul az új számítógépes-informatikai, illetve a marketing-menedzsment tárgyak köre, beépülése hagyományos tárgyakba, erősítésre vár a gyakorlati és gyakorlatias képzés (projektszemináriumok) helye és aránya stb. Fontos hangsúlyozni, hogy technikai-szervezési stúdiumok erősítése mellett sem szabad az emberi tényezőkről megfeledkezni, gondoskodni kell azokról az ismeretanyagokról is, melyek segítségével a könyvtáros szót ért az emberekkel, könyvtárhasználókkal, olvasókkal.

Ezek megoldása alapvetően a képző intézmények kompetenciája, ehhez fogalmazza meg az igényeit, tantervek készítése intézményi hatáskörbe tartozik, s számos tényező függvényében fejleszthetők és folyamatosan fejleszten-dők is.

A tantervkészítés ún. kimeneti szabályozása keretein belül, az ún. képesítési követelmények várható kormány szintű kiadásával történik meg. (A szakmai előkészítés az MKM irányításával már megtörtént.) Kívánatos, hogy az egyetemi és főiskolai tantervi programok átjárhatóság helyett egymásra épüljenek.

Segíteni kell viszont a könyvtárügynek a képzést gyakorló könyvtárak biztosításával, gyakorlatvezetők megbecsülésével, projektigényekkel, rendszeres párbeszéddel, jeles szakembereknek, specialistáknak a képzésbe való delegálásával stb.

Ehhez a kérdéshez tartozik végül az oktatók felkészültségének, továbbképzésének megoldása tudományos továbbképzés, alkotószabadság, külföldi tanulmányutak stb. révén. Ezt ugyancsak segítheti, szorgalmazhatja a könyvtárügyi irányítás.

Tisztelt Osztályvezető Úr!

Köszönjük az MKM kezdeményezését a könyvtárosképzés és továbbképzés ügyében. Úgy véljük, hogy nem középtávú koncepcióról kell gondoskodni, hanem permanens fejlesztésről, melynél azonban mindig számolni kell azzal, hogy egyfelől jó lenne, ha a képzés-továbbképzés a gyakorlat előtti járna, másfelől egy-egy képzési váltás hatása alapképzés esetén 4-5 év után érzékelhető. Helyesnek tartjuk, ha az MKM, az MKE, a KIK és más szakmai fórumok kezdeményező, befolyásoló lépéseket tesznek, adott esetben megrendelnek, finanszíroznak képzési formákat, vagy éppen alkalmatlanok befagyasztását kezdeményezik. Mindehhez ismételten kifejezzük közreműködési szándékunkat, az igényességben partnerek vagyunk.

Dr. Horváth Tibor
elnök

*

Tisztelt Főtitkár Úr!

Levél Papp Istvánhoz

Az egyesület állásfoglalásával, mely a képzéssel kapcsolatosan született, teljes mértékben egyetértek.

Két finomítást javaslok csupán, mely különösen akkor lesz nézetem szerint fontos, ha az elnökség a dokumentumokat nyilvánosságra hozza. (Remélem ez meg fog történni!)

1.) A könyvtárosok iskolai és szakképzettségéről készült felmérés, csak régen, mivel 1984-ben jelent meg az elemzés Uroševics Danilótól. Ez ma már nem használható, elavult, de tény, hogy felmérés volt.

2.) A szövegben kétszer is előfordul, hogy az iskolán kívüli, illetve a középfokú képzés között átjárhatóság nem alakítható ki. Ez így, különösen a Felsőoktatási törvény ismeretében igaz, de ha a szöveg nyilvánosságra kerül, ezeken a helyeken magyarázatos megfogalmazást javaslok, mert mindenki úgy fogja értelmezni, hogy egyáltalán nem mehet felsőfokú képzést nyújtó intézetbe, holott nem erről van szó. Nem találtam meg igazán a pontos és jó kifejezést, néhány ötletem van csupán: ... Közöttük *automatikus* átjárhatóság nem alakítható ki ... item: ... közöttük felvételi nélküli átjárhatóság nem alakítható ki ... item: ... közöttük a felsőoktatás szabályainak megfelelő átjárhatóság alakítható ki (ez utóbbi ráadásul nem is negáció!)

Fentieket tehát a szöveg megjelentetése esetén javasolom figyelembe venni.

Tisztelettel:

Biczák Péter

A Könyvtári és Informatikai Kamara véleménye

a Középtávú képzési koncepció c. dokumentumról

A Kamara minden egyes tagozata írásban véleményezte a képzési koncepciót. A véleményeket elég nehéz volt összegezni, mert egyes esetekben egymásnak ellentmondó megállapításokat tartalmaznak. Igyekeztünk ezeket is érzékeltetni rövid, tömör összeállításunkban.

Eltérőek a vélemények az asszisztensképzés helyszínére (OSZK-ban, illetve képző intézményekben) és időhatárai (1, 2, illetve 3 év) megítélésében, valamint abban, hogy megnövelendő-e a képző intézmények száma, vagy – figyelembe véve azt a nyilvánvaló pazarlást, hogy nagy könyvtárainkban már most is gyakori a diplomásokkal végeztetett betanított munka – elegendőek a mai

képzési helyszínek. De ez a probléma már átvezet a következő észrevételhez, amiben viszont teljes az egyetértés, konkrétan: a munkaerőpiac igényeinek komoly, országos hatókörű felmérése nélkül lehetetlen a képzést akár közép, akár hosszú távon megtervezni.

Az iskolarendszeren kívüli képzés megszüntetésén sem érdemes fáradozni, hiszen a nem állami önkormányzati intézményekre nem vonatkoznak a képesítési rendeletek, s a könyvtárvezetőknek pedig szívük joga eldönteni, hogy milyen képzettségű munkatársat alkalmaznak.

Változtatlanul szükségesnek tartjuk a tanárképző főiskolákon folyó szakkollégiumi képzést, ami azonban

nem mosandó össze a felsőfokú szakképesítéssel.

A diplomával rendelkezők át- és továbbképzésére is komoly igény mutatkozik:

– egyrészt bizonyos időközönként – ami lehetne 5-10 év – kötelező továbbképzésen kellene résztvenniük a főhivatású, felsőfokú diplomával rendelkezőknek, csak így tudnának lépést tartani a szakma fejlődésével;

– másrészt a nem könyvtáros diplomával rendelkezők részére másoddiploma megszerzését kell lehetővé tenni, illetve elegendő lehet bizonyos esetekben csak egy-egy konkrét munkakörre szóló szakspecifikus képzés biztosítása. Valójában minden szintű képzésnél figyelembe kell venni a szakkönyvtárak által igényelt szakképzési formákat.

A képzési koncepcióból ugyan kimaradt az idegen nyelv oktatása, de ma már elemi követelményként merül fel a képzési szintnek megfelelő

idegennyelv tudása az elhelyezkedni kívánó végzett könyvtárosoknál.

Végül, de nem utolsósorban a kor követelményeinek megfelelő szinten oktató informatikus – könyvtáros tanárok „kinevelése” sem elhanyagolható szempont, de ezt sem lehet kiemelni a képzés rendszeréből, a folyamatos átalakítás, a társadalmi-gazdasági igényekhez való állandó alkalmazkodás hosszú távon ezt a problémát is megoldja.

Nagyon szimpatikus számunkra a nálunk fejlettebb országokban már jól bevált módszer: az open university, ami nagyjából azt fejezi ki, hogy többé-kevésbé lényegtelen, hogy ki hol, kitől, mit és hogyan tanul, a lényeg: csak a megbízott vizsgabizottság előtt letett vizsga juttathatja érvényes bizonyítványhoz a hallgatót, amit azonban mindenhol elismernek. Jó lenne ebbe az irányba elmozdítani a mi képzési rendszerünket is.

Zalainé Kovács Éva

Hozzászólás a középtávú képzési koncepcióhoz

A könyvtárak legfőbb célja (amely a különböző irányú tevékenységeket összefogja) az olvasók, felhasználók információs szükségleteinek kielégítése. A könyvtárosképzés célja ebből következően az, hogy erre a feladatra leginkább megfelelő szakembereket képezzen. S mivel az oktatás természetesen nem öncélú, ezt a célt kell szolgálnia. Más szóval: az oktatás minősítését a teljeskörű minőségbiztosítás szempontjából csak a szakma elégedettsége jelezheti (az elvont filozófiai kritériumokat ki-kí saját ízlése szerint fogalmazza meg, így ezek kevésbé alkalmazhatók a tervezésben).

A szakma igényei

Bármilyen tervet készít az ember, a legelső lépcső, hogy tisztázza, milyen célnak kell az adott tevékenységnek (itt: könyvtárosképzésnek) megfelelnie. Véleményünk szerint enélkül a tervezés gyenge lábakon áll. Legfontosabb tehát, hogy megbízható adatokkal rendelkezünk arról, hogy a könyvtáraknak pontosan milyen szakemberre van szükségük. Ismereteink szerint a közelmúlt-

ban nem készült ilyen irányú átfogó felmérés, így – eredményes munka igénye esetén – elsőként ezzel kell foglalkozni.

Hogy a felmérés reális eredményeket adjon, a könyvtárak által megjelölt különféle szempontok, kritériumok között az erre alkalmas technikák segítségével fontossági sorrendet kell meghatározni. Azt ugyanis senki sem gondolhatja komolyan, hogy egy képzőintézményből frissen kikerült szakember a bibliográfiai ismeretek, az információtechnika, az információs és könyvtári menedzsment, a könyvtártörténet stb. területein egyaránt kiváló, magas szintű ismeretekkel rendelkezzen (ez bizonyos esetekben a pályán eltöltött sok év után lehetséges csak).

Felmérés nélkül – empirikus vizsgálatokra és egy résztanulmányra támaszkodva – elmondható, hogy a könyvtárak vezetői kevéssé vannak megelégedve a jelenlegi képzés minőségével; erre a vitaanyag is utal.

Szakmai presztízs. A könyvtáros szakma életerőségének egyik mérője a könyvtárosképző intézményekbe jelentkezők, illetve a pályaelhagyók számának alakulása. Véleményünk szerint mindkét mutató javítható még. A javítás a képzésben kezdődhetne. A könyvtárosképzés koncepciójának eredményes megalkotásához szükséges a fenti mutatókkal kapcsolatos motivációvizsgálat is.

Mennyiségi igények. A gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy egyelőre a könyvtáros munkaerőpiacon alulkínálat van. Hosszabb távon azonban azzal lehet számolni, hogy a megszorítások következtében csökkenhet a könyvtárak, illetve a bennük foglalkoztatottak száma. Bizonyos jelek arra is mutatnak, hogy a nagyobb könyvtárakban gyakori a túlképzettség: sok esetben a diplomás könyvtárosok is betanított munkát végeznek, amely természetesen jelentős pazarlás. Mindkét jelenség arra enged következtetni, hogy hosszabb távon nem kell a hagyományos értelemben vett könyvtárosok számát növelni. A magyar könyvtárság mennyiségi munkaerő-igényének vizsgálatakor ilyen és ehhez hasonló (és természetesen ezzel ellentétes eredőjű) jelenségeket is figyelembe kell venni.

Minőségi igények. A könyvtárvezetők által leggyakrabban emlegetett kifogás a kikerült pályakezdő gyakorlati ismereteinek hiánya, akár egyetemet, akár főiskolát végzettekről van szó. Erre a vitaanyagban is több utalás történik. Valószínűnek látszik, hogy az elméleti ismeretek nyújtásának rovására a gyakorlatnak kell nagyobb teret szentelni.

A vitaanyag joggal hangoztatja, hogy „a változásokkal számolni kell, nem a mindenkorai gyakorlatot kell az oktatásban első helyre tenni, hanem a viszonylag stabil szakmai irányelveket és elméleti ismereteket. Fel kell készíteni a hallgatókat arra, hogy a változtatásokat elkerülhetetlennek fogják fel, legyenek rugalmasak és alkalmazkodók, hogy megkönnyítsék a szükséges változásokat.” Ezzel kapcsolatban számos példával találkozhatunk a könyvtári gyakorlatban, hogy a változások megtörténnek, de azok – gyökértelenek lévén – nem váltják ki a kívánt előnyös hatást. (Pl.: megvan a szövegszerkesztő az irodában, de a szövegeket továbbra is írógéppel írják; a nagy teljesítményű, érmés használatra is alkalmas fénymásológép irodai használatban áll akkor, amikor a könyvtárhasználók kénytelenek könyvtáros segítségét igénybe venni és sorba állni a gyenge minőségű gép előtt; hiába van meg a könyvtárban a gyors és ingyenes használatot biztosító X.25-ös végpont és az elektronikus postafiók, a munkatársak a lassúbb levelezést vagy a drága faxolást választják. Vitához való hozzászólásunk nem kíván részletekbe menni a fel-

sorolt valós példákkal, csupán a gyakorlat és az elmélet közötti túl gyakori ellentétekre, illetve a stabil szakmai elveket (mint például a használók érdekeinek elsődlegességét), továbbá a költséghatékonyság elvét figyelmen kívül hagyó, „elméleti” változások mindennapos visszásságaira kíván rávilágítani.

Az egyetemi képzés szerepe. A vitaanyagnak a korábban már említett oktatási marketingfelmérések hiánya miatt – nem volt módjában pontosan kifejezteni az egyetemi könyvtárosképzés szerepét, csupán azt jelenti ki: „az egyetemnek azonban tudatosan kerülni kell a prakticista szakképzést. Ugyanakkor magas szintű elméleti összefüggéseket, ismereteket, koncepciókat, széles látókört, problémaérzékeny értelmiségi szemléletet kell meggyökereztetnie.” Empirikus vizsgálatok gyakran azt emelik ki, hogy sok esetben veszélyesek és tévutakra vihetnek a könyvtári és információs gyakorlatot nélkülöző, vagy azt csak egyes elemeiben szem előtt tartó elméletek, koncepciók és túl magas szintű elméleti összefüggések. További feszültségek forrása lehet, hogy előfordul: a könyvtárpolitikai döntéseket nem ugyanazok hozzák, akik azoknak hatásait élvezik vagy elviselik. Így sokkal kisebb a döntések eredményének helyes megítélési lehetősége. Ezek miatt érdemesnek tartjuk a tervezett nappali képzés ismételt átgondolását, például a főiskolai képzésre épülő (és nem egymás mellett működő) egyetemi képzés lehetőségét, valamint az egyetemi képzés céljának pontos meghatározását, a szakma valós igényeinek tükrében.

Előretételek attinüd. A vitaanyag utal arra is, hogy „... az ország egyre inkább információs társadalommá válik”. Az elméletben gyakran hangoztatott kijelentés véleményünk szerint arra (is) utalhat, hogy a könyvtárosképzés hagyományos történelmi beállítottságán változtatni kell. A könyvtáros szakma ugyanis – a könyvtárhasználók igényeit követve – elsősorban a jövő építésére helyezi a hangsúlyt. Az aktív, „megelőző” hozzáállás is – amit a könyvtárvezetők a friss munkaerőtől rendszerint megkívánnak – ebből a szempontból fontos. A vitaanyag megemlíti a történelmi szemléletet, ugyanakkor – használható tanulmányok hiányában – nem tud kitérni arra, hogy ez, a mai, működő, tehát a potenciális munkaerőre számot tartó könyvtárak mely igényének felel meg.

Tanerők szerepe

Az oktatás megszervezésekor mindenképpen érdemes már bevált módszerek tapasztalatait segítségül hívni. Ilyen lehet például az angolszász open university vagy community college modellje is. Mindkettőre jellemzőek a demokratikus hagyományok, vagyis a nagyobb hangsúlyt az oktatás kimenetére, eredményességére helyezi: kevésbé a bemenetre, az oktatás mikéntjére. Ebből tehát az következhet, hogy többé-kevésbé lényegtelen, hogy a tanulni vágyó kitől, mikor, mennyi idő alatt, milyen módszerrel stb. tanult, ugyanis a szabványokkal védett minősítést vagy bizonyítványt csak az kaphatja meg, aki az azzal megbízott személy vagy bizottság előtt teszi le a vizsgát.

E szemlélet szerint inkább az egyes diplomák meghatározására, a szabványokra, a vizsgáztatók személyére érdemes helyezni a hangsúlyt. (A munkáltató bizonyos kereteken belül meghatározhatja, hogy milyen végzettségű munkatársakra van szüksége, s ha például a könyvtári asszisztens védett diplomát tartja megfelelőnek, akkor nem biztos, hogy mondjuk a nem védett

könyvtári szakmunkás képesítést elfogadja. Így rövidesen a képzési piac letisztulása várható anélkül, hogy bizonyos képzőintézmények ellen költséges adminisztrációs intézkedéseket kellene foganatosítani.) Ez a rendszer sok szempontból olcsóbbnak is tűnik a mainál; bürokráciát takarít meg, rövid időn belül önszabályozást vezet be.

Sikeres tanár – sikeres könyvtáros? A vitaanyag alapvetőnek tartja a „sikeres tanár” szerepét. Úgy gondoljuk, hogy e kifejezés további kifejtést kíván. Véleményünk szerint a tanár sikerességét, hatékonyságát meglehetősen nehéz mérni, főleg rövid távon. A sikeres könyvtáros működésének sokkal több a jól minősíthető jele. Így megfontolandónak tűnik az oktatásban inkább az utóbbira helyezni a hangsúlyt, ahogyan a vitaanyag későbbi két mondata sugallja: „hívjunk meg külső szakembereket, bízzunk meg szakértőket, hacsak lehetséges”, illetve „az előadásos módszert váltsa fel a személyes élményt adó tudásszerzés felkínálása”.

Mikulás Gábor

Felsőoktatási könyvtárak fejlesztése projekt Könyvtári automatizálás (elektronizációs) alprojekt

1. A felsőoktatási könyvtárak fejlesztésének szükségességét általánosan meghatározó tényezők

1.1 A hazai felsőoktatás fejlesztési stratégiája

A magyarországi politikai rendszerváltást követően az ország előtt álló legfontosabb cél, a gazdaság és a társadalom új, demokratikus viszonyának kialakítása, a gazdaság megerősítése volt. Ennek megalapozásában mind politikai, mind gazdasági elemzések prioritásnak tekintették a felsőoktatás fejlesztését. A magyar felsőoktatást jelenleg 74 állami, 24 egyházi és 4 privát intézmény reprezentálja, közöttük 19 egyetem, 11 egyetemi szintű főiskola és 74 szakfőiskola. A felsőoktatási intézményrendszer oktató és tudományos munkájának az 1993 őszén elfogadott Felsőoktatási Törvény adja meg törvényi keretét, s az 1994 tavaszán elfogadott Akadémiai Törvény után tisztázódtak a hazai tudományos kutatás egészének törvényi alapjai is.

A felsőoktatási intézmények képviseletében a Rektori Konferencia kezdeményezte a magyar felsőoktatás középtávú fejlesztése koncepciójának kidolgozását. A magyar felsőoktatás fejlesztése 2000-ig című tanulmány abból indult ki, hogy a fejlesztésnek számolnia kell a legmodernebb tendenciákkal, s a 21. század egyetemének kialakítására kell irányulnia. Az utak kijelölésében viszont például használhatja fel mindazon történéseket, amelyek ez irányban a fejlett országok egyetemlein történtek már a 70-es évektől kezdve.

A fejlesztési elképzelésben kiemelkedő hangsúllyal szerepeltek az alábbiak:

– meg kell valósítani a tanulást, az oktatást, a kutatást és a versenyt alkotmányos szabadságát;

- minőség fenntartásával el kell érni a hallgatói létszám jelentős (50-60 százalékos) emelését;
- a felsőoktatás megújulásának fontos elemeként regionális, több karral rendelkező egyetemeket, egyetemi szövetségeket kell létrehozni;
- a központi irányítás szétaprózott tevékenysége helyébe az egységes menedzselés integrált rendszerét kell létrehozni;
- vissza kell adni az egyetemeknek a tudományos minősítés (PhD) jogát.

Mindezek következtében a felsőoktatási rendszerben alapvető változások következnek be, megszilárdul az intézményi autonómia, változnak a tanrendek, bevezetésre kerül a kreditrendszer, kialakul a diplomák és fokozatok természetes összhangja, megteremtődik a feltétele az ekvivalenciák figyelembevételének.

A felsőoktatási intézmények finanszírozása is új formákat ölt, a normatív finanszírozás egyre jelentősebb lesz, belép a hallgatói tandíjfizetés kötelezettsége, s nagy szerepe lesz a pályázati alapon elnyerhető alapítványi, különböző alapokból származó támogatásnak.

1.2 A felsőoktatás könyvtárainak szerepe a fejlesztési célok beteljesítésében

A magyar felsőoktatás intézményeinek az egyetemi és főiskolai könyvtárak tradicionálisan integráns részét képezik. Ennek következtében a felsőoktatásra háruló általános feladatok közvetlenül befolyásolják a könyvtárak feladatainak növekedését, illetve jellegük változását is. Az érintett könyvtárak a fejlesztési koncepció következtében szolgáltatásaik iránt mind mennyiségi, mind minőségi tekintetben növekvő igényekkel találkoznak. Az igényeket alapvetően meghatározó és generáló tényezők között kiemelten kell számolni az alábbiakkal:

1.2.1 mennyiségi tekintetben:

- a már említett, nagyarányú hallgatói létszámnövekedés;

- az áthallgatások, az átjárhatóság következtében növekvő felhasználói réteg;
- a felnőttek folyamatos képzésének jelentkezése;
- a hallgatói kötelező óraszámok csökkentéséből adódó relatív könyvtár-látogatói szám növekedése;
- a felsőfokú előképzés megjelenése.

1.2.2 minőségi tekintetben:

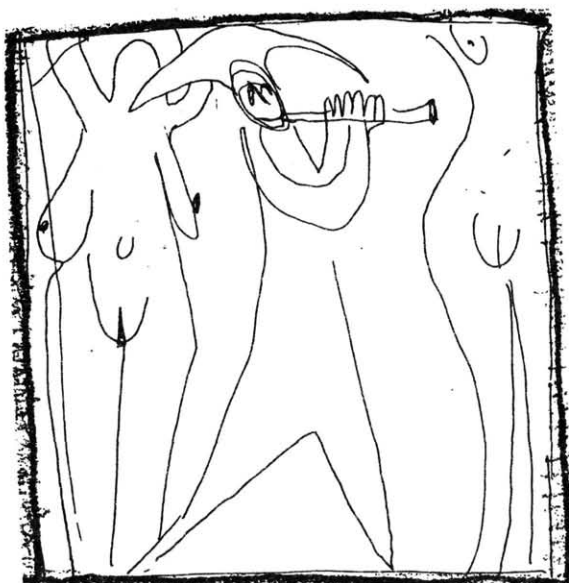
- az oktatási tanulmányi és kutatási szabadság megjelenésével a szakirodalom iránti igény mind spektrumában, mind mélységében megnő;
- az új egyetemi tantárgyak megkövetelik könyvtári háttérük megalapozását és folyamatos fejlesztését;
- a nyelvtudás széleskörűvé válásával a külföldi szakirodalom iránti igény megsokszorozódik;
- a világ nyitottá válásával, az információszerezés új technikáinak megjelenésével robbanásszerűen nő az igény a nem hagyományos szolgáltatások iránt.

Az egymást szinte minden elemükben átható, s ennek következtében egymás hatását felerősítő mennyiségi és minőségi igények kielégítésének intézményes, a gazdaságosságot és a szakmai színvonalat egyaránt garantáló helye a felsőoktatási rendszerben a könyvtár. Értelemszerűen az egyetemi vagy főiskolai könyvtár. Az adott felsőoktatási intézmény egyetemi közösségének igényei a helyi könyvtárban jelennek meg a legnagyobb számban és elsődlegesen.

Azonban még a legfelkészültebb könyvtárak sem képesek minden helyi igény teljesítésére, szükség van a hatalmas szakirodalmi háttérrel biztosító felsőoktatási könyvtári hálózat érdemi működtetésére. Ez esetben kétirányú fejlesztés szükséges, meg kell erősíteni a regionális és szakterületi feladatokat is ellátó egyetemi könyvtárakat, másrésztől biztosítani kell, hogy szolgáltatásaikhoz a régió kisebb könyvtárai hozzáférjenek. Ezen kívül hagyományosan számítani kell az egyéb hazai tudományos könyvtárak (nemzeti, akadémiai könyvtárak, országos könyvtárak) szolgáltatásainak kiaknázására is.

1.3 A felsőoktatási könyvtárak általános helyzete a felsőoktatásfejlesztési koncepció megjelenésének időszakában

A magyar felsőoktatási könyvtárügy szakemberei a rendszerváltást megelőző időszakokban is igyekeztek a fejlett országok könyvtárfejlesztési elveit és praktikumát legalább teoretikusan nyomon követni. Ezek nyomán korábban is készültek – a politikai rendszer s a pénzügyi lehetőségek korlátaival is számoló – fejlesztési tervek. Ezek közül azonban csak kevés valósult meg, így a 90-es évek elejére az e tervek kiinduló pontjaként felvázolt nem túl rózsás helyzet csak romlott. A felsőoktatási könyvtárakat számos tekintetben kell a jelen formájukban alkalmatlannak tartanunk a tőlük elvárt szolgáltatások teljesítésére. Felmérések sokasága mutatta ki, hogy a legtöbb egyetemi könyvtárban nem áll elegendő hely az olvasók fogadására. Nincs kellő tér a meglévő dokumentumállomány tárolására. A modern szabadpolcos struktúra kialakításának elemi feltételei sincsenek meg. Új épületek emelése, a régiók bővítése a felsőoktatási könyvtáraknál csak néhány esetben történt meg. Általában nincsenek normái a gyarapításnak, a tényleges adatok azt mutatják, hogy a fejlett országok hallgató/könyvtári ráfordítás rátái többszöröse a hazainak. Nincs kialakult elvrendszere a könyvtári finanszírozásnak. Az infrastruktúra az általános egyetemi infrastruktúrával összeha-

sonlítva szegényes. Arra a kérdésre tehát, hogy a felsőoktatási könyvtárak a jelenben meg tudnak-e felelni a hallgatói létszámemelkedéstől az elektronikus publikációk iránti igények jelentkezéséig széles skálán jelentkező modern könyvtári feladatoknak, a válasz egyelőre nemleges.

Bizonyos mértékig enyhíthetik a szigorú megállapítást az 1992–1994 közötti fejlődés eredményei. Állami törekvések és elnyert pályázatok eredményeként egyes területeken lépések történtek a fejlesztés (könyvtári automatizálás), illetve inkább csak a visszaesés megakadályozásának (állománybeszerzés) irányába. A magyar felsőoktatási könyvtárak általános helyzete azonban az örökölt és elavult struktúrákat, a finanszírozási nehézségeket, az infrastrukturális hiányosságokat tekintve olyan, hogy csupán koncentrált és biztos forrásokra támaszkodó, stratégiaileg pontosan megtervezett fejlesztés teheti őket képessé az ország és az egyetem által elvárt funkciók betöltésére.

2. A felsőoktatási könyvtárak fejlesztésével elérni kívánt célok és megvalósításuk legfontosabb területei

A felsőoktatási könyvtárak fejlesztésével elérendő cél igen tömören megfogalmazható. Az egyetemi könyvtári fejlesztés célja az egyetemi közösség, a hallgató és az oktató (a hazai tradíciók folytán egyben kutató) számára olyan információs és szakirodalmi környezet biztosítása, amely képessé teszi őket a fejlett országokbeli színvonalal ekvivalens képzettség megszerzésére, illetve oktatásra és tudományművelésre.

Ennek érdekében a felsőoktatási könyvtárak fejlesztésében négy koncentrált területnek kell prioritást biztosítani. E területek fejlesztése egymással szorosan összefügg. Közöttük a sorrend elsősorban nem fontossági alapon, hanem a ráfordítás költségigényeit illetően határozható meg. Szoros összefüggésük azt jelenti, hogy a fejlesztés során (pénzügyi nehézségek esetén)

egyetlen terület sem hagyható el, bár a fejlesztési arányok az egyes területeken különbözőek is lehetnek.

2.1 A könyvtári állománygyarapítás fejlesztése

A fejlett országok normatíváival összehasonlításban a hazai hallgató/könyvtári ráfordítási és az oktató-kutató/könyvtári ráfordítási arány rendkívül kedvezőtlen. A nemzetközi normatívák megközelítése (kétharmados szint elérése) lehetővé tenné:

- az új egyetemi tantárgyak könyvészeti megalapozását;
- a külföldi monografikus irodalom nagyobb arányú beszerzését;
- a múltban pénzügyi vagy/és ideológiai okokból be nem szerezhető, de szükséges munkák retrospektív beszerzését;
- a szakfolyóiratok előfizetési számának növelését;
- az egyetemi hallgatók tanulmányi anyagainak széleskörű biztosítását;
- a nem hagyományos (audió-vizuális, elektronikus) dokumentumtípusok rendszeres beszerzését.

A fejlesztés fontos feltétele a beszerzési politikák kidolgozása és pontosítása; a használói igények elemzése; a könyvtárközi kölcsönzés szerepének és lehetőségeinek növelése. Mindezekkel egyidőben szükséges a selejtezési technikák kidolgozása, a rendelkezésre álló tárolókapacitások figyelembe vétele.

2.2 Könyvtári automatizálás, elektronikus könyvtár

A jelen tájékoztatás fő területeként e témával részletesen a 3-5. pontok foglalkoznak.

2.3 A könyvtári struktúrák fejlesztése

A felsőoktatási könyvtárak jelenlegi, egyetemen belüli struktúráját a központi könyvtár és ezen kívül számos, a nagy könyvtártól lényegében független intézeti, tanszéki kisebb-nagyobb könyvtárak igen laza hálózata jelenti. Ez a szerkezet alacsony hatékonyságú, jelentős költségeket emészt fel, ugyanakkor korlátozott nyitvatartással, anyaga feltáratlanságával a jelentős értékek sokaságához nyilvános hozzáférést nem tesz lehetővé. A felsőoktatási könyvtárak többsége elavult, a modern szabadpolcos elhelyezési követelményeknek meg nem felelő épületekben működik.

A jó könyvtári szolgáltatásoknak, a tervezett fejlesztés eredményességének feltétele a struktúrák modernizálása, enélkül a megnövekedett állománygyarapítási lehetőségek, s a könyvtári automatizálás határfoka igen alacsony lesz.

2.4 Képzés és továbbképzés fejlesztése a modern feladatokra való felkészítés érdekében

A felsőoktatás szolgálatában álló könyvtárak mindegyike rendelkezik olyan magasan képzett, tehetséges szakemberekkel, akik a fejlesztés megalapozásában nagy szerepet vállaltak, s a fejlesztés végrehajtói lesznek. Azonban egyes, a hazai könyvtári gyakorlatban új területeknek (stratégiai tervezés, költséglelemzések készítése, könyvtári statisztika, felhasználói igények elemzése, könyvtári menedzsment stb.) szinte alig van rendszeres művelője. Más, a jelenben felfutó könyvtári munkaterületeknek (integrált rendszerek könyvtári irányítása, a tartalmi feltárás megújítása, tájékozódás az elektronikus információk között stb.) nagyon kis számú képviselője van csak a könyvtárakban. Szükséges tehát mind a rendszeres graduális, mind a posztgraduális képzésben teret nyitni az új irányoknak, a gyakorló könyvtárosok számára pedig rendszeres szaktanfolyamokat kell biztosítani. A felsőoktatási könyvtárfej-

lesztés eredményei csak magas szinten képzett és modern felkészültségű könyvtárosokkal aknázhatók ki hatékonyan.

3. A könyvtári automatizációs alprogram célja

A könyvtári automatizáció lényegében mára már elavult kifejezés annak a folyamatnak megnevezésére, amely a jelenben minőségileg többet eredményez, mint a klasszikus könyvtári folyamatok számítógépesítése. A hazai felsőoktatási könyvtárak „automatizálásának” célja kettős, egyik elem a másik nélkül azonban nem valósítható meg.

A könyvtári automatizálás során részben létre kell hozni azt a megfelelő helyi, majd ezen felül könyvtári hálózati feltételrendszert, amely a szükséges hardver, szoftver és hálózat birtokában lehetővé teszi a nagykönyvtárak egyedi és esetenként közös tevékenységének automatizált számítógépes végzését. Más részben viszont az így kialakult elektronikus lehetőségekre alapozva meg kell indulni az elektronikus könyvtár kiépítésének irányába.

4. Az automatizációs fejlesztés háttere

4.1 Nemzetközi trendek és stratégiák

A számítógép és az adatfeldolgozás fogalmak igen korán kapcsolatba kerültek egymással, s innen rövid lépés volt a könyvtár és a számítógép frigyének létrejötte. A könyvtár az adatok, feldolgozásra váró adatok millióival s a rendezéseket már a legelején mechanikussá tévő számítógép kapcsolata az alkalmazási területeket illetően talán az egyik legszorosabb lett. (Vö. igen szoros az együttműködés pl. bank és számítógép között is, „elektronikus

pénz” azonban mégsincs, miközben elektronikus, virtuális könyvek ezreit már olvashatjuk.) A 80-as évek elejétől erősödik fel az a folyamat a fejlett országok nagykönyvtáraiban, s elsősorban az egyetemi könyvtárakban, amely a könyvtári részterületek egymástól elszigetelt gépesítése helyett megkísérli a könyvtári munka elméleti alapmodelljének automatizálását. Ennek eredményeképp a résztevékenységek egységes egészbe integrálva folytathatók, a számítógépes adatbázisok relációteremtő képességéből következően a párhuzamos adatfelvételek kiiktatásával.

A nagy könyvtári forradalmat lehetővé tévő szoftver az integrációs rendszer-szoftver. Használatával hatalmas adatmennyiségek között teremthetők meg összefüggések, az adott rendszerbe helyben jelentős számú könyvtáros kapcsolódhat be munkavégzés céljából. A munka eredményét, a feldolgozott adatok „használatát” pedig majdnem tetszőleges számú felhasználónak lehet biztosítani. Csak még két feltétel kell, a megfelelő hardver (többnyire egy igen fürge, szolgáltatásban, adatkeresésben szupergyors szerver), s hálózat a kívánt számú terminálmennyiség rendszerbe kapcsolására.

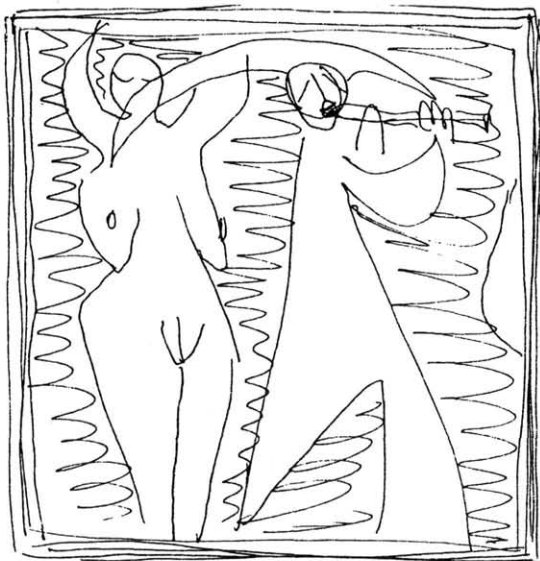
A könyvtári integrált rendszer azonban nem csupán az integrált, s nagy mennyiségben automatizált könyvtári munkavégzést tette lehetővé. Minőségileg adott újat az információk visszakeresésében. Kötet- ill. cédulakatalógusokban soha meg nem valósítható, egyszerre több szempontot figyelembe vevő keresései alaposabb, szélesebb körű információkat adtak a könyvtári állományról. A fejlődő OPAC modulok növelték az információmennyiséget, a szakirodalom lelőhelyén túl annak tényleges elérhetőségéről is informáltak, lehetővé tettek előjegyzéseket stb...

A könyvtári munka kezdeti alapvető számítógépes eszközhöz, a személyi számítógéphez kapcsolt lejátszók új elektronikus forrás, a CD-ROM könyvtári megjelenéséhez vezettek. Ez a nem hagyományos dokumentumtípus már nemcsak bibliográfiai információkat tartalmazott, hanem sok esetben elsődleges irodalmat is.

A könyvtári automatizáció szakértője számára többnyire az eddigi történeti háttér felvázolása is szükségtelennek tűnik. A vázlat célja azonban korántsem az információnyújtás. A cél annak a háttérnek a felvillantása, amely néha már történelemnek tűnik, miközben a hazai fejlődés még sok esetben csak a könyvtári elektronikus munkálkodás lehetőségét megadó alap megteremtésére törekszik.

Az elektronizációs fejlődés egy pillanatra sem szünetel, s mint egy több felé elágazó gyújtószinóron a láng, rohan tovább. Miközben az OPAC a belső és külső hálózatok ezernyi terminálján onthatja adatait, az egy CD-ROM lemezre ráemélyített adatok egyszerre egy helyen voltak használhatók. Hamar eljött a CD-ROM hálózatok telepítésének időszaka, s a vitáké is. A hálózatos használat problémái (nem kevésbé a hálózatos verziók költségei) miatt volt aki az adatok merev lemezre áttétele, s egyszerű hálózati online használatása mellett foglalt állást, mások eleve meg se jelentették információikat CD-ROM-on.

A létrejött országos és nemzetközi számítógépes hálózatok eleve magukban hordozták azt a lehetőséget, hogy a kapcsolódásokban bekövetkező egységesítések révén egyre több információ lesz elérhető egyre több egyedi helyről. A hálózatok e-mail szolgáltatása, illetve a levelezési listák kialakulása során a könyvtárakban már kezdett motoszkálni a gyanú, hogy végül is néha a szakfolyóiratok szintjével vetekedő levélközleményekben valamiféle,

a szélesebb közönség számára is értékes információ gyűlhet. A gyanú megerősödött, amikor a könyvtáros a saját termináljának képernyőjén a csakis elektronikus formában megjelenő folyóiratot, vagy éppen szakmonográfiát olvashatta. A könyvtárak közül egyesek nagyon gyorsan reagáltak. Nem kevesebbet ismertek fel, mint egy új könyvtári korszak kezdetét. E korszak jellemzője az elektronikus információ mennyiségének ugrásszerű növekedése, s az információkhoz való fizikai hozzáférés szélesedése. De jellemzője a visszakeresési lehetőségek, metainformációs megoldások szűkös volta miatt jelentős értékek fel nem lelése, illetve a találatok szegényessége melletti tetemes „információs szemét” is. Megjelent a tisztán elektronikus dokumentum, illetve a nyomtatott dokumentum elektronikus formájának egyidejű elérhetősége is. Mindez a könyvtárak számára új kilátásokat, a szolgáltatások új formáinak beindítását, a szolgáltatások átstrukturálásának szükségességét jelenti.

4.2 A hazai könyvtári automatizáció általános jellemzése

4.2.1 A könyvtári automatizáció kezdetei

Egyes hazai könyvtárak viszonylag korán, már a 70-es évek közepétől komoly érdeklődést mutattak a könyvtári munkafolyamatok számítógépesítése iránt. Az elsődlegesen megcélzott terület a katalogizálás, a cél általában a cédulakatalógusok manuális szerkesztésének kiváltása volt. A kezdeti időszakban a könyvtárakban a számítógép nem jelent meg, a könyvtárak az egyetemek számítóközpontjainak kapacitását és segítségét használták fel a kísérletezésre. Ezt követte a személyi számítógép (IBM kompatibilis PC-k) könyvtári elterjedésének korszaka. A PC-ken alkalmazható szoftverek közül (a szövegszerkesztők mellett) az adatbáziskezelő programok terjedtek el (Micro-ISIS, TEXTAR, dBASE stb.). Számos könyvtárban elkezdődött a különféle adatbázisok építése. A fejlődésnek ez a folyamata jelenleg igen jó alapok lefektetését jelentette több szempontból is. Az adatbázis építés során egyszerűbb, mennyiségileg is szerényebb mértékben ugyan, de már megjelen-

tek azok a problémák, amelyek a magasabb rendű (integrált) könyvtári rendszerek bevezetésének velejárói. A problémák köre igen tág, az elemi munkaszervezési változtatásoktól egészen a gépi visszakeresésre legalkalmasabb tartalmi feltárási rendszer kimunkálásáig. A számítógép segítségével, illetve annak környezetében dolgozó könyvtáros ha megoldani még nem is tudta, de érzékelte a szakmai problémák sorát.

Igen fontos eredmény, hogy a PC-s adatbázisépítés során a létrehozott rekordok többsége alkalmas a későbbi nagyrendszerekbe való konvertálásra, tehát az integrált rendszerek telepítése után általában jelentős adatmennyiséggel indulhat az OPAC szolgáltatása.

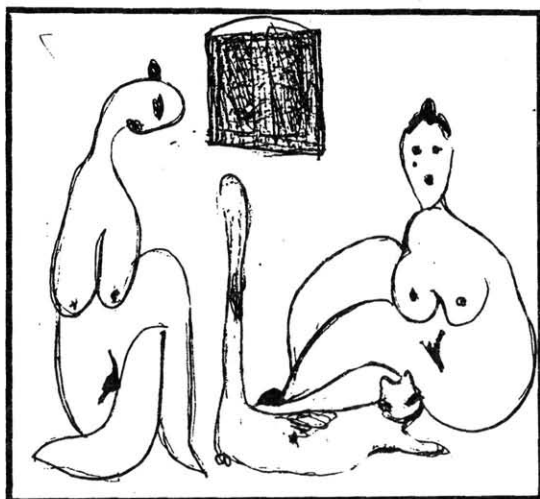
Azok a kisebb-nagyobb sikerélmények, amelyek a mikroszámítógépes munka során érték a könyvtárosokat, hozzájárultak ahhoz, hogy a hazai könyvtárosok jelentős része nem ellenzője, hanem egyes esetekben erős támogatója a könyvtári automatizációnak.

4.2.2 A nemzetközi trendek szerény mértékű követése

A személyi számítógép korszaka után a 80-as évek végétől lehetőség nyílt egyes könyvtári szoftverek hálózati alkalmazására (pl. CDS-ISIS hálózati verziói). Ez esetekben a szervergépet általában nem a könyvtár, hanem az egyetemek, intézmények számítóközpontja biztosította. Egyre több könyvtárban épültek ki lokális hálózatok, azonban sokszor találkoztunk azzal a megoldással, hogy a kiépítés az éppen adott lehetőségek szerint, s nem egy későbbi integrált rendszer munka- ill. egyéb hozzáférési pontjainak előzetes tervei alapján történt. A 90-es évek elején megjelentek Magyarországon is az integrált könyvtári rendszerek. A nemzeti könyvtár a DOBIS/LIBIS rendszert vásárolta meg, a Bp. Műszaki Egyetem Könyvtárában az ALEPH rendszert telepítették. Az 1991-ben lezajlott (országossá bővülő) egyetemi könyvtári automatizációs konferencián felmerültek az egy országban azonos könyvtári integrált rendszer, illetve az egyes könyvtárakban különféle könyvtári integrált rendszerek kérdései.

A fejlődés az elektronizáció világában rendkívül gyors. Az egységes rendszer megvásárlásához szükséges pénzalap hiányában a nagykönyvtárak, kitüntetetten a szélesebb körű pályázati lehetőségekkel rendelkező egyetemi könyvtárak minden forrást (MELLON, PHARE, FEFA, OMFb stb.) igyekeztek felhasználni elektronizációs fejlesztésükhöz. Eredményként számos nagykönyvtár (a források feltételeinek megfelelő versenyeztetés után) megvásárolt már integrált rendszer szoftvert (a speciális feltételeknek és áraknak megfelelően a legjobbnak ítéltet), s bizonyos mértékig a működtetéshez megfelelő hardvert (szerver, terminálok). Mivel a hardver-függetlenség még mindig nem jelenti azt, hogy az egyes rendszerekhez ne egy kitüntetett géptípus csatlakozna, a különféle integrált szoftverekhez általában az e szoftverek által kedvelt hardver beszerzése történt meg, a többszínűség tehát e területre is kiterjedt.

A hazai nagykönyvtárak, egyetemi könyvtárak a jelenben az alábbi integrált rendszerekkel dolgoznak, illetve kezdték meg telepítésüket: Országos Széchényi Könyvtár: DOBIS/LIBIS; ELTE Egyetemi Könyvtár: DYNIX; Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Könyvtára: ORACLE LIBRARIES; Budapesti Műszaki Egyetem Könyvtára: ALEPH; Semmelweis Orvostudományi Egyetem Könyvtára: DYNIX; Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára: ALEPH; Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár: ALEPH; Állatorvostudományi Egyetem: TINLIB; Debreceni KLTE Egyetemi Könyvtár:

VOYAGER; Debreceni Orvostudományi Egyetem Könyvtára: VOYAGER; Debreceni Agrártudományi Egyetem Könyvtára: VOYAGER; Veszprémi Egyetem Könyvtára: ALEPH; Miskolci Egyetemi Könyvtár: DYNIX; Keszthelyi Pannon Egyetem Könyvtára: ALEPH.

A felsorolás nem teljes, a hazai helyzetre jellemző, hogy néhány főiskolai könyvtár is lehetőséget szerzett integrált rendszer megvásárlására. Van olyan nagykönyvtár, amely már elnyert pályázat birtokában most áll a rendszer kiválasztása előtt (JATE Egyetemi Könyvtár), s van olyan is, ahol a lehetőség erre még nem adott (pl. Pécsi Egyetemi Könyvtár).

A különféle rendszerek léte tény. Egyetlen, osztott országos könyvtári rendszer telepítésén gondolkozni ma már túlhaladott. A világnak sokkal több országa mutat példát a különféle rendszerek csereformátumainak és kommunikációs felületeinek összehangolására az együttműködés céljából, mint arra, hogy országosan egységes rendszer legyen (Finnország: VTLS, Izrael: ALEPH).

Az integrált rendszerek csecsemő- ill. gyermekkorának jellemző tünetei mellett (az egyedi könyvtárakban jelentkező munkaszervezési, adatkonverziós, rendszerösszehangolási stb. problémák) a hazai egyetemi könyvtárakban évek óta jelen van a CD-ROM technika, néhány esetben CD-ROM hálózatokkal, illetve kiépítési törekvéseivel is találkozunk.

Egyes könyvtárakban már megjelentek a „networker” könyvtárosok, akiknek úttörő munkája nyomán a könyvtár a hálózatok állandóan növekvő mennyiségű, nagy részben könyvtári vagy könyvtári jellegűnek is tekinthető információiról is tudomást szerez. S az egyszerű tudomásszerzésen túl (egyes könyvtárak esetében) ezen információk kezelésének szükségessége, hozzáférésük rendszerességének biztosítása is programmá alakul.

4.2.3 Felkészülés komolyabb előrelépésre

A hazai automatizációs és elektronizációs helyzet tehát igen ellentmondásos. Mindenképpen jelen van az a felismerés, amely a számítógép és hálózat könyvtárba vonulásával nem csupán a szoros értelemben vett automatizálást, egyes tevékenységek mechanikus gépesítését érti, hanem új minőséget lát, s

igyekeznek teremteni az új technikával. Emellett jelen van (ha néhol még csak nyomokban is) annak a könyvtári felismerése, hogy a könyvtár már a közeli jövőben az elektronikus dokumentumok és az elektronikus információk rohamos növekedése következtében egyre inkább globális információs rendszerré válik.

A könyvtárosok között több, az automatizálás iránt nem csupán elkötelezett, hanem képzett és invenciózus szakember található. Ők egyenrangú partnerekként kapcsolódnak a szoftveralkalmazásokba, sőt a hardvert s esetenként a hálózatot érintő ismereteik is jelentősek. Az egyes könyvtárak könyvtárosai többnyire az általuk vezetett tanfolyamokon, előadásokon, demonstrációkon sajátítják el a számítógépes könyvtári munka alapelemeit. Öröndetes, hogy mind a közép-, mind a felsőfokú rendszeres könyvtárosképzésben megjelentek a számítógépes ismeretek oktatását célzó tantárgyak, az informatika könyvtári oktatása pedig már több felsőfokú intézményben évek óta gyakorlat. Az általános helyzet a hazai könyvtári automatizáció területén az újabb, jelentős lépések megtételéhez kellő alapokat biztosít. Sőt. Összhangban a felsőoktatás fejlesztésének általános célkitűzéseivel, a jelenlegi helyzet meg is követeli az automatizáció és elektronizáció általános európai szintjéhez vezető lépés megtételét. *(Folytatjuk)*

Mader Béla

**Rendezze be könyvtárát a
MERABONA vagy TÉKA
bútorcsalád elemeiből.**

**Az alkatrészekből álló rendszer jól alkalmazkodik
a rendelkezésre álló tér, az elhelyezésre kerülő
állomány kívánalmaihoz.**

**Raktárakba ajánljuk az
IRINGÓ vagy MINERCIA
típusú tömörraktári állványokat.**

**Kérésükre elvégezzük a helyszíni felmérést,
s ennek alapján berendezési javaslat
és árajánlat kidolgozását.**

Forduljon hozzánk bizalommal!

MEZŐGÉPIPARI KFT. 9317 SZANY
SZABADSÁG U. 1.
TELEFON: 5, 23

**Üzletszerzőnk:
Cavalloni Gyöngyi
1222 Budapest, Csap u. 14/a.
Telefon: 227-0237**

Ismét Strasbourgban

Lapunk olvasói ez évi áprilisi számunkban olvashattak beszámolót arról a szakértői tanácskozásról, amely a közép- és kelet-európai könyvtárügyek európai integrálódásával foglalkozott. Nos, ahhoz csatlakozóan 1994. május 19-20-án ismét Strasbourgban rendezett az Európa Tanács Nevelési, Kulturális és Sport Igazgatósága az EBLIDA-val (European Bureau of Library, Information and Documentation Associations) közösen egy szemináriumot az Európai Unió támogatásával a következő címmel: A könyvtári egyesületek össz-európai fóruma megteremtése felé.

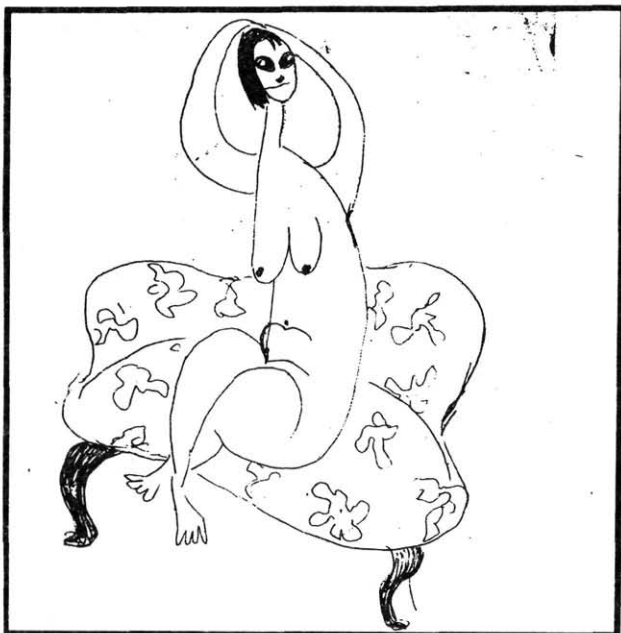
E szemináriumra már valóban Európa minden országából hívtak résztvevőket. Sajnos, különféle okok miatt nem voltak jelen Németország, Ausztria, a FÁK államai és még egy-két ország képviselői; ennek ellenére megállapítható, hogy a kérdéseket most már Európa egésze szempontjából vették szemügyre. A szeminárium először tájékoztatókat hallgatott meg: hat ország könyvtáros egyesülete célkitűzéseiről, tevékenységéről, szervezetéről, nemzetközi kapcsolatairól. Anglia, Írország, Románia, Portugália és Dánia mellett a Magyar Könyvtárosok Egyesületét érte az a megtiszteltetés, hogy bemutatkozhassék ezen a nemzetközi fórumon.

Majd a szeminárium három fő témájának megtárgyalására került sor három munkacsoportban: 1. a könyvtáros egyesületek menedzselése, 2. könyvtári törvényhozás, 3. könyvtárosképzés.

Az első csoport olyan kérdéseket vizsgált meg, mint a könyvtári egyesületek legitimitációja, szakmai érdekképviseleti szerepe, tevékenységi köre, a tagságnak nyújtott szolgáltatásaik, kutatási feladataik. Figyelmet fordítottak a szervezeti megoldásokra, az emberi és anyagi erőforrásokra (sok egyesületnek éppen az a gyengesége, hogy társadalmi munkán és az igen szerény tagdíjakon alapul a tevékenysége), az egyesületek társadalmi képmására, a lobbizásra, a kommunikációs csatornákra, az egyesület szakszervezeti funkcióira (dán minta!) és további olyan kérdésekre, amelyek nagyon is mindennapi gondot jelentenek minden egyesületi tisztségviselőnek.

A második csoport először rövid beszámolókat hallgatott meg néhány ország könyvtári törvénykezésének állásáról, hatásáról, törekvéseiről. Arra jutott, hogy ha mintát nem vehetnek is egymás törvényeiről, de tanulságokat levonhatnak belőlük a maguk számára az egyes országok. Ezért esettanulmányokra van szükség, a helyzet bibliográfiai áttekintésére, s országonként megállapítani, mit és hogyan kell tulajdonképpen törvénnyel rendezni. Mindenestre túlzott várakozásokat nem szabad fűzni a jogszabályokhoz, intették egymást a résztvevők. Viszont igen lényegesnek tartották, hogy két alapvető fontosságú terület, a kötelesepéldányügy és a szerzői jog, beleértve a nyilvános kölcsönzés jogát, rendezést nyerjen, mégpedig egységesen, az európai normáknak megfelelően.

A harmadik csoport azt állapította meg, hogy természetszerűleg nagy különbségek vannak a könyvtárosképzéssel szemben támasztott igényekben, tekintettel az adott ország könyvtárügyének állapotára. Általános törekvés a szakmai színvonal emelése. Kiemelt figyelmet kell kapnia a képzésben az au-

tomatizációnak, a könyvtári menedzsmentnek, az állományvédelemnek. Célszerű megállapítani a nemzeti könyvtáraknak a könyvtárosképzésben betöltött funkcióit, hiszen bennük hatalmas tudásanyag és know-how halmozódik fel. Szükség van a jó oktatási segédletek, tankönyvek nemzeti nyelvekre való lefordítására, s az oktatók ki- és továbbképzésére.

Mindegyik csoport súlyt helyezett az európai együttműködésből fakadó lehetőségekre, s kérte az Európa Tanácsot, hogy az Európai Unió égisze alatt futó programokban a könyvtárak is kapjanak egyre nagyobb helyet. Az Európa Tanács illetékesei további akciókat helyeztek e téren kilátásba. (Például ez év október 12-14-én az European Foundation for Library Cooperation az európai könyvtári hálózatbiztosításról rendez konferenciát; az Európai Unió fedezi néhány közép- és kelet-európai meghívott költségeit.)

A beszámoló elején történt említés az EBLIDA-ról. A szeminárium résztvevői részletesebb tájékoztatást is kaptak *Emanuella J.C. Giavarrától*, az EBLIDA hágai irodájának igazgatójától a szervezet tevékenységéről. Itt most csak annyit, hogy az EBLIDA-t ugyan az Európai Unióhoz tartozó országokban működő egyesületek alapították, de társult tagjai közé léphetnek más európai államok egyesületei, intézményei is. (A társult tagság azt jelenti, hogy a tag minden szolgáltatásban részesül, de nincs szavazati joga.) Az EBLIDA-tagság olyan előnyöket kínál, hogy rendszeres tájékoztatást kaphatnak könyvtáraink, könyvtárcsoportjaink mindazokról az együttműködési és finanszírozási lehetőségekről, amelyek meglehetősen bőséggel állnak az európai könyvtárak rendelkezésére. Talán tudott, hogy az Európai Unió néhány programjába (Copernicus, Leonardo da Vinci stb.) csak úgy kapcsolódhat be egy Unióhoz tartozó ország könyvtára, ha partnerre talált valamely Unióhoz tartozó ország könyvtárában. Nos, többek között a partneri kap-

csolatok létrejöttéhez adhat óriási segítséget az EBLIDA, s személy szerint az igazgatónő agilitása és készségessége. A magyar Könyvtári és Informatikai Kamara 1994. május 26-ai közgyűlésén el is hangzott a javaslat, hogy a KIK lépjen be az ELIDA-ba és közvetítse tagja számára az itt nyert információkat a programokról, a csatlakozási és finanszírozási lehetőségekről; nincs akadálya annak sem, hogy az EBLIDA hírlevelét többszörözze vagy magyarra fordítsa. Remélhetőleg a KIK hamarosan pozitív döntést hoz ebben az ügyben.

Annál is inkább, mert az Európai Unió és az Európa Tanács előtt ott vannak az 1994 februári szakértői értekezlet javaslatai, melyek számos akciót irányoznak elő Közép- és Kelet-Európa könyvtárügyeinek támogatására, s várják az említett szervek anyagi és erkölcsi támogatását. A javaslatok mind-egyikét itt nem sorolhatjuk fel (talán vállalkozik valamelyik szaklapunk a teljes dokumentum közzétételére), csak néhányukat említhetjük meg:

- európai szeminárium a könyvtári törvénykezésről (előzetes megbeszélések során Magyarország is felmerült mint potenciális színhely és rendező),

- a katalógusok automatizálása, s ezen belül különösen a közművelődési könyvtári regionális közös katalógusok létrehozása, a nemzeti bibliográfiák CD-ROM-on való közzététele, a könyvtári automatizálás nemzeti szabványainak kidolgozása, a katalógusok visszamenőleges konvertálása elektronikus hordozóra,

- tankönyvek lefordítása, különösen a könyvtári menedzsment és hatékonyság témakörében,

- a könyvtári munkatársak személycseréje,

- a könyvtárosképző intézmények együttműködésének fokozása a tantervek és az oktatási módszerek tekintetében,

- az állományvédelem és konzerválás know-how-jának a cseréje.

Ebből a rövid felsorolásból is látszik, hogy számunkra égetően fontos és aktuális feladatok megoldásához kaphatnánk segítséget az EBLIDA-tól: segíthet földeríteni az anyagi támogatást nyújtó forrásokat, megtalálni az együttműködésre kész partnereket, s egyáltalán bekapcsolódní Európa könyvtári rendszerébe most már nemcsak a párbeszéd szintjén, hanem az érdemi munkában is.

Az ügy iránt érdeklődők az MKE titkárságán tekinthetik meg a vonatkozó dokumentumokat és kaphatnak részletesebb tájékoztatást.

Papp István

Tanácskozás a hazai németek könyvtári helyzetéről

Az Országos Idegennyelvű Könyvtár rendezésében 1994. április 25-27. között háromnapos konferencia zajlott, amelynek házigazdája a Tolna Megyei Könyvtár volt. A konferencia a magyarországi német nemzetiség könyvtári ellátásának a helyzetét és a fejlesztés lehetőségeit választotta témájául.

Az Országos Idegennyelvű Könyvtár évtizedek óta feladatának tekinti, hogy a magyarországi nemzetiségek könyvtári és olvasási kultúráját támogassa, színvonalát emelje, kapcsolatrendszerét élénkebbé tegye. A sokrétű munka során számtalan tudományos tanulmány készült (szociológiai, néprajzi, nyelvészeti

stb.), bibliográfiák és adattárak születtek, két éve pedig megindult a nemzetiségekkel foglalkozó sajtó számítógépes adatbázisának a megteremtése. Tudományos elemzések írásán és tájékoztató rendszerek szerkesztésén kívül a folyamatos módszertani koordinálás is feladata az Országos Idegennyelvű Könyvtár Nemzetiségi Főosztályának. A „módszertani koordinálás” kifejezés maga is sokrétű tevékenységet jelent: a kapcsolatteremtést és -tartást a nemzetiségi könyvtárakkal, a folyamatos könyvajánlást és a könyvbeszerzés támogatását, de olyan tevékenységek szervezését is, mint az olvasótábori foglalkozások, a vers- és prózamondó versenyek és egyéb nemzetiségi kulturális rendezvények.

Az Országos Idegennyelvű Könyvtár folyamatosan szervez találkozót egy-egy nemzetiség könyvtári vezetőivel és munkatársaival, lehetőleg évente áttekintik, megtárgyalják a közelmúlt eseményeit és a közeljövő kiállításait. Az állandó kapcsolattartás mellett ezeken a találkozókön a résztvevő könyvtárosok közvetlenül kicserélhetik tapasztalataikat, beszámolhatnak gondjaikról és az eredményes megoldási lehetőségekről.

Tudatosan választotta az OIK a Tolna Megyei Könyvtár rendezési ajánlatát a magyarországi németek könyvtári helyzetéről tartandó tanácskozáshoz. A Dél-Dunántúlon, ezen belül is Tolna megyében élnek Magyarországon a legnagyobb számban és a legnagyobb sűrűségben németek, itt a legeleveníőbb a német nyelvi és kulturális hagyomány, és talán itt a legdinamikusabb a kapcsolatteremtés igénye a német nyelvű országokkal. (A kapcsolat a legtöbb esetben nem szorítkozik testvérvárosi szerződések megkötésére. A Tolna megyeiek élénk érdeklődéssel fordulnak „az ősi gyökerek” felé: felkutatni és megismerni igyekeznek azokat a tartományokat és városokat, amelyekből ősük két-három évszázaddal ezelőtt, vagy még régebben, Magyarországra költöztek. De természetesen ápolják a rokoni szálakat is a II. világháború után kitelepített németekkel is, akik régi-új hazájukban élnek, de szülőföldjüknek még mindig Tolna megyét, illetve Magyarországot tekintik.)

A hazai nemzetiségek azonosságadata, kulturális-szellemi alkotóereje, hagyományörző képessége napjainkban ismét az érdeklődés előterébe került. Világméretű jelenség a helyi közösségek öntudatosodása és megerősödése, a kis népek és nyelvek társadalmi és szellemi egyensúlyteremtő erejének felismerése és az a politikai szándék, hogy ezeket a törekvéseket törvényi szabályozással védjék és támogassák. Magyarországon a nemzetiségi és etnikumok politikai, társadalmi és kulturális helyzetét szabályozó törvényt – köztudottan – 1993 nyarán fogadta el az országgyűlés.

Az új nemzetiségi törvény értelmezése és értékelése ugyan nem ennek a beszámolóknak a feladata, de az tény, hogy egy sor kérdésben új helyzetet teremtett a nemzetiségek kulturális életében. Ennek az „új helyzetnek” vannak egyértelműen biztató és előremutató elemei és vannak olyan összetevői, amelyek értékéről csak a gyakorlat mondhatja ki a végső szót. A német nemzetiségi könyvtárügy megváltozóban lévő helyzetének áttekintése tehát mindenképpen időszerű feladat volt.

A háromnapos konferencia napirendjének összeállítását az a szándék vezérelte, hogy lehetőleg a fent említett problémák mindegyike hangot kapjon az előadásokban, vagy mód nyíljon megtárgyalására a kötetlen kerekasztal-beszélgetés során.

A meghívottak között szerepeltek az országos és a nemzetiségi politika képviselői (*Heinek Ottó*, az Etnikai és Nemzeti Kisebbségi Hivatal kabinet-

főnöke, *Hambuch Géza*, a Magyarországi Németek Szövetségének elnöke, *Mérey Hilda*, a Művelődési és Kulturális Minisztérium Nemzetiségi Főosztályának német referense), ott voltak a nemzetiségi könyvtárügy országos irányítói (*Sóron László*, a Művelődési és Kulturális Minisztérium Könyvtári Osztályának vezetője, *Kishegyi Viktória*, a Magyar Művelődési Intézet német referense), valamint azoknak a megyéknek a könyvtári vezetői, amelyekben jelentős számú német nemzetiség él (Tolna, Baranya, Fejér, Vas, Komárom-Esztergom, Pest, Bács-Kiskun, Hajdú-Bihar). A meghívottak listáján szerepeltek az említett megyei közgyűlések nemzetiségi referensei is, sajnos közülük csak a rendezésben résztvevő Tolna megye képviseltette magát.

A Tolna Megyei Közgyűlés tanácskozó termében – az ünnepélyes megnyitók elhangzása után – Heinek Ottó a közelmúltban született nemzetiségi törvény lehetőségeiről beszélt. Hangsúlyozta a nemzetiségi önkormányzatok létrehozásának fontosságát, számbavette azokat a területeket, amelyeken a nemzetiségi önkormányzatok eredménnyel működhetnek – a könyvtárügyet is nyomatékkal ezek közé sorolta. A törvény lényegének azonban azt a megváltozott (vagy legalább is a változás folyamatában lévő) társadalmi légkört nevezte, amely a nemzetiségiéket körülveszi, önmagukra találásukat és tevékenységüket szemléli. A nemzetiségi identitáskeresés és öntudatosítás természetes velejárója a nemzetiségi szervezetek számának növekedése, tevékenységük szélesedése mind a politikai elismertség, mind a kulturális aktivitás irányába, a legtöbb energiát az anyanyelv-ápolás, a nemzetiségi oktatás és hagyományőrzés terén sikerült mozgósítani.

A magyarországi németeknek – miként a többi hazai nemzetiségnek is – megvannak a sajátos hagyományaik, nyelvi és kulturális örökségük és jól artikulált elképzeléseik tevékenységük továbbfejlesztéséről. A magyarországi városokban és falvakban élő német nemzetiség évszázadokon át nagymértékben járult hozzá a hazai polgárosodáshoz, és ezt a hagyományt ma is öntudatosan vállalja még akkor is, ha éppen a németiség az, amely az asszimiláció és bizonyos társadalmi-politikai körülmények hatására (kitelepítés, deklarált németellenesség és látens bizalmatlanság) az elmúlt évtizedekben mind létszámában sokat veszített, mind nyelvi hagyományaiban erősen megfogyatkozott. Kétszázezernél nagyobb lélekszámával még így is a legnagyobb magyarországi nemzetiség (ha a félmilliónál számosabb, de etnikai és társadalmi jellegében erősen eltérő problémákkal küszködő cigányságtól eltekintünk). A magyarországi német nemzetiség asszimilációjának a folyamata előrehaladt, ami részben éppen a magas civilizációs szinttel, az átlagosnál kedvezőbb gazdasági helyzettel és a sikeres társadalmi beilleszkedéssel magyarázható. Tény az, hogy a hagyományosan beszélt „sváb nyelv” használata egyre szűkebb körre, jórészt az idősebb nemzedék egymás közötti érintkezésére szorítkozik, a fiatalok jobb esetben kétnyelvűek, de a „modern, irodalmi németet” is nagobbrészt idegen nyelvként tanulják meg. (Természetesen „az öregek”, a sváb „nyelvi emlékek” és a családi hagyomány feltétlenül komoly motivációt jelent.)

Az anyanyelv-ismeret és az anyanyelvi kultúra megmentésének, megújításának folyamatában a könyvtári (és általában az olvasói) kultúra szerepe napjainkban felértékelődött. Az anyanyelven történő oktatás (legalább egyes tantárgyak esetében) nemcsak a hétköznapi nyelv és a szakszókincs használatát is természetessé teszi – már iskolás korban. Ezért rendkívül fontos, hogy az anyanyelvű oktatás az anyanyelvű olvasással egészüljön ki, ami leg-

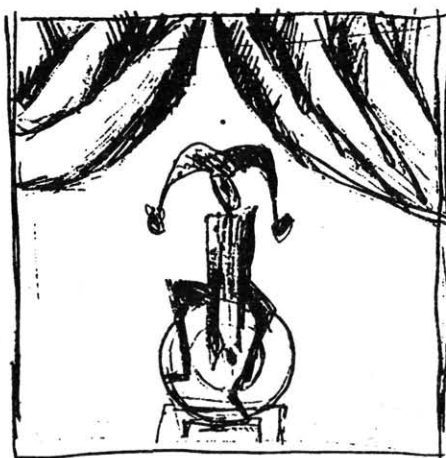
eredményesebben az iskolai nevelés és az iskolai könyvtárügy összekapcsolásával érhető el. A magyarországi német nemzetiségi iskolák könyvellátása korábban ugyanolyan színvonalon mozgott és ugyanolyan rendszerben működött, mint a többi nemzetiség községi könyvtári ellátása: az állomány döntő többségét hazai kiadású nyelvkönyvek, az egykori NDK-ból beszerzett szakkönyvek és szépirodalmi alkotások tették ki. Az állomány tartalma és minősége, korszerűsége és szelleme csak mérsékeltén motiválta olvasóit a nyelv megőrzésére vagy megtanulására, illetve a német kultúra megismerésére.

Az 1990-es évek kezdetén kialakult egészségesebb társadalmi légkör, a határok szabadabb válása, átjárhatósága, az egységes Németország létrejötte lendületet adott a magyarországi németek azonosságkeresési törekvéseinek is. Az oktatásügy, a könyv- és olvasáskutatás területén – mondhatni – látványos eredmények születtek. Ezt követően biztató növekedésnek indult a magyarországi német oktatási nyelvű iskolák és kollégiumok száma, de még inkább azoké, amelyek a német nyelvet kiemelt óraszámban és megemelt színvonalon (anyanyelvű tanárok bevonásával, anyanyelvű kiadású tankönyvekből) tanítják. A települési és iskolai könyvtárak korszerű állományának megteremtésében pedig komoly szerepet kaptak a testvérvárosi kapcsolat során érkezett ajándékcsomagok. A magyarországi német települések – részben az eredetkutatás okán, részben a gazdasági és kulturális kapcsolatteremtés szándékával – már hosszabb ideje törekednek anyaországi (vagy egyéb német nyelvű) településsel szorosabb és tartós kapcsolat kialakítására. Ennek a kapcsolatteremtésnek a legeredményesebb eleme éppen az ajándékkönyvek küldésének a megszervezése.

Az ajándékkönyv jelentheti a testvérváros polgárainak az adakozásból összegyűlt valódi „ajándékot”, de német cégek és intézmények alapítványi célra szánt pénzből tudatosan összeállított könyvállományt is, jelentheti az előző iskolaév tankönyveinek a gyűjteményét és a kiadók mindig és mindenhol keletkező főlőspéldány-állományának ésszerű megcsapolását.

Az ajándékkönyv-szállítmány többnyire együtt marad és a közösségi, illetve iskolai könyvtár állományát gyarapítja, de alkalmanként (ha az ajándékozó másképp nem rendelkezik, vagy a fenntartó hatóság másképp nem gondolja) felhasználható különböző nemzetiségi rendezvények, iskolai és területi vers- és prózazámó versenyek díjazására. A testvérvárosi könyvküldemények kézzelfoghatóan érzékeltetik a mai német könyv- és tankönyvkiadás színvonalát, bemutatják a mai német társadalom és kultúra eredményeit és lehetőségeit, a nyelvet tanulni akarók és az olvasni kívánók számára reális és árnyalt motivációt jelentenek. Különösen két kiadványfajta megjelenése adhat komoly lendületet a magyarországi németek olvasáskultúrájának: a német újságok és a gyermekkönyvek.

A testvérvárosi könyvküldemények jó részét a német napilapoknak és folyóiratoknak a közelmúltban megjelent évfolyamai teszik ki. Ezek a – természetesen nem napi hírértéket képviselő – kiadványok, nemcsak a közölt információk tömegével és színvonalával teszik vonzóvá magukat, hanem a saját nyelv megismertetésével a németül tanulni, vagy a nyelvet gyakorolni akarók számára könnyű és élvezetes olvasmányt jelenthetnek. Az ajándékkönyv-szállítmányok értéknövelő és kultúraterjesztő hatása mellett kisebb jelentőségű az a mellékkörülmény, hogy a küldemények nem a meglévő könyvállomány ismeretére épülnek, hogy a küldött könyvek tartalma esetenként nem illik a települési vagy iskolai könyvtár állományába. Gondot jelent to-

vábbá, hogy a könyvszállítmányok tartalma nem válik a báziskönyvtár számára közismertté (mivel a települési vagy az iskolai könyvtár tulajdonát képezi), így előfordulhat többszörös beszerzés, de problémát okozhat feldolgozása is, mivel kevés a nyelvet ismerő szakképzett községi könyvtáros. Mindezek a gondok és lehetőségek a tanácskozás három napja során többször és különböző hangsúllyal kerültek szóba.

Hambuch Géának, a Magyarországi Németek Szövetsége elnökének az előadása hangzott el ezután, aki (németül kezdett, majd magyarra váltott) beszédében figyelmeztetett, hogy a nemzetiségi törvény önmagában nem jelent megoldást a magyarországi németiség politikai és kulturális gondjainak a megoldására. *Hambuch Géza* kemény szavakkal illette a magyar országgyűlést, amiért nem fogadta el a közvetlen nemzetiségi képviselőt parlamenti lehetőségét, de bizalmatlanságát fejezte ki a nemzetiségi önkormányzatok életképességét illetően is. A konferenciának két napig vitaanyagot szolgáltatott beszédének ez a része, amely az autonómia és az állami támogatás vagy beavatkozás mértékéről és formájáról hangzott el.

Sóron László előadásában a megyei könyvtári hálózat korábbi és mai rendszerét, a szervezeti felépítés lassú átalakulását ismertette. A merev és központi szabályozás megoldott ugyan egy sor szervezési és ellátási gondot, de – éppen a nemzetiségi települések könyvtárügyének évtizedes pangása és lassú sorvadása mutatja – nem érzékelt reális igényeket, és nem orvosolt valóságos bajokat. A korábbi szervezeti merevség feloldása, új működési formák keresése mindenképpen szükséges, de a valódi megújuláshoz sokkal többre van szükség, mint szervezési elvek és hierarchikus sorrendek cseréjére. Amennyire célszerűnek tűnő intézkedés a helyi önkormányzatok bevonása a települési könyvtárak fenntartásába és működtetésük finanszírozásába, annyira kockázatos megoldás volna, ha a községi könyvtárakat teljességgel sorukra hagyná az a könyvtári hálózat, amely évtizedeken át tevékenységüket kialakította és folyamatosan irányította. Fennáll ugyanis annak a veszélye, hogy a helyi önkormányzatok a könyvtárak ügyét kizárólag gazdasági megfontolások alapján kezelik, fenntartását vagy fejlesztését későbbre halasztják, ami sorvadásukhoz vagy megszűnésükhöz vezethet. Hasonlóan kockázatos lépés volna a települési könyvtárak feltétel nélküli és következetes összevonása

az iskolai könyvtárakkal, még ha az egységes és célzott fejlesztés bizonyos körülmények között indokoltnak tűnik is.

A már régen várt és hiányát egyre jobban éreztető, modern könyvtári törvény megoldásához az említett gondokra feltétlenül orvoslást kell találni. A nemzetiségi könyvtárügy problémáinak minél alaposabb ismerete és megnyugtató szabályozása nélkül a könyvtári törvény aligha felelhet meg a korszerűség követelményeinek. A konferencia résztvevői egyúttal arra is ajánlást tettek, hogy mindazokat az észrevételeket, megoldásra váró feladatokat összegyűjtik, amelyek eredménnyel járulhatnak hozzá a könyvtári törvény működőképességéhez. Az Országos Idegennyelvű Könyvtár magára vállalta a nemzetiségi könyvtárügy témájában beérkező javaslatok gyűjtését, rendszerezését és továbbítását.

Amilyen problémák és gondok elméleti lehetőségként kerültek felszínre a tanácskozás első napján, ugyanolyanok vagy hasonlóak szerepeltek a második nap programján, amikor a konkrét tennivalók vagy megoldási módok szövegezésére került sor. A kerekasztal-beszélgetésen rövid ismertetés hangzott el az OIK Nemzetiségi Főosztályán kialakított etnikai és nemzetiségi sajtóadatbázisról. Az évtizedes múltra visszatekintő, de anyaggyűjtési és tárolási módszerében már nem igazán korszerű korábbi bibliográfiai és tájékoztató tevékenységet 1992-től új, számítógépen tárolt és egységesített sajtóadatbázis váltotta fel. Az adatbázis alapját mintegy kétszáz (magyar és idegennyelvű hazai és külföldi) újság és folyóirat alkotja, amelyek a Magyarországon és a világ többi országában élő nemzetiségekkel foglalkoznak – beleértve a határon túli magyarságot is. Az évente kb. ötezer cikket tároló adatbázis áttekinthetővé és használhatóvá tételére az OIK Nemzetiségi Főosztálya – a számítógépes lehetőségek figyelembevételével – egységes feldolgozási és tárgyszó-rendszert dolgozott ki. A tárgyszórendszer az egyes nemzetiségek speciális problémáit és a kisebbségkutatás tudományos fogalomkincsét egyesíti, többoldalúan felhasználható forrásanyagot szolgáltatva ezzel mind az elméleti szakembereknek, mind a nemzetiségi politika felelőseinek és döntéshozókészítőinek. A nemzetiségi sajtóadatbázis minden érdeklődő számára hozzáférhető, anyaga továbbra is periodikusan, bibliográfia formájában jelenik meg.

A folyamatos nemzetiségi tájékoztatást a résztvevők valamennyien fontosnak ítélték, ugyanakkor az Országos Idegennyelvű Könyvtár korábbi kiadványait csak igen hézagosan ismerték. Ez az eset is arra figyelmeztet, hogy az OIK nemzetiségi kiadványainak (akár kutatásokról, akár bibliográfiáról van szó), nagyobb publicitást kell teremteni, az elektromos és az írott tömegkommunikációs eszközöket be kell vonni a népszerűsítésbe, a közvetlenül érintetteket pedig pontosan tájékoztatni kell a megjelenő kiadványokról.

A kerekasztal-beszélgetésen résztvevő báziskönyvtári vezetők közül többen panaszkodtak amiatt, hogy a beszerzési keret összegét későn tudatják velük, így a megrendelések folyamatossága veszélybe kerül, állandóan a túlköltekezés réme kísért munkájukban, illetve a félelem, hogy év végén nem tudják a nemzetiségi könyvvásárlásra fordítható, amúgy is csekély összeget ésszerűen elkölteni. A Tolna megyei német nemzetiségi települések jelenlévő könyvtárosai viszont az aggasztóan alacsony keretösszegre panaszkodtak, amely gyakran mindössze 2-3 idegennyelvű könyv éves megvásárlására elegendő, és amelyből képtelenség tudatosan állományt fejleszteni. Többen szóltak a hazai és külföldi pályázatokról, amelyek segítségével – elnyerésük esetén – valóban szerezhetnek nagyértékű és jelentős mennyiségű könyvet.

Ilyen esetben viszont gondot okozhat a könyvek szakszerű feldolgozása, amit korábban a báziskönyvtár végzett. Sőt, sok településen az is problémát jelent, hogy a könyvtáros nem beszéli (megfelelő szinten) az ott élő nemzetiség nyelvét, ha pedig megtanulja: nyelvtudásával jobban jövedelmező állásba megy, mint a könyvtárosság. Több báziskönyvtár hosszabb ideje külön munkaként végzi a Nemzetiségi Új Könyvek füzetének a fénymásolását és szétküldését megyéje nemzetiségi könyvtárai számára, mivel a NUK füzetéből egyetlen példányt kap. A Könyvtárellátó Vállalat jelenlévő képviselői biztosították a báziskönyvtárakat, hogy semmi akadályja további példányok küldésének.

A beszélgetés résztvevői közül többen megnyugvással említették azt a tendenciát, hogy egyre erőteljesebbé válik a községi és az iskolai könyvtárak kapcsolata. Mind a községi, mind az iskolai könyvtár olvasói között öröndetesen nő a nemzetiségi gyerekek és fiatalok száma, tehát a könyvtárbeszerzéseknél is elsősorban ezeknek a korosztályoknak az olvasói igényeit kell megcélózni. A külföldi ajándékkönyv-szállítmányokban is feltűnően nagy a gyermekkönyvek aránya, a küldemények összeállítói is nyilván az alapoktól kívánják támogatni az anyanyelvtanulást.

A konferencia harmadik napjának programját a vendéglátó Tolna Megyei Könyvtár állította össze. A könyvtár fejlesztésének távlatait *Elekes Eduárdné* könyvtárigazgató ismertette, külön hangsúlyozva a közelmúltban létesített stúdió szerepét az idegennyelvtanulásban. A báziskönyvtár és a megyei nemzetiségi települések könyvtárainak kapcsolatáról *Gacsáhy István* német referens számolt be. Az anyanyelv megőrzésének, felelevenítésének, illetve idegennyelvként tanulásának összefüggéseiről a szekszárdi Illyés Gyula főiskola idegennyelvű lektorátusának a vezetője tartott ismertetést. Végül *Beathe Detlef*, a budapesti Goethe-Intézet könyvtárának vezetője szólt a német kultúra és a magyarországi német nemzetiség kapcsolatáról, arról a tudományos igényű vizsgálatról, amelyet a Goethe-Intézet több magyarországi nemzetiségi település olvasási szokásairól végzett, illetve arról a jó együttműködésről, amely az Intézetet a Tolna Megyei Könyvtárhoz köti.

A Tolna Megyei Közgyűlés és a Megyei Könyvtár vezetői és munkatársai valóban mindent megtettek, hogy a résztvevők számára tartalmassá tegyék a szekszárdi tanácskozási napjait. A zökkenőmentes lebonyolítás mellett emlékezetes kulturális programokról és baráti összejövetelekről is gondoskodtak. Megemlítendő a Holló-együttes kétnyelvű műsora, amelyre a szekszárdi katolikus németek Szent-István művelődési házában került sor. De emlékezetes volt látogatásunk a Babits Mihály-emlékházban és a hangversenyteremmé alakított egykori zsinagógában, vagy a XVIII. századi Kálvárián tett séta.

A magyarországi német nemzetiségek könyvtárügyével foglalkozó konferencia szekszárdi megrendezése feltétlenül szerencsésnek bizonyult, „az eredeti helyszínen” (vagy ahhoz közel) realisabb körülmények között volt mód tanulmányozni egy nemzetiség nyelvi, kulturális értékeit, helyzetének változását, az ebből fakadó előnyöket és tennivalókat. Együttal az is újra bebizonyosodott, hogy a könyvtárügy milyen nagymértékben összetett terület, fejlesztése elképzelhetetlen a szükséges törvényi szabályozás nélkül, a megfelelő szakmai felkészültség és végiggondoltság nélkül és összességében megoldhatatlan a városainkban és falvainkban élő német nemzetiség érdekeinek és érdeklődésének az állandó figyelemmel kísérése nélkül.

Lukáts János

„A múltat tiszteld a jelenben
és tartsd a jövőnek!”

Beszélgetés a 80 éves Móra Lászlóval

Vörösmarty idézett gondolatát választotta „A Műegyetemi Könyvtár története” (Bp., 1971.) c. könyvének mottójául Móra László, akinek – elmondhatjuk – egész munkásságára e jelmondat célkitűzése vonatkozik. Móra személye jól ismert, nekünk az idősebbeknek, kollégája, munkatársa volt, a fiatalabb nemzedékek tagjai közül pedig sokan voltak tanítványai a különböző műszaki könyvtáros tanfolyamokon. Nevét mindemellett tudománytörténeti munkái tették ismertté: kb. két tucat könyv és közel 300 publikáció jelent meg tollából, ezekben nagy magyar tudósok életművét, továbbá intézmények (tanszékek, könyvtárak, kutatóintézetek) történetét örököltette meg. Sokoldalú munkásságáról a vele készült interjúk során már beszámoltunk a Könyvtáros 1978. évi 8. és 1985. évi 12. számában, ezért most, amikor a nyolcadik évtized küszöbének átlépésével a szakma „old great man”-jei sorába került, hosszú életének főbb eseményeiről, emlékeiről kérdezzük. Először is arról: hogyan vált alkalmassá sokrétű feladatainak ellátására?

– Egy régi közmondás szerint a jó pap holtig tanul. Ez rám annyiban vonatkozik, hogy gyakori pályamódosításaim folytán szinte egész életemben új ismeretek szerzésére, főiskolai és egyetemi diszciplinák elsajátítására kényszerültem. 1920-ban, hatéves koromban ültem be az első iskolapadba, és 70 esztendőskoromban tettem le utolsó vizsgámat a kandidátusi fokozat megszerzéséhez (1985-ben). A gyermekkori és középfokú tanulmányokat abban az évtizedben végeztem (1920–1932 között), amelyben a tanításra egyik legnagyobb kultúrpolitikusunk, Klebelsberg Kunó iskolareformjai nyomták rá bélyegüket. Ennek mi, az ún. „trianoni nemzedék” tagjai, nagy hasznát láttuk, bármely pályára vetett is sorsunk. Klebelsberg miniszter ui. nagy súlyt fektetett a reáliák, a természettudományok és a modern nyelvek tanítására. Mint budai diák a II. kerületi Toldy Ferenc főreálban végeztem az első négy tanévet (1924–28), ahol a számtan, ábrázoló mértan mellett németül az első osztálytól, franciául a harmadik évtől tanultunk. Ugyanakkor nálunk élénk sportélet is folyt, az iskolai cserkészcsapat tagjaként a budai és pilisi hegyekben is otthonosak voltunk, Németh József földrajztanárunk vezetésével pedig

a nyári táborozások során az ország legkülönbözőbb tájait is megismertük. A répceszentgyörgyi cserkész táborban például velünk volt szeretett tanárunk akkor medikus fia, *Németh László*, a későbbi neves író.

– *Ha ilyen jó szellemű középiskolába jártál, akkor miért mentél el katonaiskolába, ha jól tudom, Sopronba?*

– Ennek egyik oka az volt, hogy gyermekéveimben a Vérmező mellett laktunk, amely gyakorlótérül szolgált, és a katonai díszszemléket is itt tartották. A katonazenekarok ütemére menetelő századok, a huszárok táncoló lovai, no meg az ágyúk látványa megragadta fantáziámat: mint kisgyerek azt hittem, hogy ebből áll a katonaelet. A főok azonban az volt, hogy apám köztisztviselői fizetéséből nehezen fedezte két bátyám egyetemi költségeit, így mint a legkisebb fiút az ingyenes nevelést biztosító katonai pályára adtak szüleim. Így kerültem 1928-ban a soproni Rákóczi Ferenc katonai reáliskolai nevelőintézetbe.

– *Ez az iskola a határon feküdt, akárcsak a másik, a kőszegi, amelyről Ottlik Géza híres regényében nem a legjobbakat írta.*

– Valóban közel voltunk Kőszeghez, ahol ebben az időben Ottlik is „cöger”, azaz növendék volt (a német „der Zögling” rövidítése vált közkeletűvé így). A két intézetben azonban eltérő szellem uralkodott, amelyet még elődeiktől örökölték. Kőszegen azelőtt k.u.k. katonaiskola (Militär Unterreal-schule) működött, a tanárok, főleg pedig az altisztek a régi drill szerint nevelték a növendékeket. Sopronban azonban magyar nyelven folyt a tanítás, magyarul érettségiztek a növendékek stb. A húszas években az iskola tanrendje megegyezett a polgári középiskolákéval. Igen jó tanárok tanítottak bennünket, pl. a kémia-természettan oktatója *dr. Varga Lajos*, később az MTA tagja, a Fertő-tó nemzetközi hírvilágbiológusa ébresztette fel kíváncsiságomat a kémia rejtelméről; talán ez is hozzájárult ahhoz, hogy sok évtized múlva kémia történetként tevékenykedjem. Általános műveltségünk szempontjából pedig sokat jelentett a „genius loci”, a hely. Sopron szelleme, hiszen a „leghűségesebb magyar város”, a Civitas Fidelissima pezsgő kulturális élettel, színházi előadásokkal, hangversenyekkel rendelkezett. Az intézet önképzőkörében is élénk munka folyt: történelmi pályadíjat nyert dolgozatomat, amelyet az angol világbirodalom kialakulásáról írtam, teljes terjedelmében nyomtatásban is közölte az iskola 1931. évi Értesítője. (Ez volt életem első publikációja.) Tanáraink önálló munkára, rendre, kötelességteljesítésre, mindenekelőtt pedig hazaszeretetre neveltek bennünket. Az innen hozott jó szellemet bizonyítja, hogy a volt Soproni Növendékek Baráti Köre ma is működik, hősi halottaink emlékművét évente megkoszorúzzuk.

– *Hogyan alakult katonai pályád? A második világháború alatt hol voltál?*

– Az érettségi (1932) után volt, aki polgári pályát választott, mint például osztálytársam, *Zolnay Vilmos* esztéta, kritikus lett, 1945 után pedig a rádió dramaturgjaként működött, majd az ötvenes években rövid ideig a *Könyvtárost* is ő szerkesztette. De soproni intézetünk növendéke volt *Szóts István*, a későbbi híres filmrendező, az „Emberek a havason” alkotója. Én négy évet a Ludovika Akadémia tüzérszakán tanultam tovább, ahol a szorosán vett szaktárgyak mellett felsőbb mennyiségben, mechanika, fizika, ábrázoló mértan, technológia, géptan és földmérés tárgyakat és egyéb haditechnikai ismereteket tanultunk. (Akik közülünk hadmérnökké lettek, azoknak – különböző vizsgával – a Műegyetemen két tanévet beszámítottak e stúdiumok alapján.) A Ludovika főiskolai rangját törvényben is biztosították. Mint had-

nagy 1936-ban a légvédelmi tüzérséghez kerültem, ahol gyakorlatban is hasznosítottam a tanult elektrotechnikai, ballisztikai stb. ismereteket a lőelem-képző műszerek és motorok kezelése alkalmával. A katonaszerencse folytán csapattestünkkel a honi légvédelem részeként a háború végéig határainkon belül maradtunk. A főváros eleste után fél évet a szovjet hadsereg fogságában töltöttem, majd 1945 őszétől a Honvédelmi Minisztériumban az új demokratikus hadsereg szabályzatainak szerkesztésében és a „Honvéd” c. katonai folyóirat megindításában vettem részt. Amikor pedig elkezdődött az egyetemi hallgatók katonai képzése, a Műegyetem tüzér katonai tanszékére kerültem, ahol 1950-től 1953-ig oktatóként haditechnikára tanítottam a jövő mérnökhallgatóit. Rövidesen azonban – racionalizálás ürügyén – mint ludovikás tisztet elbocsátottak, 1956 után pedig őrnagyi rendfokozatomtól is megfosztottak; ezt csak 1990-ben kaptam vissza, ekkor nyug. alezredessé léptettek elő.

– *Hogyan lettél könyvtáros, és miként vetted hasznát eddigi tanulmányaidnak?*

– Amikor leszereltek, megtudtam, hogy a Műegyetem könyvtára egy új álláshelyet kapott. Jelentkeztem, felvettek, és 1954 januárjában elkezdtem könyvtárosi pályámat. A könyvtár kiváló szakemberei – *Sebestyén Gézával* és *Kéki Bélával* élükön – kollegiálisan segítettek; irányításukkal elég gyorsan betanultam a könyvtári rutinmunkába; kezdve a leltározással, a katalogizáláson keresztül a szakozásig – részben különmunkában – sok mindent elsajátítottam. A helytállást, a pontos munkát, a rendet megszoktam a katonaságnál, technikai ismereteimnek is hasznát vettem a műszaki szakirodalom kezelésénél. Emellett elméletileg is képeztem magam: németből felsőfokú nyelvvizsgát tettem, elvégeztem egy héthónapos szakozói tanfolyamot, később pedig beiratkoztam az ELTE bölcsészkarára. Itt – levelező formában – az ötéves történelem-könyvtár szakot végeztem el kitüntetéssel (ún. vörös diplomával), majd mint okleveles könyvtárost és történelemszakos középiskolai tanárt 1962-ben bölcsészdoktorrá avattak.

– *Milyen emlékeid vannak egyetemi éveidről: kiktől, mit tanultál?*

– Az igazat megvallva én nem könyvtárszakra jelentkeztem, hanem – tekintettel haditechnikai ismereteimre – a Műegyetem villamosmérnöki oklevélét szerettem volna esti tanfolyamon megszerezni. Jelentkezési űrlapomat azonban az egyetemi központi szervek – ahová a könyvtár is tartozott – párttitkára, *B.J.* villanszerelő elvtárs, nem írta alá, azzal, hogy politikailag nem vagyok megbízható. Kérvényemet a könyvtárszakra viszont nagy kegyesen továbbította. (Ma is úgy gondolom, hogy a villamosmérnöki diplomával többre vihettek volna, mégsem bántam meg, hogy 40 éves fejjel, családapaként, öt éven át a bölcsészkarra jártam.) Itt ui. olyan szakmai kiválóságokkal ismerkedtem meg, mint *Fitz József*, *Kovács Máté*, *Kőhalmi Béla* és *Mezey László*, vagy a történészek közül *Hahn István* és *Sinkovics István* professzorok. A természettudományos és haditechnikai elméleti és gyakorlati felkészültség, majd a könyvtár- és történettudományi ismereteinek birtokában azután aktív tudománytörténeti tevékenységbe kezdtem, melyet nyugalomba vonulásom (1978) után máig is folytatok. Erről legutóbb, a 75. évem elérésekor készített interjúban részletesen beszámoltál e lap elődjének hasábjain (*Könyvtáros*, 1989. évi 12. sz.).

– *Akkor térjünk át az utóbbi öt esztendőre. Mivel foglalkoztál ezalatt, és a rendszerváltás mennyiben érintette munkásságodat?*

– Nem lenne jó, ha a mindenkori politikai-gazdasági változással a történeti objektivitás is megváltoznék. A történettudománynak, így a tudománytörténetnek is tárgyilagosan, a valós tényeknek megfelelően kell bemutatnia a múltat, és belőle a tanulságokat, a felhasználandó értékeket kutatnia. Azok a tudósok, akikről írtam, eredményeikkel, munkájukkal szereztek nemzetközi elismerést hazánknak. Nem politikai felfogásuk, világnézetük, hanem tudományos rangjuk szerint kerültek elbírálásra. Így például a baloldali felfogású, de tanulmányairól világszerte ismert *Korach Mór* akadémikusról írott könyvem 1991-ben jelent meg „A múlt magyar tudósai” sorozatban. És a liberális, haladó felfogású *Pfeifer Ignác* műegyetemi tanárról, professzorról megjelent életrajzomat használta fel – halála 50. évfordulóján írott megemlékezésében – *Szabadvány Ferenc* professzor azzal, hogy az igen alapos forráskutatás alapján készült munkám „1971-ben megengedhető maximális objektivitású részletes képed adott Pfeifer személyéről, szerepéről és munkásságáról” (*Magyar Kémikusok Lapja*, 1991. évi 11. sz.). Mint tudománytörténész mindig arra törekedtem, hogy „sine ira et studio”, tehát részrehajlás nélkül, a források megjelölésével mutassam be a tényeket.

Publikációimról egyébként pontos bibliográfiát készítek. Évente átlagosan 8-10 közlemény, cikk jelent meg tollamból a *Magyar Tudomány*, a *Magyar Kémikusok Lapja*, a *Természet Világa*, a *Magyar Kémiai Folyóirat* stb. folyóiratokban, továbbá ismeretterjesztő cikk a napi sajtó (*Magyar Nemzet*, *Új Magyarország*) hasábjain. A fontosabb témák közül az ezoin feltalálásáról (1990), a magyar műbenzinről (1991), az ajkai kriptongyártás technológiájáról (1992) írottakat említem.

Nagyobb tanulmányaim a Technikatörténeti Szemle különnyomataként önálló kiadvány formájában is megjelentek. Ezekben az ún. fehér foltokra igyekeztem fényt deríteni; így első ízben ismertettem levéltári kutatások alapján a két világháború közötti természettudományi kutatások támogatására alakult Széchényi Tudományos Társaság működését, amely 1927 és 1944 kö-

zött jelentős összeggel segítette a kutatókat (1991). *Bródy Imréről* és a kriptonprogramról emlékeztem a jeles feltaláló születésének centenáriuma alkalmából, új adatokkal szolgálva Bródy középiskolai és egyetemi tanulmányairól, valamint tragikus halála körülményeiről (1992). Legújabban pedig *Görgey Arturnak* kémikusi és technikus tevékenységét ismertettem. A szabadságharc fővezére ugyanis kezdetben, 1848 nyarán azt a feladatot kapta, hogy a bécsi és prágai gyárak mintájára lökupagyárat létesítsen Pesten. E ténykedésére a róla írott források csupán egy-két mondatban utalnak, ezért 1993-ban a Magyar Országos Levéltárban őrzött Görgey-család iratai és dokumentumai alapján részletesen feldolgoztam Görgeynek ezt az ismeretlen munkásságát. (Mégjelenés alatt.)

A közlemények mellett könyvismertetéseket, illetve szócikkeket írtam jeles magyar tudósokról különböző lexikonok, mint az Akadémiai Nagylexikon, Magyarok a természettudomány és technika történetében (OMIKK), Évfordulóink a műszaki és természettudományokban (MTESZ) kötetei részére. Több előadást is tartottam a Magyar Kémikusok egyesületében (1990), a Magyar Rádióban (1991) és az MTSZ-ben (1989, 1993).

– *Ezek szinte kizárólag a tudomány- és technikatörténetre vonatkoztak. A könyvtárakkal nem foglalkozol?*

– Jogos az észrevétel, de mentségemül szolgáljon, hogy nem én lettem hűtlen a könyvtárakhoz, hanem elsősorban egykori munkahelyeimet érdeklő alig-alig a múlt. A műegyetemi könyvtár (mai nevén: Budapesti Műszaki Egyetem Könyvtár és Tájékoztatói Központ), amely a 60-as, 70-es években a hazai tudomány- és technikatörténet fő műhelye volt, az értékes Műszaki Tudománytörténeti Kiadványok köteteknek szerkesztését megszüntette. A népszerű sorozat utolsó, 27. kötete – ha jól tudom – éppen a te tolladból jelent meg 12 éve (*Végh Ferenc*: Műegyetemi rektori beszédek, 1982.) Utoljára a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára Évkönyvei 5. kötetének ismertetésére kértek fel: ez és még több írásom – például *Káplány Géza* méltatása – a *Könyvtárosban* jelent meg, 1989 és 1991 között, a lap utódjában, a *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros* ez évi első számában pedig a 85 éves *Tombor Tiborra* emlékeztem.

– *Elismert munkáid, melyekért kandidátusi fokozatot kaptál, a kémiatudomány történetére vonatkoznak. Ezek megírásában mennyire segített könyvtáros voltod?*

– Igen sokat jelentett, hogy a két legnagyobb magyar műszaki könyvtár osztályvezetője voltam. Egyrészt gazdag állományukhoz, a Műegyetemen pedig a rektori levéltári iratokhoz könnyen hozzájutottam, vagy más intézményektől megszerezhettem azokat. Másrészt a személyi kapcsolatok is nagy mértékben megkönnyítették kutatásaimat. Legelső könyvemhez (*Wartha Vince*, a hazai kémiai technológia megalapítója. Bp., 1967.) például *Csapodi Csaba*, az MTA kéziratárának osztályvezetője rendelkezésemre bocsátotta az akkoriban érkezett, még feldolgozatlan *Ilosvay Lajos*-féle hagyatékot, amelyet a nagy kémikus leánya ajándékozott az Akadémiának. Így elsőként használtam fel és publikálhattam belőle számos értékes adatot. Örökre hálás vagyok Csapodi Csabának kollegiális magatartásáért. Számos hasonló esetről tudnék beszámolni, amikor is könyvtáros ismeretségeim könnyítették meg kutatásaimat.

– *Elérkezve a nyolcadik évtizedhez: mik a további terveid?*

– Továbbra is részt veszek a szakma rangos testületének, az MTA Tudo-

mány- és Technikatörténeti Komplex Bizottságának munkájában, amely már harmadik ciklusban választott tagjának. Az Akadémiai Kiadó elfogadta közlésre *Zemplén Gézáról* írt könyvem kéziratát, amely „A múlt magyar tudósai” sorozat keretében 1995-ben jelenik meg. A mindenkori évfordulók is újabb feladatokat jelentenek számomra. Ebben az évben például *Wartha Vince* és *Lengyel Béla* születésének 50. évfordulóját ünnepeljük, rájuk emlékeztem írásaimmal. Novemberben *Lányi Béla* műegyetemi professzor születésének centenáriumán az ő munkásságát méltatom. A BME Mérnöktovábbképző Intézetében a jubilánsokról előadásokat tartok. Szóval: elfoglalom magam, feladatokat tűzök magam elé, és ezzel nemcsak szellemileg, de fizikailag is igyekszem megőrizni kondíciómat. Persze a korról járó bajok engem sem kerülnek el (magas vérnyomás stb.), szemorvosom javaslatára a gépkocsivezetést is abba kellett hagynom. Ezért azután 20 éves bogárhátú Volkswagenkocsimat is eladtam már 1991-ben. De nem panaszkodom: amíg a veresegyházi kertembe kijárhatok, és időnként egy-két hetet a soproni Lővérekben tölthetek, addig nincs baj! Sőt, idén nyáron, július 23-án a Wörthi-tó partján, Pörtschachban ünneplem 80. születésnapomat – ha a jó Isten is úgy akarja...

– *Mit tehetnék hozzá ehhez? Megköszönve szíves beszámolódat életutadról, működési területeidről, eredményeidről, további terveidről, mind a magyar könyvtárosok és tudománytörténészek, mind a magam nevében kívánok még hosszú életet, egészséget, jó kedélyt és töretlen munkakedvet, hogy még számos cikk, tanulmány és könyv kerülhessen ki kezed alól – mindannyiunk örömére és szellemi gyarapodására!*

Végh Ferenc

A Nemzeti Kulturális Alap Könyvtári Szakmai Kollégiumának pályázati felhívása

A Nemzeti Kulturális Alap Könyvtári Szakmai Kollégiuma az alábbi témákban és feltételekkel hirdeti meg 1994. évi pályázatát:

I. Meghívásos pályázat

1. A könyvtári rendszerek szervezetszociológiai vizsgálata.

Pályázhatnak:

Egyetemek és főiskolák könyvtári és szociológiai tanszékei, az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központja.

2. A könyvtárpolitika és finanszírozás helye az állami és önkormányzati szervezetekben.

Pályázhatnak:

Egyetemek és főiskolák könyvtári, szociológiai és politológiai tanszékei, az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központja.

3. Új Könyvtári Minerva kiadása (számítógépes változat is) és egyéb, a

könyvtári rendszereket és szolgáltatásait bemutató tájékoztató kiadványok (nyomtatott, mikrofilm, CD-ROM stb.) megjelenítése.

Pályázhatnak:

Országos Széchényi Könyvtár, országos szakkönyvtárak, Könyvtári és Informatikai Kamara, Magyar Könyvtárosok Egyesülete.

4. A könyvtárak megváltozott társadalmi szerepét megjelenítő arculatterv elkészítése, a korszerű management könyvtári alkalmazásának előmozdítása.

Pályázhatnak:

Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központja, Könyvtári és Informatikai Kamara, Magyar Könyvtárosok Egyesülete, Iparművészeti Főiskola, Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem.

5. Könyvtárak és könyvtári érdekképviselői szervezetek országos és nemzetközi rendezvényeinek támogatása.

II. Nyitott pályázat

1. Számítógépes könyvtári adatbázisok fejlesztése, építése és átadása különféle adathordozókon.

2. Helyismereti adatbázisok építése és átadása más könyvtáraknak.

3. Az országos szak- és felsőoktatási könyvtári, valamint a kormányzati és önkormányzati információs szolgáltatások hozzáférését biztosító fejlesztések.

4. A vállalkozási információs szolgáltatások terjesztése, információs és dokumentumháttérének létrehozása.

5. Határon túli magyar közösségek könyvtárosainak magyarországi képzése, tapasztalatcseréje.

A meghívásos pályázat feladási határideje: 1994. június 30.

A nyitott pályázat feladási határideje: 1994. augusztus 30.

Pályázni csak az Alap Igazgatósága által kiadott adatlapon lehet, és *kizárólag postai úton* nyújthatók be a Nemzeti Kulturális Alap Igazgatósága címére (1062., Budapest, Bajza u. 32.). *A postai feladási határidő a pályázati felhívásban megjelölt nap 24. órájáig értendő.*

Egy pályázó több témában is benyújthat pályázatot. Minden témához külön adatlapot kell kitölteni és benyújtani. A hiányosan vagy pontatlanul kitöltött pályázatok érvénytelenek.

A pályázat benyújtásához szükséges adatlapok a *Nemzeti Kulturális Alap Igazgatóságán* és a *Művelődési és Közoktatási Minisztérium Ügyfélszolgálati Irodáján* (1055., Budapest, V., Szalay u. 10-14., földszint) szerezhető be, személyesen. Az Alap Igazgatóságától adatlap-bélyeggel ellátott A/4-es válaszboríték mellékelésével – postai úton is igényelhető.

A Kollégium fenntartja magának a jogot, hogy mind a benyújtott pályázatokat, mind a nyertes pályázatok megvalósulását a helyszínen szakmailag és pénzügyileg ellenőrizze. Az Alap pénzeszközei nem használhatók fel építési jellegű beruházásokra, felújításokra, állandó fenntartási és üzemeltetési kiadásokra, alaptólke emelésére, illetve harmadik fél részére át nem ruházhatóak.

A Kollégium a pályázatokat a benyújtási határidőtől számított 60 napon belül bírálja el, és a döntés meghozatalától számított 15 napon belül a pályázókat kiértesíti.

A pályázattal kapcsolatos felvilágosítás a Nemzeti Kulturális Alap címén és telefonszámán (122-6808) kérhető.

Könyvtári Szakmai Kollégium

Nyelvehagyott-e?

Magyar könyvtárosok találkozója Kárpátalján

„Hazámtól távol / Hozzád sírközelben / Tőled kérdezem, / mi végre hát? / S nem mondtad, / hogy ezerszer jaj / a nyelvehagyottnak, / mert biccen a szó már / a száj szögletén.”

(Vári Fábián László: *Illyés Gyula fejfája előtt*)

Tudjuk-e ma Magyarországon, mit is jelent ez a szó: Kárpátalja? Hol a helye ennek az újkeletű fogalomnak történelmi tudatunkban – és Európában? Segítségül *S. Benedek András: Tettenérhető történelem* c. művéből idézem: „Az I. világháború után többé-kevésbé mesterségesen körülhatárolt új geopolitikai egységet az elmúlt hét évtized során neveztek Ruszka-Ukrajnának, Ruzsinszkonak, Ruténföldnek, Podkárpatyjának, Kárpátoroszországnak, Kárpátontúli, illetve Kárpát-Ukrajnának. A ma Ukrajnához tartozó terület mostani hivatalos neve: Kárpátontúli terület, a történelmi Magyarország terminológiája szerint Északkelet-Felvidék, ma Kárpátalja”. Ezen a mintegy 13 000 km² nagyságú területen 1989-es adat szerint 155 711 magyar nemzetiségű, 166 700 magyar anyanyelvű él.

A Magyar Könyvtárosok Egyesületének Olvasószolgálati Szekciója 1994. május 13-15-én közös szervezésben a Kárpátaljai Magyar Könyvtárosok Egyesületével és a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetséggel (KMKSZ) Kárpátalján, annak egyik kulturális központjában, Beregszászon szakmai tanácskozást szervezett a határon innen és túli magyar könyvtárosok számára. A tanácskozás témája a kárpátaljai magyarság olvasási szokásainak vizsgálata, könyv- és szakkönyvellátottsága, identitástudata, a kétnyelvűség problémáinak megvitatása volt. *Vári Fábián László* szavaival szólva az, hogy nyelvehagyott-e a Kárpátalján élő közel 170 000 magyar.

Kincs Gábor, Beregszász fiatal alpolgármestere köszöntötte a konferencia résztvevőit, a 25 magyarországi és mintegy 100 kárpátaljai magyar könyvtárost, pedagógust. Köszönetet mondott a két könyvtáros egyesületnek, amiért Beregszászon került megrendezésre a konferencia. Szavai szerint a város mindent megtesz annak érdekében, hogy könyv kerüljön az emberek kezébe, de nagyon nehéz helyzetben vannak. A magyar könyv eladására nincs üzlet. Rendkívül fontosnak tartja, hogy legyen mit olvasni, legyenek napilapok, és az emberek meg tudják azokat fizetni, mert ma ez szinte lehetetlen. A város nevében megköszönte a magyar könyveket, amelyeket szekciónk hozott az itteni könyvtáraknak.

Kocsis István, szekciónk elnöke a konferencia megnyitójában szólt korábbi határainkon túli, székelyföldi, felvidéki, burgenlandi útjainkról, ahol a határainkon túl élő magyarság olvasási szokásainak vizsgálatán keresztül megismerkedtünk az ott élő magyarság olyan értékrendjeivel, mint magyarságtudat, nemzetiségi azonosságtudat, anyanyelv és kétnyelvűség, jövőkép.

A Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség részéről *Kiss István*, a KMKSZ

beregszászi járási alelnöke köszöntötte a résztvevőket. Szerinte a könyvtárosokra óriási felelősség hárul, missziót végeznek, ízlésformálásuk nagyban befolyásolja az olvasó embereket. Csak legyen mit olvasni, mert lassan nincs mit. A magyar lapok megfizethetetlenek, új kiadványokhoz pedig csak adományokból jutnak.

Dr. Nagy Attila, az Országos Széchényi Könyvtár KMK osztályvezetője, szekciónk tagja, egyike azoknak a szerzőknek, akik a „Magyar olvasáskultúra határon innen és túl” címen megjelent kötetet készítették. A tanulmányhoz a felmérések, a vizsgálatok Székelyföldön, Csallóközben készültek, jelenleg Burgenlandban, Kárpátalján, a Vajdaságban és Magyarországon szakközépiskolákban, középiskolákban folynak arról, hogy ezek a fiatalok mit gondolnak a világról, a saját jövőjükéről, olvasmányaikról. Összevethetően Székelyföldtől a Csallóközig, a Vajdaságban, Kárpátalján vagy Magyarországon hasonlóan válaszoltak ezekre a kérdésekre. Olvasmányaink kapaszkodót, irányt adnak. Megkapaszkodni a hagyományokba alapvető emberi szükséglet. Egy nép kultúrája a nép összetartó ereje. *Dr. Nagy Attila Németh Lászlót* idézte: „A kultúra nem tudás, nem művészi produkció, hanem valami életet szabályozó elv, amely egy embercsoport minden tagjának belső mágnese, irányítója”. A könyvtárba jár, az olvasó ember bekerül abba a mágneses erőterbe, ami a magyar kultúra. Hála ennek az erőrendszernek, itt is, a legnehezebb körülmények között is létezik a magyar kultúra összetartó ereje. A vizsgálatok sok különbözőséget is kimutattak. Arra a kérdésre, hogy mit vársz egy jó regénytől, Erdélyben az volt a válasz, hogy példát állítson, igazoljon. Magyarországon az, hogy szórakoztasson. Kárpátalján mindkettőt fontosnak tartják. Arra a kérdésre, hogy mit jelent magyarnak lenni, van-e a magyarságnak jövője, a székelyudvarhelyi fiataloknál a megmaradni akarás dominált. Mi, magyarok tele vagyunk pesszimizmussal, kishitűséggel. A kárpátaljai fiatalok sokkal tisztábban fogalmazznak a magyarságtudatról. Büszkéek arra, hogy magyarok, hogy tovább adhatják amit a szülőtől, nagyszülőktől kaptak. A lektúr még nem nagyon van jelen Kárpátalján. De ha ideérne, nem tiltani kell, hanem az értékeset olvastatni, megismertetni. Szülőként, pedagógusként, könyvtárosként az immunreakciót a lelkekben kell kiváltani. Olvasni kell. Az olvasás arra ürügy, hogy fontos dolgokról beszéljünk. Az olvasás nem egyszerűen tudás, hanem a megmaradás, a kultúrába kapaszkodás szinonímája.

Lőrincz Líviának, a beregszászi járási könyvtárhálózat igazgatójának, a Kárpátaljai Magyar Könyvtárosok Egyesülete elnökének, vendéglátónknak előadását teljes terjedelemben közöljük.

Kecskés Edit, a városi könyvtár vezetője arról szólt, hogy az olvasást nehéz irányítani, nagyon sok függ az irodalomtanártól. Az olvasóteremben *Füzesi Magda* vezetett egy irodalmi kört, innen egy írónemzedék indult el. Könyvtárunknak 12 ezer kötet van, ebből 2000 a magyar nyelvű. Könyvekre, szótárakra, lexikonokra lenne szükségük, hogy legyen miből tanulni, tanítani.

Weinrauch Katalinnak, a gyermekkönyvtár vezetőjének beszédét teljes terjedelemben közöljük.

Kovács Ilona, a nagyberegai könyvtár vezetője elmondta, hogy a könyvtár a gyerekek második otthona. Gyermekek könyvek, meséskönyvek kellenek. Nincs játék, nincs tábla – kevés a könyv. Az idén még nem kaptak egyetlen könyvet sem.

A Nagyszőlősi Járási Módszertani Központ könyvtárosa elmondta, hogy a

Szabó Anna, a nagyberegi református gimnázium vezetője

szőlősi járás lakóinak 25%-a magyar. Jelenleg járásunkból 3 könyvtáros Magyarországon tanul. A KMKSZ segítségével remélik, hogy megalakul a járási könyvtárban egy idegen nyelvű osztály. (Ez a magyar osztály lenne.) Nagy szükségük van a könyvre és az OSZK segítségét, amit eddig kaptak, nagyon köszönik.

Tiszaújlaki kolléga: Tiszaújlak 87%-ban magyarlakta település. Amikor központosították a könyvtárakat, nem lehetett feltüntetni, hogy mennyi a magyar nyelvű olvasó, csak azt, hogy ukrán és orosz. Nem lehetett magyar könyveket vásárolni. 44 ezer kötetből csak 2500 a magyar nyelvű.

Fedák Anita Ungvárról: A területi könyvtár magyar osztálya az egyik leggazdagabb magyar anyagú könyvtár, mivel a kommunista rendszerben lehordták a pincébe a könyveket, amelyek így megmenekültek a bezúzástól. Most restaurálták és felvitték azokat az olvasóterembe. Az ungvári idegennyelvű osztály (a magyar osztály) 80%-a magyar nyelvű könyv.

Munkácsi könyvtáros: A Munkácsi Járásban 6 falu színmagyar. Két év óta egyetlen magyar nyelvű könyvet sem kapott. A nehéz gazdasági helyzetben a felnőttek ritkán fordulnak meg a könyvtárban, de a gyerekek igen gyakran. Az 1-5. osztályig nincs meséskönyv, nincs egy verseskötet. Világirodalom van, igaz, hogy nem magyar nyelven. A kéréseket nem tudják kielégíteni, hiába küldi a szülő a könyvtárba a gyereket.

Kocsis István zárszavai: A megfogalmazott gondokra, bajokra, problémákra az ajtók és a szívek nyitva állnak. Ez csak egy állomása a kapcsolatfelvételnek, ami felpezsdíti az együttműködést.

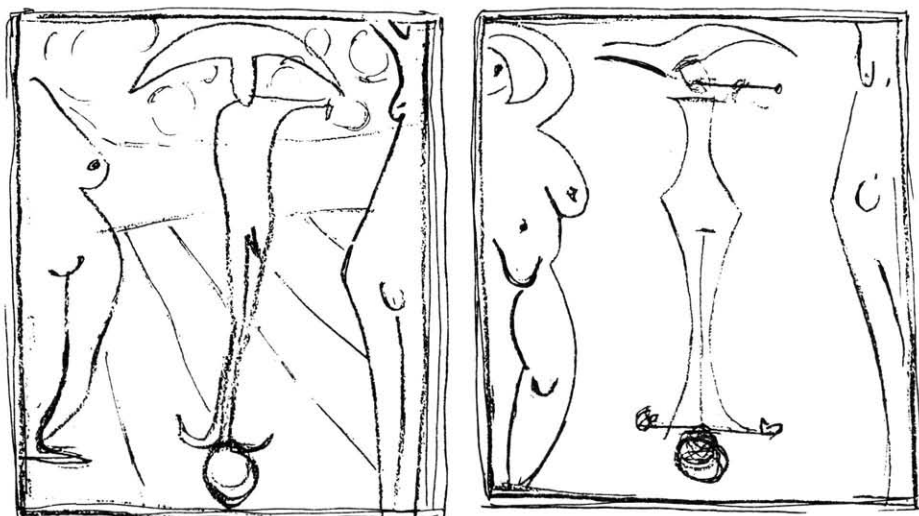
A késő délutáni órákban Füzesi Magda költővel, *Darmay Árpád* műfordító, irodalomkritikussal találkoztunk, s rajtuk keresztül bepillantást nyerhetünk a kárpátaljai magyarság múltjába és jelenébe.

Füzesi Magda a Beregi Hírlap magyar nyelvű kiadásának szerkesztője. 1967-től publikál a kárpátaljai magyar kiadványokban. Tagja az Ukrán, és 1990-től a Magyar Írószövetségnek. *Útban hazafelé* c. kötetéből felolvasott

verseiből az 1944. október 8-án Kárpátaljáról elhurcolt és elpusztult több mint 25 000 magyar férfinak állít emléket, akik soha nem tértek vissza a „háromnap” munkából, amiről először az 1989-ben készült „Csonka Bereg” c. filmben hallhattunk. Dalmay Árpád, a KMKSZ Beregszászi Járási Szervezetének elnöke az 1990 óta bekövetkezett politikai változásokról beszélt. Arról, hogy megpróbálnak valamit változtatni ennek a szerencsétlen sorsú városnak a helyzetén. A KMKSZ Beregszászi Járási Szervezetének 7-8000 tagja van. Maga a szövetség 1989. február 26-án jött létre kb. 500 fővel. Feladatuk az anyanyelv ápolása, a magyarság ápolása, a kultúra fejlesztése. 1989 szeptemberében a magyar autonómia igényével elsőként léptek fel. A lakosság 84%-a szavazott arra, hogy magyar területi autonómiát követel. Nemcsak a Beregszászi Járás, hanem a magyarok lakta területek is ide tartoznának, a hivatalos nyelv a magyar lenne, a feliratok magyarul lennének. Az itt élő ruszinok és ukránok is támogatták ezt az elképzelést. Népszavazás döntött Beregszász nevééről is. 1989-ig Beregszász nevét leírni újságban, rádióban kimondani magyarul nem lehetett. 1989-ben az ukrán törvény kimondta, hogy a település ukrán nevet le lehet írni magyar betűkkel. Nem nyugodtak bele, hogy magyarul is Beregovó legyen, 85% a Beregszász névre szavazott. Ma oroszul és ukránul is Beregszász a város neve. Néhány falu nevét is sikerült visszaváltatni.

A járásban a tanácsok épületén az ukrán zászló mellett kinn van a magyar zászló is. Visszaállították az 1944 előtti utcaneveket. Kultúrával és kultúrátlan politizálnak. Együttműködnek a különböző szervezetekkel. A Beregszászi Járásban sok vezető magyar vagy magyar érzelmű. Más a helyzet Ungváron és Munkácson, ahol a vezetés ukrán. 1944-ben a magyar gimnáziumot bezárták. Amit még a cseh megszállók sem tettek meg, a gimnázium gyönyörű könyvtárát az ukránok 1944-ben elégették. Itt ma is ukrán iskola van. Most szeretnék a régi gimnáziumot visszaszerezni. Létrejött a beregszászi Illyés Gyula Magyar Színház, Magyar felsőoktatási intézmény létrehozását is tervezik. Általános iskolai oktatás volt 1953-tól, közép- és szakközépiskolai is. Ezeknek van magyar osztálya, még az egészségügyi szakiskolában is indult magyar csoport, de magyar nyelvű főiskola Kárpátalján nem volt. Magyarul csak Kievből magyar szakon, és csak a magyar irodalmat tanulták magyarul, minden mást ukránul. Ma 200 fiatal tanul Magyarországon. De akik Magyarországon tanulnak, nem jönnek vissza. Ha a népet elhagyja az értelmisége, elveszíti gyökereit. A megoldás, hogy Kárpátalján kell magyar főiskolát létrehozni. 1994. szeptember 1-től a Nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskola kihelyezett főiskoláját fogják beindítani. Tervezik egy magyar ház létrehozását is. A terv elkészült, telket is kaptak hozzá, de nincs rá pénz, az építkezésből még semmi sincs. Beregszász és a járás öt év alatt 3 szobrot és 18 emléktáblát emelt magyar nagyjainak. A KMKSZ a szociális problémákat is felvállalja. Egy szociális alapítvány létrehozásán fáradoznak. A Máltai Szerelesszolgálat segítségével használt ruhákat, könyveket, élelmiszer segítséget nyújtanak a rászorulóknak. 1990 óta szól a déli harangszó Beregszászon, addig (mint mindenütt Kárpátalján) ez is tiltva volt.

Másnap egy kisebb kárpátaljai körútra indultunk. *Munkácson* megtekintettük a Rákóczi szabadságharc legendás szimbólumát, a szinte teljes egészében fennmaradt munkácsi várat. Károly Róbert, a Hunyadiak, a Rákócziak, a Báthoriak lányomai haladva jártuk be a renoválás alatt álló, páratlan szépségű erődítményt. Az Ung völgyében fekvő *Ungváron* is tettünk egy rövid

sétát. Az ungvári vár, a barokk püspöki palota és székesegyház, a város lepusztult, de mégis figyelemre méltó belvárosa, a csodálatosan szép barokk görögkatolikus székesegyház és a református templom megtekintése feledhetetlen élmény volt. A kárpátaljai magyarság 70-75%-a református vallású. 1944-ben Kárpátalja összes református lelkészét munkatáborba hurcolták, hasonlóan a katolikus vallás papjaihoz. A kárpátaljai egyházakat évtizedeken keresztül a közösség tartotta meg. Ma a református egyház 81 hitközségét 22 pap látja el. Az ungvári református templomban megtekinthettük a páratlan értékű egyházi könyvtárat, amelyet megmenekítettek a pusztulástól, és *Hadar Piroska* odaadó munkájának köszönhetően azt tervezik, hogy a történeti kutatások szempontjából egyedülálló dokumentumokat katalogizálva, feltárva, a kutatók számára is megnyitják.

Délután a kárpátaljai magyarság történetének legtragikusabb helyszínén álltunk meg. *Szołyván*, ahol az 1944. október 8-án háromnapos kényszermunkára elhurcolt és soha vissza nem tért 18-50 éves férfiak közül több mint 20 000 ember lágertemetőjét tárták fel 1990-ben. A KMKSZ a tömegsír helyén emlékpark létrehozását tervezi, ahol az 1990. november 24-én felállított alapkőnél az elhunytakra emlékezve, önkéntelenül felcsendült a magyar himnusz.

Vasárnap a Beregszászi Járás legszebb magyar könyvtárába, a *nagyberegíi könyvtárba* látogattunk el, ahol pogácsával és borral vártak bennünket. Nagyberegen a könyvtár épületében elkezdte működését az első református egyházi iskola is, a Sárospataki Református Kollégium támogatásával. *Szabó Anna*, a Sárospatakról tanítani átjáró iskola vezetője megmutatta a diákok tanul- és szálláshelyét is. Leveléből, melyet egyik kollégámnak küldött, hozzájárulásával, idézek: „Kedves Rózsa, itt vannak a kollégáid, velük üzenek. Vajon mi van az ígért könyvekkel? Tanárookra is szükségünk lesz: történelem, német, zene, matematika, biológia”. És látva a két polnyi könyvet, melynek felét saját pénzén, tanári fizetéséből vásárolta, a másik húsz könyvet az OSZK-tól kapták, hallgatva kérését, hogy legnagyobb segítségként könyvre

van szükségük, megerősödött mindegyikünkben az elhatározás, hogy hazaérve tennünk kell valamit, ki-ki a saját lehetőségei szerinti könyvtári szervezésben vagy egyéni akcióként. Hiszen utunk minden állomásán a nehéz sorban élő, nagy szükségét szenvedő emberek egyetlen kérése az volt, hogy könyvet küldjünk, mert megvásárolni nem tudják, hozzá nem juthatnak. Hiszen az átlagos, 1000,- Ft-nak megfelelő fizetés összesen csak 3 kg hús és 6 kg kenyér ára.

Visszaindulásunk előtt a Nagyberég határában lévő halastó partján elköltött közös ebédünk, a szalonnasütés, Weinrauch Katalinék házi bora, a savanyúkáposzta, a házisütemények, a szatyrokból előkerült mindenféle elemózsia és a mindvégig jelenlévő vendégszeretet rövid időre feledtette velünk *Fábri Zoltán* megfogalmazásában a „nyolcféle nép vergődése között élő” kárpátaljai magyarság küzdelmét fennmaradásukért.

Nyelvehagyott-e ez a nép?

Nemes Erzsébet

Optimista hitünk éltet

Szeretettel és tisztelettel üdvözlök minden jelenlévőt a magam és a Kárpátaljai Magyar Könyvtárosok nevében, kívánom, hogy magyarországi vendégeink ezen a rövid pár napon olyan jól érezzék magukat nálunk, mint amilyen szeretettel vártuk őket, körülményeinktől eltekintve.

Nagy megtiszteltetésnek vesszük, hogy a Magyar Könyvtárosok Egyesülete Olvasószolgálati Szekciója nálunk tartja szakmai tanácskozását. Engedjék meg, hogy rövid beszámolómban ismertessem helyzetünket.

A rendszerváltás, a Szovjetunió szétesése változásokat hozott könyvtáraink életében is. Könyvtárosainkat 1945-től 1990-ig a vezetőség csak pókhálónak használta egy elferdített, hazug ideológia szellőzőnyílásaira. 1976-ban komoly gondot okozott az országszerte bevezetett könyvtári központosítás, amelynek megmutatkoztak a maga előnyei és hátrányai is. Évek során azon ügyködünk, hogy tökéletesítsük munkánkat a központosítás szabályainak megfelelően. Ez a felduzzasztott számadatok miatt, hol sikerült, hol nem. Mindenki előtt ismeretes, hogy nálunk a könyvtárak és általában a művelődés és a kultúra a legalacsonyabb állami támogatást kapta és kapja. A könyvtárosság nálunk, mint alacsony fizetésű foglalkozás könnyen hozzáférhető volt, ezért képesítés nélkül is alkalmaztak könyvtárosokat, akik később elvégezték a művelődési szakközépiskolát levelező tagozaton, orosz vagy ukrán nyelven. Diplomaszerezés után sem valami színvonalas tudásról tettek tanúbizonyságot. Nem a bizonyítványomat szeretném ezzel magyarázni, csak azt, hogy a Beregszászi járásban 88 könyvtárosból csupán 4-nek van felsőfokú szakképesítése, 77-nek szakközép- és 7-nek csak középiskolája.

Könyvtárainkban minden nyilvántartás, tanácskozás, továbbképzés, gyakorlati foglalkozás évek hosszú során egyetlen magyarul kiejtett mondat nélkül folyt. Minden hivatalosan papírra vetett szó csak orosz vagy ukrán lehetett. Magyar nyelvű szakirodalmunk nem volt.

A magyar nyelv a volt Szovjetunióban deklaráltan egyenjogú volt a többi nyelvvel. Ez a nyelvi egyenjogúság azonban féloldalú volt: a kommunista párt

tömegkommunikációs igényeinek kielégítését, eszméinek terjesztését volt hivatva szolgálni.

Állami intézményekbe – az iskolákat és médiumokat kivéve – a magyar nyelvet be nem eresztették. Így a magyar nyelv használatának tere erősen beszűkült, s ma is, a magyar községekben is, csak társalgásra, a mindennapi élet dolgaira, a magánszférára korlátozódik. Ezért van az, hogy mi kárpátaljai magyar könyvtárosok sem anyanyelvünkön, sem oroszul, sem ukránul nem tudunk tökéletesen. Eredménynek tartjuk már azt is, hogy erről az 1992-ben megalakult Kárpátaljai Magyar Könyvtárosok Egyesülete (KMKE) közgyűlésén a magyar könyvtárosok magyarul szólhattak. Az évente 1-2 alkalommal megrendezendő vándorgyűléseinken problémáink feltárásával és megoldás-kereséssel foglalkozunk. Tagjaink száma 102. Többsége a beregszászi, nagyszőlősi, ungvári, munkácsi járásokból, de csatlakoztak hozzánk Técső, Aknaszlatina, Visk, Huszt magyar könyvtárosai is.

Tapasztalatom szerint a mi könyvtári munkánkban mindig a számadatok domináltak, akár valóságok voltak, akár valótlanok. Egyedüli bizonyított adat a könyvvállomány és annak összetétele. Járásunkban 85 ezer lakos van, ebből 59 ezer magyar, 49 településen 47 közművelődési könyvtárral, melynek az összes könyvvállománya 660 732; ukrán nyelven – 150 090, azaz 22,7%; orosz nyelven – 313 741, azaz 47,7%; magyar nyelven 196 294, azaz 27,6%. Egy lakosra az összállományból 8,8 könyv jut, egy magyar lakosra 3,3 magyar nyelvű könyv.

Könyvvállományunk nyelvek szerinti összetétele önmagáért beszél, és a Beregszászi Járás könyvtárai – a más magyar települések könyvtáraihoz viszonyítva – még az első helyen állnak. De mit is várhattunk mást 40 éven keresztül, ha 1945. június 23-án a Kárpátaljai Magyar Munkásújságban ezt olvashattuk: „Befejezték az ungvári városi könyvtár magyar könyvvállományának felülvizsgálatát. A fasiszta szerzők műveinek kiselejtezése után a könyvtárát átadták rendeltetésének. Ilyen felülvizsgáláson esik át a vidék valamennyi városi és falusi könyvtára” – ez szinte a teljes magyar könyvvállomány felszámolását jelentette. S ez az úgynevezett felülvizsgálás, szelektálás ismétlődött napjainkig. Csak példaként említeném: A 80-as évek elején megrendeltünk egy gyönyörű kötetet 10 példányban *Erato (A világirodalom legszebb szerelmes versei)* címmel. Alig vettük nyilvántartásba, amikor sürgős rendelkezésre a megyei hatalmasok a begyűjtésüket és megsemmisítésüket írták elő. Utólag derült ki, hogy egyeseknek nem tetszettek az illusztrációk.

Sok magyar irodalmárunk áttelepült Magyarországra, de akik itt maradtak, hosszú ideig kényszerű hallgatásra ítéltettek. Most azonban büszkék vagyunk íróinkra, költőinkre – *Balla D. Károlyra, Nagy Zoltán Mihályra, Füzesi Magdára, Vári Fábián Lászlóra, Kecskés Bélára*, hogy csak egy néhánynak említsem a nevét.

A 60-as évekig a megyei és a járási lapokon kívül más magyar lap nemigen jelent meg könyvtárainkban. Ezek az ukránból fordított *Kárpáti Igaz Szó, Kárpáton túli Ifjúság* és a *Vörös Zászló* (ma: *Beregi Hírlap*). A Kárpáti Kiadó gondozásában magyar nyelven megjelenő könyvekből könyvtáraink 150-300 példánnyal rendelkeznek, ezek főként társadalompolitikai, szépirodalmi, műszaki, mezőgazdasági, turisztikai és tájismereti jellegűek. Az utóbbi időben változott a helyzetünk e téren. Hála *Dupka Györgynek* és munkatársainak, az „Intermix” kiadó minden termékét több példányban, díjmentesen eljuttatja könyvtárainkba. Ha számokban akarom kifejezni az évenkénti

Dr. Nagy Attila a beregszászi járási könyvtárban

könyvállomány minden nyelvű gyarapodását járásunkban, akkor 1990-ig 30-35 ezer a példányszám, azóta 2,5 ezer, illetve 3 ezer példányt tudhatunk magunkénak évente. Magyarajkú olvasóink száma a 70-es években nőtt a legmagasabbra, amikor engedélyezték 5-10 (előre megnevezett) magyarországi újság és folyóirat megrendelését a könyvtárainknak.

A most kialakult gazdasági válság miatt a magyarországi kiadványokhoz, folyóiratokhoz, napilapokhoz nem tudunk hozzájutni. A kárpátaljai magyar nyelvű kiadványokat a könyvtárak részére nem rendelhetjük meg, mivel készpénzzel nem rendelkezünk és az átutalást a kiadók megoldhatatlannak tartják. A napokban megjelent *Lehoczky Tivadar: Beregvármegye Monográfiája* új kiadása, 4 kötetben. Könyvtárainknak égető szüksége lenne rá, de 2500 forintért került a piacra, s ez azt jelenti, hogy számunkra elérhetetlen. És ez mind a demokratikus, független Ukrajna politikájának és gazdálkodásának paradoxona, valamint az, hogy a mai napig nem véd minket törvény. Ám 1992-ben a Parlament elfogadott egy törvénytervezetet, ami a mai napig nem lépett hatályba. Mielőtt a központosított könyvtárhálózat irányelvei kiteljesedhettek volna, 1993-ban, a járási tanácsok rendeletei alapján könyvtáraink beleszólása vagy beleegyezése nélkül decentralizálták a könyvtárakat, ami szintén befejezetlen folyamat. A könyvtárak és könyvtárosok az önkormányzatok kénye-kedvének kitéve nem érezhetik szilárd talajon magukat, már az eddig sem elfogadható anyagi bázis, valamint a könyvtárellátás miatt sem, nem beszélve az évek óta ígért és most beváltott létszámcsökkenésről.

1992 októberében úgy éreztük, végre a többnyelvű és több kultúrájú Kárpátalja felsőbb köreiben, valamint az ukrán Művelődésügyi Minisztériumban megértették, többek között, hogy szükség lenne itt egyetlen magyar könyv-

tárta, megyei szinten. A Művelődési Minisztérium akkori miniszterasszonya, *Horolec Larissa* és a magyar művelődési miniszter, akkor *Andrásfalvy Bertalan* megbeszéléseinek eredményeképpen aláírtak egy jegyzőkönyvet, melynek 4. pontjában megállapodtak egy kárpátaljai magyar könyvtár megnyitásáról Beregszászon. Örömről határtalan volt, de csak volt, mert a mai napig gazdasági, valamint pénzügyi okokra hivatkozva csak ködös elképzelések vannak ennek kapcsán. Megvillant egy reménység, de most, 1994-ben is csak ez és optimista hitünk éltet. Már több mint egy éve a volt törvényszék épületének harmadik szintjét Beregszász könyvtárainak ígérték a város központjában (jelenleg műszergyár), de még egy lépéssel sem jutottunk előrébb. Könyvtári célra való áttervezésére *Urbán Lászlótól* már megkaptuk az ígéretet, csak az átépítés költségei nincsenek megoldva. Minden követ megmozgattunk itt is, de szeretnénk felhívni a magyarországi alapítványok kuratóriumait is, ha tudnak, segítsenek. A költőt, *Nagy Lászlót* idézném: „Nékem a kérés nagy szégyen / Adjon úgy is, ha nem kérem”.

A miniszterek közötti megbeszélés eredménye az is, hogy 1994 szeptemberétől 10 kárpátaljai magyar, leendő könyvtáros tanult a Budapesti Nemzetközi Előkészítő Intézetben, először könyvtáraink történetében. Merjük remélni, hogy ennek folytatása is lesz, így a szakember utánpótlást biztosítva látjuk. Sokkal kevésbé a könyvtárak könyvellátását, berendezését és felszerelését.

„Magyarország felfedezte Kárpátalját” négy évtizedes hallgatás és elhallgatás után – írták *Botlik József* és *Dupka György* „*Ez hát a hon...*” című könyvükben, 1991-ben. Az elmúlt 4-5 évben mi, kárpátaljai könyvtárosok szinte naponta érezzük azt az óriási változást, gondjaink egy részének átvállalását anyaországi kollégáink részéről. Köszönetünket szavakban ki sem tudjuk fejteni, egyéb lehetőségeink pedig jóformán nincsenek.

Szeretném legalább részben felsorolni szíves támogatóinkat, akik időt, fáradságot nem kímélve eljuttatják hozzánk azt, ami nekünk a legdrágább – a magyar írást – a könyvet. Azok, akiknek a neve bekerül Kárpátalja magyar könyvtártörténetébe: *Horváth Tibor*, az MKE elnöke; *Vekerdi József*, *Ottovay László*, *Beck Istvánné*, *Papp Zsuzsa* az OSZK-ból, *Juhász Jenő*, *S. Benedek András* az Országos Idegennyelvű Könyvtárból, *Papp István* a Szabó Ervin Könyvtárból, *Bereczky László*, a *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros* c. folyóirat főszerkesztője, a *Békéscsabai Megyei Könyvtár munkatársai*, akik már második alkalommal látnak vendégül kárpátaljai könyvtárosokat a nemzetközi tanácskozáson. Köszönet a *Nyíregyházi Megyei Könyvtár munkatársainak*, valamint a *Máltai Szeretetszolgálat Magyarországi Kirendeltségének*, akik szintén több alkalommal juttattak el könyvtárainkba könyveket. Végül, de nem utolsónak sorban kedves kollégámnak, barátunknak, *Antal Miklósnak*, aki most – nem kis bánatunkra – felmentési idejét tölti, s aki nélkül el sem tudjuk képzelni a Vásárosnaményi Városi Könyvtárat. Évek hosszú során át segített sok megoldhatatlannak látszó problémán, ügyes-bajos dolgainkban hozzá mindig bizalommal fordulhattunk, közvetített a magyarországi és a kárpátaljai könyvtárosok kapcsolatfelvételében, rajta keresztül minden nekünk szánt könyvet hiánytalanul megkaptunk. Kezdeményezője volt a számunkra nagy jelentőségű vers- és prózamondó iskolások versenyének, az évente megrendezendő Beregi Ünnepi Hetek keretén belül. Neki köszönhetjük, hogy évek óta 4-5 kárpátaljai tanuló 1-2 hetet tölthet el az Ibrányi olvasótáborban.

Engedjessék meg nekem, hogy a fent említetteknek és az összes jelenlé-

vőknek kívánják a jó Istentől erőt, egészséget, szívből jövő lelkes hozzáállást a mi könyvtári ügyünkhöz.

Kárpátalja népének, valamint a Magyarországról és más országokból ide látogató magyaroknak szükségük van legalább egy magyar könyvtárra, hogy a táj történelmét, sorsfordulóit, népének szellemi törekvéseit és csatározásait, szokásait könyvben bemutathassa.

Kárpátalja az örök természeti szépség vidéke, ami ide vonzza nyomorúságos életünkbe is azokat, akik hódolnak e táj csodáinak. Szívből reméljük, hogy magas hegyeink, apró falvaink, kis könyvtáraink, meleg, baráti kézfogásaink emléke elkíséri önöket. Köszönöm.

Lőrincz Livia

a Beregszászi Könyvtárhálózat igazgatója, Kárpátalja

A könyvellátás gyakorlatilag megszűnt

„Mondhatni abból élünk, amit Magyarországról kapunk”

Tisztelt kollégák!

A Beregszászi Városi Gyermekkönyvtár vezetőjeként engedjék meg nekem, hogy egy vallomással kezdjem el a mondanivalómat: Soha nem készítettem könyvtárosnak – és most mégis abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy a könyvtári munkát nemcsak hivatásomnak, hanem hobbimnak is tekinthetem. Mint gyermekkönyvtáros hiszem és vallom, hogy a szülői házban látott példa – az, hogy családom könyvszerető, olvasó család volt és én is úgy nőtem fel, hogy amióta megismertem a betűt, azóta folyamatosan és mindig olvasok, meghatározója lett egész életemnek.

Tudom, nem minden gyermeknek adatik meg, hogy szüleitől tanulja el a könyvek iránti szeretetet, tiszteletet. Nagyon sok olyan gyermekkel találkoztam hosszú pályafutásom során, akik otthonukban nem találkoztak könyvekkel egyáltalán, leszámítva persze a kötelező tankönyveket. És ezek a gyerekek nem is mindig a legszegényebb családok gyermekei voltak! Pedig az elmúlt időkben nem lehetett panaszunk a könyvellátásra!

A könyvesboltok polcai tele voltak könyvekkel, óriási választék volt gyermekirodalomból is, elérhető áron bárki megvehette a szebbnél szebb meséskönyveket, ifjúsági regényeket vagy gyermeklexikonokat. Ám, mint mondtam, a szociális háttér és a család mindenkor meghatározója az olvasói kultúra kialakulásának. Sajnos, az évek múlásával ez a helyzet nemhogy javult volna, inkább egyre romlott.

Most a könyvesboltokban – ahová egykor a könyveket szerető emberek nap mint nap betértek mazsolázni az új könyvek között – csak az üresen ásító polcokkal találják szembe magukat, vagy könyvek helyett mosószeret, cipőt, esetleg villamosipari dolgokat találhatnak. Néha mégis feltűnik itt-ott a polcokon egy-egy szépen illusztrált meséskönyv, de olyan irreálisan magas áron, hogy kevés szülő engedheti meg magának azt a luxust, hogy megvásárolja gyermekének.

Igy aztán a könyvtárak – esetünkben a gyermekkönyvtár – maradtak az

olvasni vágyó gyermekek számára egyetlen lehetőségként. Ezt a lehetőséget kell nekünk, könyvtárosoknak kihasználni, mert határozott véleményem, hogy a gyermekkönyvtárosokon nagyon sok múlik; óriási szerepük van az olvasás megszerettetésében és az olvasók felnőttekké való nevelésében.

Városunkban eredetileg két gyermekkönyvtár működött: a járási gyermekkönyvtár és a városi gyermekkönyvtár. Azért használok a múlt időt, mert a járási gyermekkönyvtár jelenleg nem látogatható: új helyre kényszerült átköltözködni, egy olyan épületbe, ahol hosszú éveken keresztül egy finommechanikai üzem működött, sőt egyik részlege még ma is üzemel. Teljes felújításra, átépítésre szorulna az egész épület ahhoz, hogy valamikor is igazi otthont adhasson egy könyvtárnak. Ez az épület – a hajdani Törvényszék –, valamikor városunk egyik legszebb épülete, büszkesége volt. Anyagiak hiányában a felújítást, tatarozást a mai napig sem tudták elkezdni, így lassan már egy éve, hogy a Városi Gyermekkönyvtárra hárul a feladat, hogy irodalommal lássa el a város összes iskolájának tanulóit, és segítségére legyen az iskolai könyvtáraknak is.

Ez meglehetősen nagy terhet ró könyvtárunkra, mert éveken keresztül a járási gyermekkönyvtár volt hivatva ellátni kötelező olvasmánnyal az ukrán iskolák tanulóit, míg viszont mi a városunkban működő magyar iskolákkal vagyunk régóta szoros kapcsolatban.

A 39 000 egységből álló állományunkat ukrán, magyar és orosz nyelvű irodalom képezi; ebből a magyar nyelvű irodalom – az összállománynak 22%-a – bizony nagyon kevés, ha összevetjük a magyar nyelven olvasó gyermekek létszámával, mely kb. 1900 fő. Mert most, hogy a kényszerhelyzet hatása alatt az ukrán iskolákban tanuló sok-sok magyar gyermek is felfedezte könyvtárunkat, a kötelező iskolai olvasmányok mellett egyre gyakrabban kölcsönöznek tőlünk magyar nyelvű kiadványokat.

Sajnos, az állományunk nagyon hiányos. Hiányoznak a magyar iskolák, a magyar gimnáziumi tanulóink számára az oly fontos kiadványok, mint a tanulmányokat kiegészítő tanulmányok, irodalmi kritikák, történelmi, honismereti munkák, természettudományi lexikonok, kézikönyvek és egyéb kiegészítők. A legsajnálatosabb, hogy itt nálunk anyagi támogatást nincs kitől várnunk; a könyvellátás egyszerűen minősíthetetlen, gyakorlatilag megszűnt. Mondhatni csak abból élünk, amit Magyarországról kapunk, részben az OSZK-tól (amiért itt és most szeretnék köszönetet mondani), és sok más magyarországi könyvtártól gyűjtés útján, amiért szintén hálával tartozunk valamennyiüknek; külön megköszönve *Antal Miklós* úrnak, a Vásárosnaményi Városi Könyvtár igazgatójának segítségét, aki az adományokat hozzánk eljuttatja.

Itthoni viszonylatban egyedüli segítségünkre az Intermix Kiadó gondozásában megjelentetett és nekünk adományozott számos irodalmi alkotás van, amelyben bőven akad a gyermek olvasók számára is olvasnivaló, s amely nagy segítséget nyújt nekünk abban, hogy szűkebb hazánk, Kárpátalja íróinak, költőinek munkásságával is megismerkedhessünk, kis olvasóinkkal is megszeretessük műveiket, írásaikat. Am sajnos, ez mind kevés, legjobban azzal tudom jellemezni könyvellátásunkat, ha az önök tudomására hozom, hogy mi magunk ebben az évben (1994. május 13.!) még egyetlen darab könyvet sem tudtunk vásárolni. A gyerekek pedig jönnek, egyre jönnek, hál'Istennek, és nincs rosszabb, mint amikor a könyvet kikölcsönözni vágyó gyermeknek azt kell mondani: nincs!

A rendszerváltás előtti évek sok fölösleges sallangot, terhet kényszerít-

tettek a könyvtári dolgozókra, amiről az idők folyamán bebizonyosodott, hogy mennyire felesleges és hiábavaló munka volt, és nagyon sok értékes idő elraboltak vele tőlünk és az igazi, a valós cél elérésének lehetőségétől. Utalok itt a mindnyájunk által ismert politikai és vallásellenes nevelésre, a rengeteg fölösleges papírmunkára.

Az azóta eltelt idő sok változást hozott számunkra ezen a téren, és bár anyagilag sokkal rosszabbul állunk mint valaha, én mégis úgy érzem, hogy sokat javult a gyermekkönyvtárakban a nevelő munka, mert végre élő, hús-vér gyermekekkel dolgozhatunk.

Bizony sok mindent kell mindnyájunknak megtanulni, újra tanulni rövid idő alatt – ám ebben nagy segítségünkre vannak magyarországi könyvtárakban tett látogatásaink és azok a szakmai találkozók, ahova minket is meghívtak.

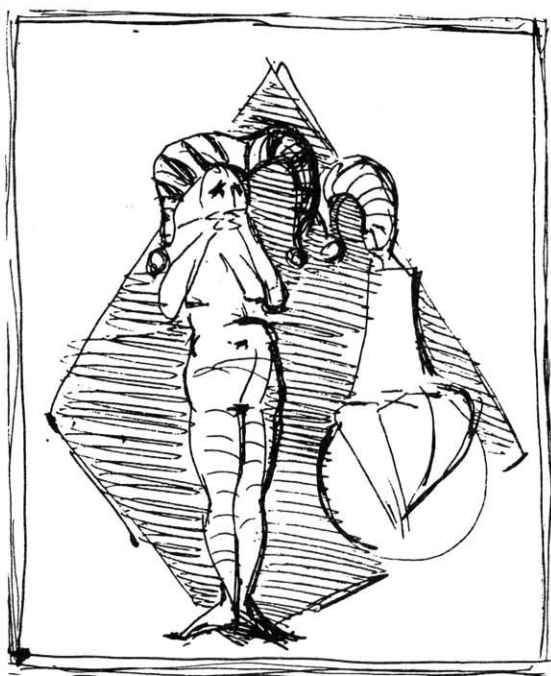
Az ottani könyvtárakban tett látogatásaink során jöttünk rá arra az alapvető igazságra, hogy az első és legfontosabb teendők, hogy a gyerekeket becsalogassuk a könyvtárakba, és ehhez a legegyszerűbb és legősbibbi módszer az, ha hagyjuk a gyerekeket játszani! Bizony, játszva lehet legjobban megszertetni a gyerekekkel az olvasást!

Elgondolkodtató volt látni egy-egy jól felszerelt, számítógépekkel és zenei állománnyal rendelkező gyermek-, illetve iskolai könyvtárat, ahol a könyvektől, folyóiratoktól roskadozó polcok között játék kuckók voltak berendezve a kisebbeknek, és senkit sem zavart az ott hangoskodó, önfeledten hancúrozó apróságok játéka. Őszintén, lelkesedve tanultunk az ott látottakból, és hazatérve azonnal követtük a jó példát, de persze a mi lehetőségeink szabta határokon belül. Összegyűjtöttük otthonainkban a még fellelhető, a mi gyerekeink számára már szükségtelen és régen kinőtt játékszereket, társasjátékokat, bábukat, s aztán az iskolában tett látogatásaink idején, a könyvtári órák levezetése alatt felhívtuk a gyermekek figyelmét kezdeményezésünkre.

Az eredmény fényesen igazolta elképzelésünket, a gyerekek egyszerre 8-10 fős csoportokban jöttek hozzánk, és járnak azóta is a könyvtárba nap-nap után, és boldogan játszanak. Nagyon sok kisgyerekeknek ez az egyetlen lehetősége a játékra, hiszen egyre több a szegény család, ahol a pénz kenyérré is kevés, nemhogy játékok vásárlására.

A gyerekek önfeledten játszanak, szórakoznak – aztán egyszerre csak belefáradnak, és nyúlnak a könyv után. És itt kezdődik a mi szerepünk: meseolvasás, közös játékos verstanulás: Ki írta? Mi a címe? Tudnád-e folytatni? A gyerekek érdeklődnek, kérdeznek, ismerkednek – és mi válaszolunk, magyarázunk. Milyen kösszű így megjegyezni, hogy milyen logikus rend szerint vannak csoportosítva a könyvek, hogyan használják a katalógust, hogyan kereshetik meg a kedvenc mesekönyvet, hol lehet segítséget találni a dolgozatok megírásához a könyvtárban, hogyan használják a lexikonokat, kézikönyveket, folyóiratokat. Játékosan, különböző korosztályú csoportok számára közérthető nyelven igyekszünk ajánlani az olvasnivalót és megbeszélni az olvasottakat. Mert maradandó nyomot csak akkor hagy az olvasás, ha van kivel azt megbeszélni! Különösen jól bevált ez a módszer a könyvtári órákon, amit főleg alsó osztályokban vezetünk folyamatosan idestova 15 éve.

Nem túl nagy a városi gyermekkönyvtár, kicsi az olvasóterme is, kevés gyerek fér el egyszerre benne. Ez adta az ötletet annak idején, hogy egy olyan iskolában, ahol nagyon szegényes a könyvtári állomány, az osztályokba járva vezessük le a könyvtári órákat. Így esett a választás a Beregszászi 6.sz.

általános magyar iskolára. Nos, az évek folyamán ez aztán lassan tradícióvá vált, nagyon szoros kapcsolat alakult ki a könyvtár és az általános iskola között. Sok-sok rendezvény – irodalmi vetélkedő, játékos Ki mit tud? – levezetésében vagyunk partnerek, és szívesen nyújtunk segítséget az iskoláknak. És mindig szívesen lát bennünket az iskola falai között úgy a tanári kar, mint a diáksereg.

Nincs nagyobb öröm a játékra kiéhezett gyermekek számára, mint amikor a könyvajánlást a kezünkre felhúzott két bábú, a Tudomka és Nemtudomka, vagy más esetben a Mackó Muki vezeti. Az ő segítségével tudtuk rávenni kis olvasóinkat az alsó osztályokban az olvasmánynapló vezetésére. Velük mindig szívesen beszélgetnek a könyvekről és az ő tanácsukra választanak olvasmányt is.

Ezeknek a kisgyerekeknek a kapcsolata a könyvtárral később, a felsőbb osztályokba lépve sem szakad meg. Igénylik a segítségünket, és érdekes megfigyelni ahogy az évek telnek és ők egyre nagyobbak lesznek, hogyan élik meg a könyvtárat és mit várnak tőle.

Biztos vagyok benne, hogy az itt jelenlévő kollégák nagy többsége találkozott azzal a határokat nem ismerő, kicsit sértő véleménnyel, hogy a könyvtári munka a világ legegyszerűbb munkája, ha jól meggondoljuk, semmilyen szakmai tudást nem igényel, bárki lehet könyvtáros, aki szeret olvasni. Sőt, a könyvtár létének szükségességét is gyakran megkérdőjelezzik. Nekem nagyon rosszul esnek az ilyen és ehhez hasonló kijelentések, mert minden munkát lehet jól és rosszul végezni, szívvel vagy közönyösen, de a nehéz körülmények ellenére is lelkesen dolgozó könyvtárosok munkáját nincs joga senkinek lekicsinyelni, semmibe venni.

Mert bár igaz, hogy mi, könyvtárosok csak nagyon szürke eminenciásai vagyunk a kultúrának, de ahol nincs könyvtár, ott nincs kultúra, és ahol nincs kultúra, az a társadalom halálra van ítélve. A kultúra bölcsője a könyv, a mi célunk pedig az olvasóvá nevelés. Köszönöm, hogy meghallgattak.

Weinrauch Katalin

Töredék Kárpátaljáról

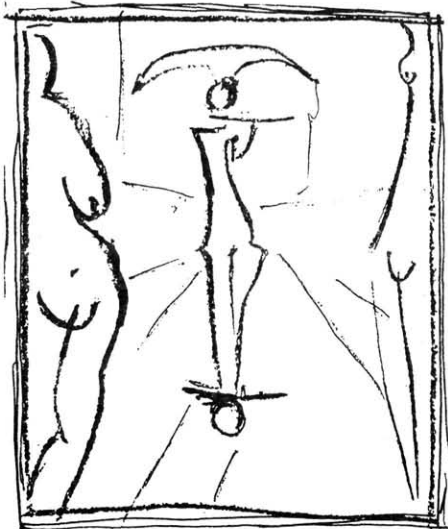
Előadásomat már megtartottam, enged a feszültség, pásztázom az arcokat, kik ülnek velem szemben, milyen tekintetek, kik is hát a könyvtárosok Kárpátalján. Közben *Lőrincz Livia* a beregszászi könyvtár vezetőjének köszöntő, szabadkozó szavai: életében először fog magyar hallgatóság előtt magyarul előadást tartani...

Mellettem ül *Kiss István*, szakközépiskolai helyettes igazgató, őt kérdezem közben a helyi viszonyokról. Igaz-e, hogy átszámított fizetésük 500-1000 forintnak megfelelő összeg? Félmosollyal javít. Ennél azért több! Havonta 1-2000 Ft-ot lehet talán átlagos pedagógusi fizetésnek mondani, de – teszi hozzá gyorsan – a helyzet tényleges megértéséhez tudnom kell, ő személy szerint a márciusi fizetésének még csupán 40 százalékát kapta meg. (Május 13-ig.)

Az előadások után a Magyarországról hozott könyveket nézegetik, válogatják a beregi, tiszaháti, kárpátaljai kollégák. Beszélgetés közben akaratlanul is a döntés mozdulata érdekel. Legkelendőbb a *Károlyi Gáspár* által fordított Biblia (Gúta, 1500 lakosú színmagyar református falu könyvtárosa is többet vinne, hiszen egy példány sincs a könyvtárban, de nem lehet, mert akkor nem jut a többinek – máshol sincs), meg a Helyesírási tanácsadó- és az Értelmező kéziszótár. A mozdulatok egyértelműsége kíváncsivá tesz, s a

kérdésre válaszként magasba lendülő kezek csapata feleli, kiáltja, sóhajtja: ezek az alpművek hiányoznak Kárpátalja városi és községi könyvtáraiból!

Másnap kirándulás Munkácsra, s persze elsőként a híres vár. A kis csapat éppen csak eltűnik a meredek szerpentin kanyarjában, én őrzöm a buszt, maradok. Idős, de mozgékony, mosolygós arcú fejkendős asszony integet, mondani akar valamit, fontosat. „A jövő héten lesz éppen öt éve, hogy nekem megjelent a mi Urunk. Gyönyörű fényes volt az arca...” – és persze üzent általa az emberiségnek, hogy a fiatalok nem hibásak, de már nem sok kegyelmi időnk van, most kell megtérni, és a

japánok lopják éjszakánként a Holdat – ő minden éjjel felébred a repülők zajára ... ömlik, zuhog megálíthatatlanul a téboly. Közben előveszi a Pápától kapott – már négy külön részre esett – válaszlevelet, olvassam! Őt egyébként Teleky Annának hívják. Igen, igen és a család? Ó, a férje még a Don-kanyarban elesett, ikerfiai voltak, a kisebbik 10 évesen a Latorcába veszett, a nagyobbikat, a gyönyörű, okos, erős, tehetséges fiát 25 évesen egy részeg tatár lefejezte éjjel a városi parkban és amikor a kellett volna már a temetésre menni, akkor úgy érezte, ő most a menyasszony... És a japánok lopják a holdat... De mi történt a kezével? Ó, elvágta az ablaküveg, de már gyógyul, a diólevéltől, a nyugdíja 100 ezer kupon, ezért 0,5 kg húst vagy 1,25 kg vaját lehet venni – havonta egyszer! Esténként elmegy a kaszárnyához, s a kerítésen át kéri: fiúk, ha nektek se lesz kevesebb, adjatok valamit ennem! Naponta kap vacsorára valót, s tán még másnapra

is jut. Végül, bizalmas közelségben súgja, ha pénzt akarnék adni, nem utasítaná vissza, illetve majd amikor a többiek visszaérkeznek, szóljak én nekik, mástól is elfogadná. Sokáig hallgatok.

Este csendes beszélgetés a vendéglátókkal, visszaigazolják a nyugdíj nagyságrendjét, ez volt az örület, mai, színjózan, realista eleme. Mások is ennyit kapnak, s csak a kert, a tyúkok, meg a családi segítség menti meg az öregeket az éhezéstől, a legrosszabbtól.

„A léleknek is rétegesen kell öltözködnie, álomba, emlékebe, hagyományba...” – mondja Kányádi Sándor. Meg humorba, iróniába, teszem hozzá mikor hallom, látom, hogy Beregszászon mindenki órája a magyarországi időt mutatja, miközben a menetrend, a hivatal, a közélet a kijevi időszámítás szerint működik. S az idegen belépőtől nyugtalankodó, korcs házörző ebet a házigazdák HruscsovnaK szólítják.

Nagy Attila

Iskolai könyvtári esélyek

A könyvtárak története arra tanít, hogy *mióta iskolák léteznek, azóta vannak könyvtárak*. A magyar könyvtártörténet is egyidős az iskolatörténettel, ezer éves.

Az iskolában lévő könyvtár évezredek óta olyan volt, mint a többi könyvtár: az emberi tudáskincset akarta tárolni. Elsősorban a pedagógust szolgálta. Az utóbbi évszázadok híradása szerint viszont mindinkább előtérbe került az az igény és szándék, hogy „mindkét fél”: pedagógus és tanuló egyaránt használja ugyanazt a könyvtárat. A polgári, *modern értelemben vett iskolai könyvtár* tartalmi és szervezeti változásai akkor kezdődtek – kb. a 18-19. század fordulóján –, amikor a *tanulói ifjúságot külön könyvtárból kezdték ellátni*; amikor a tudományok és ismeretek nagyfokú bővülése előtérbe hozta a tankönyvet és az egyéb taneszközöket; amikor a kötelező népoktatás bevezetése és az oktatásügy differenciálódása révén tömegesedés következett be; amikor a (fejlődés)lélektan és a pedagógiai megfontolások felvetették a lehetséges és szükséges ismeretek tartalmának és terjedelmének kérdését, az emberformálás és a képességfejlesztés problematikáját. *Azóta az iskolai könyvtárak szerepe, tartalma, szolgáltatásai, alkalmazott módszerei stb. vitatottak.*

A hazai iskolai könyvtárak történetére vonatkozó tanulmányaim – itt nem részletezhető – tapasztalatai azt mutatják, hogy az elmúlt 200 évben *sohasem volt minden iskolának könyvtára*. Amikor és ahol volt, a legtöbb csak a legnagyobb jóindulattal volt könyvtárnak nevezhető. (Talán a régi, nagymúltú középiskolák tanári könyvtára érdemelte ki ezt a címet!) Kéziratban lévő terjedelmesebb eszmetörténeti áttekintésem számomra azzal a legfőbb tanulsággal szolgált, hogy az *iskolai könyvtárak állapota és tevékenysége nem könyvtári kérdés* (legfeljebb a szakszerűség oldaláról, merthogy ennek elméletét és gyakorlatát a felkészült könyvtáros mint e kérdés specialistája birtokolja), hanem az iskola, a közoktatás, közelebbről az ott dolgozó pedagógusok és tanulók ügye! Kiemelkedően – mint az új generációk felnevelésének és képzésének szakemberei – az *igazgató és a tantestület megítélésén* és magatartásán *múlik*. (Ők viszont azért felelősek, hogy az iskola azt és úgy végzi-e, abban a szellemben és azért a célért tevékenykedik-e, amit a nemzet – minden iskolától mindenkor – elvár!)

Beható tanulmányozás után sem tudok válaszolni azokra a kérdésekre, mi az oka annak, hogy az *oktató-nevelő tevékenység* – noha számos esetben és különféle módon a központi, kormányzati akarat éppúgy, mint számos kiváló pedagógus és könyvtáros tett nem csekély erőfeszítést ennek érdekében – az *elmúlt kétszáz évben* (alap- és középfokon egyaránt, sőt részben az előbbieik miatt is a felsőoktatás szintjén) miért *nem épített* kellően és az elvárható módon a könyvekre és az egyre gyarapodó körű, különböző módon rögzített információhordozókra, pontosabban ami távolról sem ugyanaz (mint a legtöbbben tévesen hiszik): *a könyvtárakra*. Jelesül az iskolai könyvtárakra, mint az emberi tudáskincset birtokló és az azok szétsugárzását, birtokbavételét szervező intézményekre.

Nem tudok válaszolni arra, miért nem alapozza meg mindmostanáig kel-
lően az iskola az ismeretszerzés készségét és módszereit; miért nem hasz-
nálja fel a nevelésben és személyiségformálásban a könyvtárban rejlő lehe-
tőségeket kellő módon; miért nem aknázza ki a benne meglévő adottságo-
kat a problémamegoldó készség kifejlesztésében; miért nem nevel olvasóvá,
rendszeresen és magabiztosan informálódó és tudatos könyvtárhasználó fel-
nőtté!

Az iskolai könyvtárak történetének átfogó, folyamatában történt tanul-
mányozása döbrentett rá, hogy a korábbi sémák hamisak, vagy csak igen
nagy áttétellel elfogadhatóak: a társadalmi funkció és berendezkedés változá-
sai nem eredményeztek szükségszerűen változásokat az iskolai könyvtárak ál-
lapotában és tevékenységében. Inkább az oktatásról vallott nézetek és az *is-
kolai gyakorlatnak a könyvtárral kapcsolatos módosulásai* zártak le és indítot-
tak új korszakokat. Ezek pedig – ezen a téren is igazolva régi véleményemet
és hitemet a (könyvtáros) alapvetően befolyásoló áldozatos munkájának fon-
tosságáról – *mindenekelőtt kiváló pedagógusok és könyvtárosok kitartó mun-
kálkodásainak és küzdelmének eredményeként kerülhettek sorra.* Ha a törté-
nelem bizonyos korszakaiban sikerült egymásra találniuk és összefogniuk, ak-
kor máris eredmények lehetősége csillant fel és kecs egetetett. *Ámde* ezek leg-
többször átmenetinek bizonyultak, a *sikerek nem voltak átütőek* és végérvé-
nyesek, hamar bekövetkezett a visszaesés.

Bármilyen akadályoknak és *nehézségeknek az iskolában elsőként a könyvtár
esett áldozatául.* Most – úgy tűnik – ismét sorsfordító időket élünk. Új kihí-
vások jelentek meg, új lehetőségek reménye csillant fel. Az a kérdés, mi lesz,
mi lehet belőle?

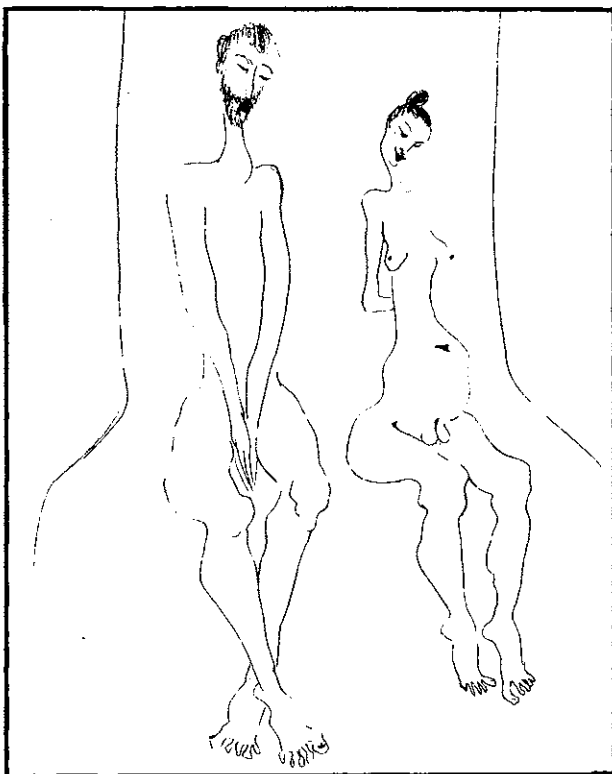
*A magyar iskolai könyvtártörténetnek három felfelé ívelő korszakát lehet
megnevezni: az 1870-es éveket, az 1904–1914. közötti évtizedet és az 1970-es
és részben a 80-as éveket.* Ez utóbbi időszak nemcsak mennyiségi mutatóival
tűnik ki, hanem azzal is, hogy újra egyetlen és egységes könyvtárat alakított
ki az iskolában, markánsan elkülönülő „személyiségjegyeket” mutatott fel e
könyvtártípus számára (hangsúlyozva a közművelődési könyvtári szolgál-
lat szerepét és kapcsolódását is), s végül – de nem utolsósorban – az olvasás-
és/vagy könyvtárpedagógia formálódásával felmutatta azt is, miként kapcsol-
ódhat be a könyvtár az iskola oktató-nevelő, személyiségformáló tevékeny-
ségébe, illetve a másik oldalról: miként építhet valamennyi iskolai tevékeny-
ség (és természetesen tantárgy) az időközben multimediálissá, lassanként tel-
jeskörű információs központtá váló iskolai könyvtárra.

Ezek azonban eszmei-elméleti vonatkozások. *A mai valóság vészterhesebb,
vagy legalábbis összetettebb.* Mert igaz ugyan, hogy az utóbbi két évtizedben
szerveződni látszott az iskolai könyvtári hálózat, növekvő állománnyal, széle-
sedő szolgáltatásokkal, javuló tárgyi és személyi feltételekkel (önálló elhelye-
zés, helyben használatra és foglalkozásokra alkalmas terekkel és szakképzett,
főhivatású és lelkes könyvtárossal), európaizálódó szemlélettel, az *utóbbi né-
hány év statisztikai adatai viszont kijózanító* (de persze nem biztos, hogy min-
den vonatkozásban rossz) *jelenségekre utalnak.* Az adatok halmozása nélkül
(ki-ki utána nézhet a statisztikai adattárakban) – miközben növekszik az is-
kolák száma (lehet, hogy sok csak önálló sodik), abszolút számban és relative
még inkább *csökken az iskolai könyvtárral ellátottaké* (1991-ben az általános
iskolák 83 százaléka, a középiskolák 73 százaléka rendelkezett saját bevallása
szerint könyvtárral); *fogy a főfoglalkozású könyvtárosok száma* (az általános

iskolák 19 százalékában, a középiskolák 34 százalékában volt 1991-ben, de az összes iskolai könyvtáros a 3–4 évvel korábbiaknak csak 80 százaléka – képviselőjük a pedagógusok között jelentéktelen: az általános iskolában 0,6, a középiskolában 0,8 százalék); nem tudjuk hány korábban önálló elhelyezésű könyvtár szorult ki újra a folyosóra, tanterembe és porosodik szekrényekben; a könyvvállomány persze tovább növekszik (mondhatnánk természetesen, pedig lehet, hogy el kellene/lehette végre érni, hogy a kivonás és gyarapodás egyensúlyba jusson), de a beszerzett kötetszám – még növekvő gyarapítási összegek mellett is (pedig hánynak nincs egyáltalán vagy neveléséges összegű a beszerzési kerete!?), az általános iskolában az 5 évvel korábbiaknak csak 70%-a, a középiskolában ugyan 116%-a, de a létszám növekedése ennél nagyobb; még fájdalmasabb, hogy 5-6 évvel ezelőtt is csak 10 megyében és összesen 24 központi ellátórendszer működött általános iskolai területen, és mindössze 170 könyvtárat látott el az akkori 3192-ből (híreink szerint ez a szám azóta jócskán csökkent); néhány tiszteletreméltó iskolát leszámítva, az *iskolai könyvtárak nem képesek vonzáskörükét növelni*: az igazán nem túlzott igényű beiratkozási feltételek ellenére is (sőt, néhol valós tartalom nélkül, automatikusan minden iskolai polgárt olvasónak minősítenek), az olvasók számának növekvő tendenciája ellenére az általános iskolában még mindig kimarad a tanulók több mint harmada, sőt a középiskolákban 1976/77-től és 78%-ról – folyamatosan – 69%-ra csökkent a tanulói arány. Ha ehhez hozzávesszük, hogy (jogilag) szétessett az amúgy sem túl erős és hatékony iskolai könyvtári hálózat, irányítási bizonytalanság lépett föl, a *Könyv és Nevelés* (mint fontos szervező és segítő fórum) hat éve megszűnt, (a 3K-ban rovatként tovább él és hat – a szerk.) és az egyéb próbálkozások közelről sem pótolják; iskolarendszertani és tantervi zavarok léptek föl stb. – *akkor a helyzet nem igazán biztató*.

És mégis! *Vannak az iskolai könyvtári tevékenység számára biztató közoktatási-pedagógiai-módszertani kísérletek, bizonyos NAT-változatok minden eddiginél biztatóbb „megrendelőikkel és megrendelésekkel” kecsegtetnek* (ld. az informatika mint nemcsak hardverismeret, hanem informálódási készségeket fejlesztő tárgy, de az egész iskolai gondolkodást, a többi tárgynak az igényét is potenciálisan magában hordozó szemléletet stb.), formálódik a mind sokrétűbben és hatékonyabban tevékenykedő MKE Könyvtárostánárok Szervezete, amiből jó öngazgatási-önsegítő szerveződés alakulhat; végzős főiskolai hallgatók körében változatlanul erős a vonzódás az iskolai könyvtárossághoz stb.

Ha jól alakulnak a dolgok, akkor az egyik *legfőbb nyereség az lehet, hogy eltálik a mag az ocsútól: ott lesz könyvtár és olyan, ahol és amilyent az adott iskola megkíván, de ott aztán lesz; ahol pedig létezni tudnak nélküle, ott felesleges a látszat-könyvtár, a pénzpocsékolás. Azokkal értek egyet, akik az iskolai könyvtárak jövőjét az új iskolai szemlélettől, gondolkodástól, az oktatási koncepciótól teszik függővé és ezért teljesen logikus, hogy – ha szükséges egyáltalán? – szabályozni is az oktatási rendszer részeként kell az iskolai könyvtárak ügyét vagy szebben (?) fogalmazva: „az oktatási rendszer könyvtári információs infrastruktúráját”. Két megszorítással: országosan ne legyen kötelezően előírt minden iskolában könyvtár (még ha alapvető hitvallásom szerint magam ugyanúgy nem tudok elképzelni iskolát könyvtár nélkül, miként úszásoktatást uszoda, kémiát kísérletező eszközök nélkül stb.), hanem legyen függvénye minden egyes iskola pedagógiai-szervezeti programjának. Másfelől*

nem szabad elvágni, hanem éppenséggel erősíteni szükséges azokat a szálakat, amelyek ezeket a könyvtári-információs intézményekhez (rendszerhez?) vagy legalábbis a gerincéhez fűzhetik.

Másik régi vesszőparipám, hogy *az iskolai könyvtárak sem létezhetnek automatizálva, önellátásra (látszat) berendezkedve*; nemcsak azért, mert az együttműködés, a rendszerben működés világtendencia, s a világ legnagyobb könyvtárai sem vállalják már régóta a saját lábön megállást, hanem azért is, mert a hazai iskolák ráadásul túlon túl kicsik (sőt újabban még több, még kisebbek jelennek meg) ahhoz, hogy egyáltalán könyvtárnak látszó valamit legyenek képesek fenntartani. Eppen ezért alulról szerveződő, kifizetődő, de mindenképpen *jobb feltételeket teremtő, ellátórendszerekre van szükség* ezen a területen is. (A „hogyan” megint sokféle lehet: önálló vagy közművelődési könyvtárból kiinduló, településenkénti vagy településközi, azonos iskolatípusokat vagy többfélét magában foglaló stb. – a lényeg, hogy vegye figyelembe az iskolai könyvtári „karakterisztikát”.) Ebben a vonatkozásban mérlegelendő az is, hogy tisztán iskolai funkciókat ellátó iskolai könyvtárakról – médiatárakról-forrásközpontokról, avagy többes funkciójú könyvtárakról legyen-e szó – ezt mindig a valóságos helyi körülményeket mérlegelve lehet eldönteni.

Az sem kétséges, hogy *nem kell előírni működési-működtetési normatívákat, de annál inkább szükséges többféle modellt kínálni* az iskolafenntartók és a könyvtárosok számára egyaránt, s amely modellek figyelemmel vannak isko-

latípusra – nagyságra, könyvtári környezetre, iskolai programokra stb. Jó lenne, ha ezeket a modelleket államigazgatási fórumok helyett iskolai – pedagógusi, ill. könyvtárosi érdekképviseleti szervek – profi módon és esetleg használható külföldieket adaptálva készítenék el, pl. az MKE Könyvtárostanárok szervezete, annak megyei szervezetei, vagy a még működő szaktanácsadói szerveződések stb.

A hosszan folytatható gondolatláncot azzal vágom el: sok, *majdnem minden azon múlik, milyen könyvtárat kínálnak az iskolai könyvtárosok*, mit és hogyan nyújtanak a pedagógusok számára. Sem az iskolai könyvtár létét, sem a könyvtárosok tantestületbeli státuszát más nem vívhatja ki, helyettük a munkát más nem végzi el. A könyvtárosok többnyire elégedetlenek a többi pedagógus igényeivel, könyvtárhasználati felkészültségével, a könyvtárhoz való viszonyulásával. Ha feledjük, *ha isteni csoda folytán minden pedagógus úgy használná és használhatná az iskolai könyvtárat, ahogy a könyvtárosok megálmodták – az lenne a tragédia! Mert nincsenek „olyan” iskolai könyvtárak*. Szerencsére az iskola nem visel el ekkora robbanásokat, nagy ugrásokat, változásokat. Ezért lehet és kell egyre jobb iskolai könyvtárakat csinálni, egyre jobb szolgáltatásokat kínálni, s akkor a portéka iránti kereslet is nagyobb lesz. *A könyvtárosnak kell az igényeknek elébe menni*; tudjon okosan és szakszerűen érvelni, legyen magabiztosan felkészült a maga területén – akkor talán nagyobb sikerélményei lesznek, mint többévszázados elődeinek.

(Megjelent *Hogyan tovább* címmel a *Győr-Moson-Sopron megyei pedagógusok lapjában*, 1993. 5. sz. 19–20. p.)

Dr. Tóth Gyula

Magyar Könyvészet 1921–1944

Utolsóként jelent meg az immár hét kötetes bibliográfia, a *Magyar Könyvészet 1921–1944* 4-ik jelzetű tomusa, mely a természettudományok – orvostudomány – technika – mezőgazdaság szakokba tartozó kiadványokat regisztrálja. Ezzel befejeződött a nagy vállalkozás törzsrészének szerkesztése és kiadása. A mutatókötet közreadása maradt hátra, remélhetően nem túl hosszú idő múlva használhatjuk majd a nélkülözhetetlen segédletet. Persze, bibliográfiát elméletileg soha nem lehet teljesnek és befejezettnek tekinteni. A szerkesztő *Kertész Gyula a Könyvtári Levelező/lap* 1992. 11. számában megjelent felhívásából ismert, hogy a közreadást végző munkacsoport

megkezdte a pótkötet kiadásának előkészítését. Az OSZK állományából hiányzó hivatalos kiadványok (alapszabályok, évi jelentések, tagnévsorok), naptárak, kalendáriumok, sorozatok egyes darabjai, bibliofil könyvek, vidéken megjelent nyomtatványok bibliográfiai leírásai kerülnek be a supplementumba, valamint a kimaradt hazai idegen nyelvű könyvek és az átvonuló front miatt az 1944-es év kötelespéldányszolgáltatásából hiányzó munkák. Valójában tehát ezekkel – a mutató- és pótkötetekkel – lesz teljes a magyar könyvészet 1921–1944-es ciklusa, amely nyilvánvalóan a legfontosabb dokumentumtípus, de minél előbb szükséges a korszak egyéb dokumen-

tumainak (zeneművek, térképek, tankönyvek) bibliográfiai regisztrálásához is megkezdeni az előtanulmányokat.

Mindenesetre fő részében teljessé vált a két világháború közötti korszak hazai könyveit regisztráló bibliográfia, ami egyúttal azt is jelenti, hogy – ha a különböző színvonalú és gyűjtőkörű kötetekből is – 1473-tól 1960-ig rendelkezésre áll a magyar nemzeti bibliográfia. Ez a tény aligha hoz lázas izgalomba százezreket az országban, legfeljebb a könyvtárosok és a múlt különböző területeinek feltárását végzők képesek átérezni jelentőségét, pedig megérdemelné a nagyobb nyilvánosság figyelmét is. Nem kevesebről van szó, mint hogy hiánytalaná vált a hazai szellemi élet legteljesebb katasztere. Annýra nem vagyok elfogult, hogy kijelentsem: ami a könyvészet gyűjtőkörén túl van, az elhanyagolható, nem is érdekes. A szellemi élet, a művelődés nem kizárólag írásos formában hagyományozódhat át, sok egyéb lehetőség van erre; és a nyomtatott könyvek mellett mindig létezett szóbeli vagy olyan írásos kultúra, amely nem jutott el a nagy nyilvánossághoz. (Gondoljunk csak a közelmúlt szamizdat irodalmára: ha valaki később a 70-es, 80-as évek szellemi életét kutatja majd, és kizárólag a könyvkiadóknál megjelent kötetekből próbálja megrajzolni Magyarország eszmetörténetét, félrevezető eredményre jut.) Ez mind igaz, de a legteljesebb képet a könyvekből lehet rekonstruálni, a képi vagy hangzó, esetleg más hordozón rögzített információ – ma még – inkább csak gazdagítja, de nem teszi feleslegessé a hagyományos dokumentumokban, a könyvekben olvashatót.

A történettudomány a sokat hangoztatott tacitusi elv – „*Harag és elfogultság nélkül*” – ellenére az előíté-

letek tudománya. Jól ismertek mindenki előtt a nemzetközileg elterjedt különböző közhelyek, melyek hatása alól nehezen tudja kivonni magát a historikus. Ezek között a rólunk, magyarokról szólók nem a leghízelgőbbek. Az egyik ilyen kiirthatatlannak látszó sztereotípiá szerinti Magyarországon nem voltak jelentős természettudományos vagy műszaki kutatóhelyek, legfeljebb egyes kiemelkedő alkotót adott az ország a világnak. Közben elfelejtődik, hogy a kissé lekezelt hazai természettudósok, mérnökök által létrehozott intézményrendszer lehetővé tette a későbbi Nobel-díjasok szakmai fölkelését. Sőt, a két világháború között az akkori tudománypolitika néhány tudományágban olyan infrastruktúrát teremtett, amely alkalmas volt *Szent-Györgyi Albert* kutatásaihoz. Eredményeit a legmagasabb kitüntetéssel ismerte el a világ. Itthon végzett kutatásaiért, ezt nem árt ismét hangsúlyozni. Szent-Györgyi Albertnek a Nobel-díjhoz saját zsenialitásán kívül háttérre – és könyvkiadásra, tudományos közéletre is szüksége volt: laboratóriumra, könyvtárra, képzett munkatársakra – és könyvkiadásra, tudományos közéletre is. Mindezek nélkül a 20. században már nem lehetett jelentős eredményeket elérni a természettudományok egyetlen ágában sem.

A Kertész Gyula szerkesztésében megjelent kötet ennek a tudományos infrastruktúrának egy részét, a könyvkiadást dokumentálja. Mintegy 12-13 ezer mű leírását tartalmazza a bibliográfia, amelyekhez kb. 10 ezer szakutaló kapcsolódik, segítve áthidalni az ETO rendszeréből adódó nehézségeket. A bibliográfiai leírások negyede tartozik a természettudományok és a matematika szakcsoportjába. Meggyőző bizonyíték ez arra, hogy az országban olyan egyenletes, magas színvonalú

kutatás folyt ezeken a területeken, amelyekből természetesen és könnyen emelkedhetett ki néhány zseniális alkotó munkássága. A kor kiemelkedő művelődéspolitikusa, *Klebsberg Kunó* törekvéseinek köszönhetően a közreadott évkönyvek, kutatási beszámolók jó része világnyelveken jelent meg. Érdemes lenne tudománytörténeteknek kideríteni, mennyire kerültek be ezek a publikációk a tudományos élet nemzetközi vérkeringésébe, hányan és kik hivatkoztak az egyes tanulmányokra. A forrásbázis rendelkezésre áll, most már jöhetnek a feldolgozás nem kisebb munkáját vállalók.

Nem sokkal marad el az orvostudományok valamely területéről megjelent könyvek száma, 24% esik erre a diszciplínára, beleértve az ismeretterjesztő munkákat is. Az ország agrárjellegének megfelelően magas, 20%-os aránya a mezőgazdaság szakirodalmának. Kisebb a műszaki és technikai jellegű irodalom aránya: ez a tény is bizonyítja, hogy az országban folyó kutatások nem öncélú játszadozások voltak, gyakorlati célokat tűztek maguk elé.

Az ETO felépítéséből adódóan valójában csak a most megjelent kötet révén lehet áttekinteni egyes szakterületek irodalmát. Gondolok többek között a könyvre vonatkozó publikációkra. A nyomdászat és a könyvkiadás irodalma a 655 jelzet alá kerül az ETO-ban, meglehetősen távolra a 002.2 szaktól. A két szakcsoportot együtt vizsgálva figyelhető meg, milyen gazdag termése volt ennek a viszonylag kis részterületnek is. (És a recenzens, aki részben érdeklődésből, részben bibliofil hajlamból vezérelve gyűjti e szakterület irodalmát, fájó szívvel kénytelen tapasztalni minden gyűjtemény szegényességét egy bibliográfiához viszonyítva.)

Kertész Gyula és munkatársai összesen 312 szakcsoportot alakítottak ki az ETO egyszerűsített sémája szerint. A bonyolult – legalábbis az ETO rendszerét nem ismerő számára – hierarchiában a tájékoztatást mintegy ezer fogalmat felölelő tárgymutató segíti a kötetben.

Fontos kiadványt jelentetett meg az Országos Széchényi Könyvtár: a szűkebb szakma mellett nélkülözhetetlen lesz a tudománytörténet művelőinek, vagy akár egy-egy, a megoldandó probléma történeti előzményeit kutató természettudósoknak, mérnöknek. És nem utolsó sorban hozzájárulhat szellemi életünk egy meglehetősen elhanyagolt területének reális felméréséhez. (*Magyar Könyvészet 1921–1944. A Magyarországon nyomtatott könyvek szakosított jegyzéke. 4.: Természettudományok – orvostudomány – technika – mezőgazdaság. Szerk. Kertész Gyula. Bp. 1992. Országos Széchényi Könyvtár. 770 p. 1170,- Ft.*)

Pogány György

Hírlevél a Magyar Könyvtárosok Egyesülete tagjaihoz

Budapest, 1994. június 6.

37. szám

Balogh György – Balogh György, címzetes könyvtárigazgató, az MKE Békés Megyei Szervezetének hosszú időn át elnöke, Mezőkovácsháza könyvtárügyének érdemes előmozdítója 1994. április 25-én elhunyt. Családjával és munkatársaival együtt az MKE közössége is fájdalommal búcsúzik tőle.

Vándorgyűlés, 1994, Körmend – Jó hírek érkeznek folyamatosan az előkészületekről. 600 résztvevővel számolnak a szervezők. Becserkészték a lehetséges szponzorokat is. A regionális program kialakítására értekezletet tartott az 5 nyugat-dunántúli megyei könyvtár. Megkezdték a jelentkezők adatainak számítógépre vitelét; a programot egyébként az MKE megvette, s a következő vándorgyűlések szervezői is használhatják majd. A befizetési csekkeket már szétküldték, most már a jelentkezőkön múlik, hogy mielőbb befizessék az összegeket. Mint tudnivaló, pénz nélkül bajos vándorgyűlésezni.

Könyvtárosképzési koncepció – Az MKE elnöksége 1994. május 30-án juttatta el észrevételeit a Művelődési és Közoktatási Minisztérium Könyvtári Osztályára az OSZK-KMK által készített könyvtárosképzési koncepcióhoz. Az elnökségi állásfoglalásban remélhetőleg tükröződnek mind az elnökségi tagok írásbeli megjegyzései, az 1994. április 28-ai elnökségi ülésen elhangzott észrevételek, mind az MKE tanácsa 1994. május 5-ei ülésén felvetett gondolatok. Természetesen a különféle nézetekben és megközelítésekben továbbra is lehetnek eltérések; az elnökségi dokumentumról csupán az állítható, hogy az elnökség tagjainak egységes álláspontját tükrözi. További vizsgálódásokra, vitákra feltétlenül szükség van. Az MKE kész ezekben részt venni. – A 3K azt tervezi, egész sorozatot fog közölni a könyvtárosképzéssel foglalkozó írsokból. Szeretnénk, ha az elnökségi állásfoglalás is szerepelne közöttük. (Szerepel – a szerk.)

Főiskolai levelező képzés – Hadd idézzünk *dr. Závodszy Géza*, az ELTE Tanárképző Főiskolai Kara főigazgatójának az MKE elnökéhez intézett leveléből: „A rendkívüli körülményekre tekintettel, figyelembe véve a Magyar Könyvtárosok Egyesületének megítélésünk szerint is jogos kérését, főiskolánkon átmeneti időre szóló egyszakos levelező tagozatos képzés indítását tervezük azon könyvtárosok részére, akiknek a munkakörük ellátásához (közalkalmazotti) törvény felsőfokú végzettséget ír elő... A tagozat indítását, annak zárt jellege miatt a könyvtári szakajtóban fogjuk meghirdetni.” – Köszönjük a megértő intézkedést. Bár minden egyesületi kezdeményezés ilyen eredménnyel járna!

Szolgáltatásfejlesztési pályázat – A bíráló bizottság (Celler Zsuzsa, Hajdú Ágnes és Tóvári Judit) 1994. május 19-én ült össze, hogy a beérkezett 28 pályaművet elbírálja. Saját bevallása szerint nehéz helyzetben volt, mert sok volt a jó pályamunka, s kevés a kiosztható pályadíj. Az elnökség az 1994. június 9-i ülésén foglalkozik majd a bíráló bizottság jelentésével. A hivatalos

eredményhirdetés a körmenyi vándorgyűlés plenáris ülésén lesz. A titkárság mindenestre felvette a kapcsolatot a 3K szerkesztőségével az arra érdemes pályamunkák közzététele érdekében. Köszönjük a Művelődési és Közoktatási Minisztérium Könyvtári Osztályának nemcsak a pályázat díjazására szánt 100 ezer forintot, hanem az ösztönzést is a pályázat kiírására. Reméljük megte-remtődnek a feltételek egy újabb pályázat kiírására is.

Nemzeti Kulturális Alap – Hamarosan megjelenik az NKA Könyvtári Szakmai Kollégiumának pályázati felhívása két országos napilapban és a szaksajtóban. A kiírást érdemes alaposan áttanulmányozni, mert olyan témákat tartalmaz, amelyek az egész könyvtárügy szempontjából aktuálisak. Az érdeklődőknek tájékoztatásul a titkárság is adhat másolatot a pályázati felhívásból. Az MKE elnöksége is pályázni szándékozik, hogy támogatást kapjon országos és nemzetközi rendezvényeikhez. (A felhívást jelen számunk közli – a szerk.)

Szervezeti és működési szabályzatok – Úgy látszik, már nincs szervez-
tünk szabályzat nélkül. Elkészült a békési, a borsodi, a zempléni szervezeté,
sőt az alakulófélben lévő legújabb, a helyismereti könyvtárosokat és bibliog-
ráfusokat tömörítő szakterületi szervezetünké is.

Borsod Megyei Szervezet – Zemplén Megyei Szervezet – A két szer-
vezet együttesen rendezi meg 1994. június 17–18-án Tornanádaskán a Ha-
dik-kastélyban a szlovák és magyar kistelepülések könyvtárosai részére szak-
mai programját. A napirenden szereplő témák: bibliobusz Svindiken, a
könyvtári törvény előkészületei Szlovákiában és Magyarországon, a módszer-
tani munka 1989 után Szlovákiában, helytörténeti kutatások Zemplénben, a
magyarországi könyvbeszerzési lehetőségek. A második napon Tornanádas-
ka, Hidvégardó, Tornaszentandrás, Bódvaszilás és Szögliget könyvtárait tek-
intik meg a résztvevők.

Fejér Megyei Szervezet – Az FMSZ 1994. május 2-án tartotta tisztújító
taggyűlését. Az új vezetőség így osztotta el egymás között a feladatokat: He-
gedűs Éva elnök, Komlósi József titkár, Bognár Zsuzsa gazdasági felelős, Ug-
rits Margit továbbképzés és rendezvények, Zseli Klára információáramlás,
Péter Éva póttag. Az ellenőrző bizottság elnöke Molnár Istvánné. Bölcs elő-
relátással megválasztották már az MKE novemberi küldöttközgyűlésére is a
küldötteket. Megköszönve a régi vezetőség lelkes munkáját, gratulálunk az
új vezetőségnek a tagság bizalmához.

Hajdú-Bihar Megyei Szervezet – A HBMSZ 1994. május 30-án a deb-
receni Megyei Könyvtárban szervezte meg az MTI-Sajtóadatbank és könyv-
tári szoftver bemutatóját.

Pécsi és Baranyai Szervezet – Előzetes hírek szerint a PBSZ a pécsi Me-
gyei Könyvtárral együtt az év októberében tervez konferenciát tartani a ki-
sebbségek könyvtári ellátásáról az Alpok-Adria együttműködés keretében; a
konferencián részt vesznek Schiò, Rovereto, Trento és Bolzano könyvtárosai is.

Vas Megyei Szervezet – A VMSZ tagjai folytatták szomszédolásukat a
számítógépes fejlesztések megtekintésére. 1994. május 5-én a Veszprémi
Egyetem Központi Könyvtárában az ALEPH-programmal, a Vetési Albert
Gimnázium Könyvtárában a lokális számítógépes hálózattal, az Eötvös Ká-
roly Megyei Könyvtárban pedig a könyvtári információs iroda működésével
ismerkedtek meg.

Veszprém Megyei Szervezet – A VMSZ 1994. április 27-én szakmai
összejövetelt rendezett Balatonfüreden a Városi Könyvtárban. Téma: Esély-

örökség; gazdasági és politikai változások a kilencvenes évek derekán. Előadók: Kéri László politológus, Petschnig Mária Zita közgazdász. A tagság megtárgyalta az MKE elnökségének állásfoglalását arról, hogyan kell viselkedniük a könyvtáraknak az országgyűlési választások előkészületi időszakában.

Zempléni Könyvtárosok Szervezete – Több más szervvel együtt a ZKSZ is rendezője volt a 65. Ünnepi Könyvhét 1994. június 1-jei megyei megnyitójának Sárospatakon. Dr. Jánosdeák Gábor polgármester mondta a köszöntőt, a könyvhetet pedig Fodor András költő nyitotta meg.

Bibliográfiai Szekció – A BSZ 1994. május 26-án taggyűlést tartott az OSZK tanácstermében. A taggyűlés jegyzőkönyvét vagy emlékeztetőjét még nem kaptuk meg, így csak arról tudunk beszámolni, hogy Bényei Miklós és Nagy Zsoltné már szerepel a tisztségviselők választási jelöltlistáján, további jelölteket pedig a taggyűlés állított. A BSZ tagjai írásban kapták meg a vezetőség beszámolóját az elmúlt években végzett igen eredményes és sokrétű tevékenységről. Sajnos, itt nincs helyünk a jelentés teljes terjedelemben való közlésére, reméljük, valamelyik szaklapban olvasható lesz. Mindenesetre mi is megköszönjük a leköszönt vezetőség odaadó munkáját.

Mezőgazdasági Könyvtári Szekció – Az MKSZ 1994. május 24-én tartotta összejövetelét a következő napirenddel: a Mezőgazdasági Minősítő Intézetet (itt volt a rendezvény színhelye) és szakmatörténeti gyűjteményét mutatta be dr. Neszmélyi Károly igazgató, Zalainé Kovács Éva angliai tapasztalatok alapján beszélt a könyvtári menedzsment gyakorlatáról. Végül megválasztották az MKSZ új vezetőségét.

A nemzetközi tevékenység támogatása – A Művelődési és Közoktatási Minisztérium 250 000 forinttal támogatta az MKE 1994. évi nemzetközi tevékenységét, pontosabban az 1994. január 18-19-én megrendezett szimpóziumot (ld. a beszámolót a 3K márciusi számában) és az Association of Assistant Librarians (Anglia) tanulmányúti csoportja szeptemberi programjának lebonyolítását. Köszönjük szépen.

Európa Tanács – Lezajlott az a rendezvény, amelyről a Hírlevél 36. számában adtunk előzetes híradást. Az európai Könyvtáros egyesületek számára Strasbourgban rendezett fórumot az Európa Tanács az Európai Közösségek Bizottsága támogatásával, és az EBLIDA (European Bureau of Library, Information and Documentation Associations) közreműködésével. Az MKE-t Papp István főtítkárral képviselte. A szemináriumról a 3K-ban olvashatnak majd beszámolót az érdeklődők, a részletekről pedig a titkárságon kaphatnak további információkat. (A beszámoló jelen számunkban található – a szerk.)

TEMPUS-program – Az érdeklődők az MKE titkárságán is megtekinthetik a TEMPUS-programban pályázni kívánók részére az Európai Közösségek Bizottsága által kiadott útmutatót.

Meghívás Ausztriából – A Vereinigung Österreichischer Bibliothekarinnen und Bibliothekare meghívta az MKE főtítkárárt is, hogy vegyen részt a 23. Österreichischer Bibliothekartag 1994. szeptember 13-17-én Grazban.

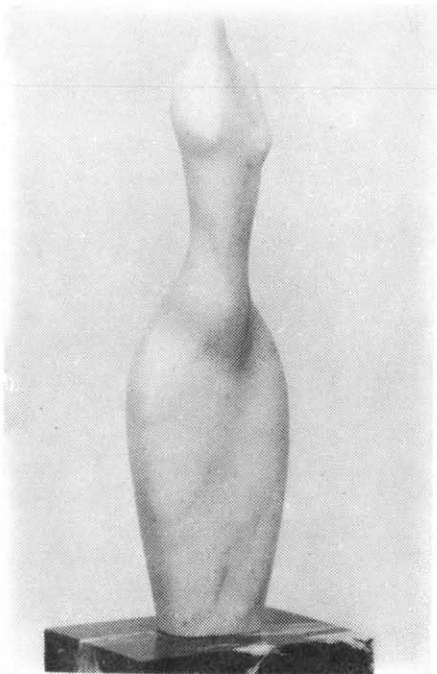
The British Council – A British Council arról tájékoztatta az MKE titkárságát, hogy a következő hat hónapban három szemináriumot rendez: személyzeti menedzsment a könyvtárban (Cardiff, 1994. július 3-5.), levéltári menedzsment (Lancaster, 1994. szeptember 4-13.), könyvtárpéletek tervezése (Newcastle Upon Tyne, 1994. szeptember 11-24.). A részletek iránt érdek-

lődök forduljanak a titkársághoz. Tájékoztatót kaphatnak arról is, milyen forrásokhoz fordulhatnak anyagi támogatásért a részvételi költségek fedezésére. Sürgős!

Libtech International '94 – A Hírlevél 36. számában és a szervezetek vezetőségeihez kiküldött tájékoztató alapján 17 kolléga jelentkezett erre az angliai rendezvényre, melynek témája a könyvtári automatizálás. Az alábbiakban felsoroljuk a jelentkezők nevét: Ambrus Zoltán (Megyei Könyvtár, Békéscsaba), Deák Nóra (KLTE Könyvtára, Debrecen), Feimer Agnes (OSZK-KMK), György Béla (OSZK), Hegyközi Ilona (OSZK-KMK), Kis Józsefné (Lévay József Könyvtár, Miskolc), Mikulás Gábor (Kecskeméti Tanítóképző Főiskola Könyvtára, Kecskemét), Nagy Ferenc (Budakeszi Könyvtár), Nagy László (Megyei és Városi Könyvtár, Nyíregyháza), Nagy Zsoltné (OSZK), Nemes Erzsébet (OSZK), Sonnevend Péter (Janus Pannonius Egyetem Könyvtára, Pécs), Szabóné Szávay Judit (Simmelweis Orvostudományi Egyetem Könyvtára, Budapest), Teveli Mihályné (MKE Műszaki Könyvtáros Szekció), Varga Józsefné (Megyei és Városi Könyvtár, Nyíregyháza), Vasas Livia (Simmelweis Orvostudományi Egyetem Könyvtára, Budapest), Vida Eszter (Megyei Zenei Tanács, Zenei Információs Központ, Budapest). Az MKE elnöksége a felsoroltakat 10-10 ezer forintos utazási támogatásban részesíti; most már csak az a kérdés, elfogadja-e valamennyiük jelentkezését a helyi szervező bizottság. Ugyanis előzetesen 5-10 fő részvételéről volt szó. Szorítunk nekik. Akik pedig a jelentkezési határidő (1994. május 31.) lejárta után jelentkeztek az MKE titkárságán, azoknak azt üzenjük, ezt a rendezvényt minden évben megtartják. Talán majd jövőre sikerülni fog nekik is eljünni erre a fontos bemutatóra.

INDEX könyvadatbázis – A Typotex Elektronikus Kiadó nemrég lépett be az MKE testületi tagjai sorába. Most arra kért bennünket, ismertessük az INDEX elnevezésű könyvadatbázisunkat; ennek szívesen teszünk eleget, mivel a könyvtárakban is jól használható segédeszközzel van szó. Az INDEX könyvadatbázis voltaképpen egy floppy-n megjelenő elektronikus folyóirat. Évi előfizetési díja 19 900 Ft+ÁFA. A megrendelő kéthavonta kapja meg a felfrissített adatbázist és a folyamatosan fejlesztett programot. Az INDEX közli, mi van a piacon, mi van előkészületben, mi fogyott el, mi hol szerezhető be. A könyvek ISBN, kiadó, szerző vagy cím szerint kereshetők vissza és listázhatók ki, a fontosabb adatokkal (megjelenés, formátum, ár stb.) együtt. Az adatokat közvetlenül a kiadók, illetve a Lira és Lant Kereskedelmi Rt, a Magyar Books in Print és az Új Könyvpiac szolgáltatják. Az INDEX adatbázis kapcsolható a könyvtári ISIS rendszerekhez. Használatának technikai előfeltételei: IBM PC AT, 1 Mb RAM, DOS 5.0, 10 Mb merevlemez-kapacitás, 3,5" vagy 5,25"-os floppy-meghajtó. Hálózaton is üzemel. Referenciahelyek: Országos Széchényi Könyvtár, ELTE TFK Könyvtár, Zrínyi Miklós Katonai Akadémia stb. Cím: 1051., Budapest, Batthyány u. 14. Tel/fax.: 212-2211, vagy 1051., Budapest, Sas u. 17. Tel.: 269-2962

Állást kínál – A Pest Megyei Könyvtár tájékoztató könyvtárost keres teljes munkaidejű foglalkoztatásra. Az érdeklődők forduljanak *dr. Tamási Csilá*hoz a (26) 310-320 vagy a (26) 310-222-es telefonszámon.

Jengibarjan Mamikon szobrai

